SALA DE LECTURA

nr. 7, iulie 1983

Proletari din toate țările, uniți-vă !

(anul LXXXIX, nr. 1163)

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

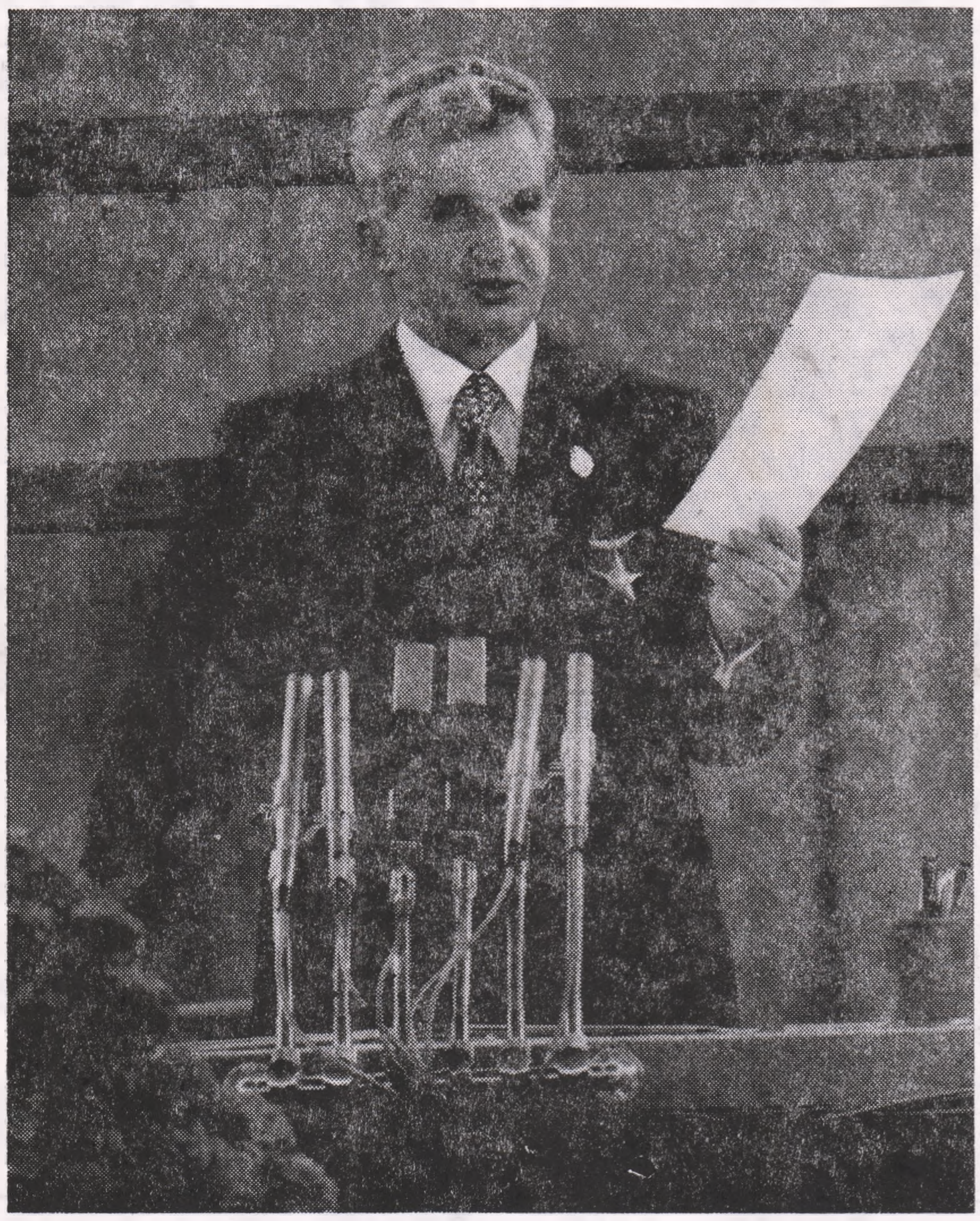
emblema demnității

Referitor la literatura ultimilor 18 ani, de la Congresul al IX-lea, cînd în fruntea partidului a fost ales iubitul nostru conducător, tovarășul Nicolae Ceaușescu, trebuie să observăm, dincolo de bibliografii și bilanțuri interesul fără precedent iscat în jurul cărții și al scriitorului, interes tradus printr-o competență de lectură pe care numai cititorii unei mari literaturi o pot avea. Acest interes a fost înlesnit și susținut, desigur, de creșterea neîntreruptă a nivelului de instrucție al publicului. Cititorul de literatură originală, cititorul pasionat și devotat acestei literaturi a devenit o realitate cotidiană, o identitate unanimă ce exprimă curiozitatea și receptivitatea la frumos specifice unui popor care a avut întotdeauna simț artistic și vocație artistică.

Dacă ar fi să situăm în timp momentul care marchează decisa orientare către această înnoire, trebuie să ne întoarcem cu optsprezece ani în urmă, la Congresul al IX-lea al partidului. În planul culturii — și, desigur, nu numai în planul culturii — anii care au urmat acestui eveniment au impus ceea ce numim adesea o nouă calitate, calitate ce implică tocmai judecarea fenomenului artistic din perspectiva obligatorie a însăși calității, a valorii. Eroarea de a face din creație ilustrarea simplistă a unor teze a fost apreciată ca atare și s-a optat pentru o nouă perspectivă, cea firească, potrivit căreia într-o operă de artă există o realitate specifică, esențială ce decide, la nivel estetic valabilitatea adevărurilor privind viața socială, privind conduita, concepțiile, existența interioară a personajelor etc. Repunerea în drepturi a valorii ar fi marele salt pe care literatura noastră l-a realizat începînd cu jumătatea deceniului al șaptelea, un salt cu adevărat revoluționar dacă ne gîndim la inerțiile învinse, pe de o parte, la spiritul fundamental înnoitor sub deviza căruia va evolua în întregime fenomenul literar, pe de altă parte. E ceea ce pune cu putere în evidență raportul la Congresul al IX-lea, prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu. Din capitolul consacrat artei și literaturii am decupat următorul pasaj, întru totul revelator: „Artei și literaturii le sînt proprii preocuparea pentru continua înnoire și perfecționare creatoare a mijloacelor de exprimare artistică, diversitatea de stiluri ; trebuie înlăturate orice tendințe de exclusivism sau rigiditate manifestate în acest domeniu. Esențial este ca fiecare artist să manifeste responsabilitate pentru conținutul operei, să urmărească ca ea să-și găsească drum larg spre mintea și inima poporului“.

Privind la ceea ce a devenit literatura noastră în toți acești ani, se poate spune că atari aprecieri și deziderate s-au impus ca veritabile puncte dintr-un program căruia scriitorii i-au dat viață prin nenumărate opere de prim rang ce și-au găsit, într-adevăr, drum larg spre mintea și inima cititorilor. Și cînd operăm o asemenea situare în prim rang avem în vedere, ca termeni de comparație, nu numai ceea ce s-a scris în perioada mai nouă, ci ne gîndim la opere de referință din întreaga istorie a literaturii noastre. Proza lui Marin Preda, poezia lui Nichita Stănescu, teatrul lui Teodor Mazilu — ca să ne oprim numai la trei exponenți, autori cu operă deja clasată și clasificată — literatura acestora, deci, se integrează perfect în evoluția beletristicii românești din acest secol, sporind cu o viziune nouă, cu har și originalitate expresivă tezaurul de opere de excepție. Spiritul înnoitor al creației literare s-a impus ca un mod de a fi firesc și necesar, ca o emblemă ce sintetizează o vocație creatoare angajată, implicată de aproape două decenii în afirmarea unei identități inconfundabile și a unor valori superlative. Congresul al IX-lea a fost el însuși emblema acestui spirit fundamental original, înnoitor.

C. L.

limba noastră

Limba noastră s-a născut
Dor din dor în răscolire,
Neamului, avînt și scut,
Să rămînă-n nemurire.

Odă pururi luminoasă,
Cu accent duios răsfrînt
În rostire mlădioasă,
Basm acestui vechi pămînt.

Adevărul din cuvinte
În nestingere tot crește
Și, în drepturile sfinte,
Viu credința întărește.

Și ni-s vetrele bogate
Graiul și-a găsit tiparul,
În comori de nestemate,
Strălucindu-i limbii harul.

Leagă brazdă cu țăranii,
Umple inima de pară
Și, oricît vor trece anii,
Frumuseți or să răsară.

Fala strunei mult alese,
Doar prin trudă și dureri,
Vine din adînc și țese,
În obidă, mîngîieri.

Codrii, apele și plaiul,
— Dăinuirii trainic prag —
Urcă pe luceferi graiul
Și iubirea de meleag.

Octav SARGEȚIU

cetățeni de frunte ai țării

Aniversarea a 75 de ani de la înființarea Societății Scriitorilor Români a fost marcată de Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu adresat Uniunii Scriitorilor, document care se instituie ca semn de prețuire pentru nobila activitate a scriitorului și, deopotrivă, un program de lucru pentru toți făuritorii de literatură din România socialistă. Acest mesaj constituie totodată expresia grijei pe care partidul, secretarul său general, le poartă literaturii, slujitorilor ei, grijă ce pune cu putere în evidență rolul pe care creatorii de frumos îl au în societatea noastră. Prin tot ceea ce fac, se spune în Mesaj, scriitorii trebuie să demonstreze că sînt cetățeni de frunte ai acestei țări. Acest statut reprezintă o creație a înaintașilor, a acelor spirite strălucite, care, pe lîngă literatura ce au scris-o sau, mai corect spus, în deplină consonanță cu literatura pe care au scris-o, au fost în fiecare moment cetățenii de frunte ai unei patrii, implicîndu-se prin scrisul lor, dar nu numai prin scrisul lor, în destinele și năzuințele acestei patrii. „Marii scriitori români — se spune în Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu — au dat țării nu numai minunate opere literare, ci s-au manifestat, totodată, activ și în viața social-politică, făcînd dovada devotamentului lor față de patrie și popor, a sentimentelor de profund patriotism care i-a însuflețit“.

Într-adevăr, istoria literaturii noastre constituie, în datele ei fundamentale o istorie a patriotismului românesc, ea exprimă limpede și emoționant devotamentul cu care „oamenii de cuvînt“ au înțeles încă de la începuturi să-și slujească poporul a cărui spiritualitate o reprezintă. Ca în multe alte împrejurări, secretarul general al partidului a adresat din nou îndemnul ca scriitorii să se inspire din realitățile timpului în care trăim, din glorioasa istorie a patriei, să exprime specificul unui popor, lupta lui eroică pentru demnitate, pentru o viață mai bună. Pentru că, se arată în mesaj, numai atunci cînd se inspiră din realitățile țării, din izvorul veșnic viu al vieții și muncii poporului, scriitorul va putea îmbogăți patrimoniul artei și culturii naționale cu opere artistice originale, valoroase. „Faceți totul, se scrie în Mesajul tovarășului Nicolae Ceaușescu, pentru ca literatura acestor ani de puternic avînt creator, de mărețe împliniri socialiste să constituie o contribuție de seamă la făurirea marii epopei spirituale a muncii și vieții poporului român, a istoriei sale, conferind noi dimensiuni și perspective muncii și creației libere din patria noastră !“

Pornind de la o tradiție instituită acum trei sferturi de veac, organizația de breaslă a scriitorilor este chemată să joace un rol tot mai activ, țelul major al activității Uniunii Scriitorilor fiind unirea forțelor tuturor scriitorilor din patria noastră, astfel încît ei să-și consacre talentul, forța creatoare făuririi unei literaturi demne de minunatul nostru popor. Misiunea de mare răspundere și onoare ce revine făuritorilor de artă socialistă implică din partea scriitorului o înaltă ținută etică și o conduită morală în consens cu nobila sa calitate de exponent al culturii noastre, de promotor și factor de cultură și educație. Scriitorul trebuie să se implice, să participe activ în Festivalul „Cîntarea României“, amplă manifestare a geniului creator și a inepuizabilului izvor de talente de care dispune poporul nostru. Totodată, scriitorul este purtătorul mesajului umanist de pace, de prietenie, de colaborare pe care România socialistă îl rostește cu deplină responsabilitate în fața întregii omeniri.

Acestor aprecieri și îndemnuri scriitorii le-au răspuns printr-o emoționantă scrisoare care afirmă hotărîrea tuturor creatorilor din țara noastră, indiferent de naționalitate, de a da viață, în opere valoroase, uriașei epopei a muncii și creației din patria noastră, de a făuri o literatură pe măsura dimensiunilor acestui prezent eroic, o literatură de profundă inspirație patriotică, revoluționară, atașată cauzei partidului, cauzei întregului popor. Acesta este gîndul nestrămutat al obștii care și-a sărbătorit în chip emoționant și sub alese auspicii trei sferturi de veac de existență în slujba idealurilor de frumusețe ale poporului român.

Vlad ANGELESCU

eveniment

18 ani de la Congresul al IX-lea al Partidului

Se împlinesc 18 ani de la un moment de referință din viața țării: în vara anului 1965 au avut loc lucrările celui de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român, care, prin programul adoptat, prin dimensiunea și implicațiile obiectivelor preconizate, prin conținutul de idei și spiritul înnoitor al raportului prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, a deschis noi perspective procesului construcției socialismului în România.

Așa cum se apreciază în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism „odată cu Congresul al IX-lea al partidului în 1965, cu adoptarea noii Constituții și proclamarea Republicii Socialiste România, se deschide o perioadă nouă în dezvoltarea socialistă a țării, în activitatea partidului".

Fundamentul programului stabilit de Congresul al IX-lea l-a constituit dezvoltarea neabătută a politicii de industrializare, de care depindeau sporirea avuției naționale, accelerarea progresului social, ridicarea standardului de viață a întregului popor, întărirea independenței naționale, extinderea colaborării cu toate țările lumii. În condițiile specifice ale României, care a moștenit de la trecutele regimuri un nivel de dezvoltare economică scăzut, ce avea de recuperat un important decalaj față de alte state, nu se puteau realiza premizele materiale proprii unei societăți socialiste înaintate decît prin dezvoltarea multilaterală a forțelor de producție. Atenția pe care partidul nostru a acordat-o și o acordă permanent dezvoltării economiei, și în primul rînd industriei, este întemeiată pe convingerea — pe care Congresul al IX-lea a pus-o în fața întregii țări — după care dezvoltarea forțelor de producție, introducerea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii în toate ramurile producției materiale, ridicarea eficienței muncii sociale constituie temelia progresului în toate celelalte domenii.

Scoțînd la iveală lipsurile și rămînerile în urmă în dezvoltarea agriculturii, Congresul al IX-lea a preconziat măsuri eficiente pentru creșterea puternică a bazei tehnico-materiale a acestei ramuri deosebit de importante. În acest sens s-au pus în aplicare intensificarea procesului de mecanizare și chimizare, accelerarea lucrărilor de irigare și de ameliorări funciare.

Procesul de perfecționare multilaterală a construcției socialiste ilustrează în mod strălucit trăsăturile definitorii ale politicii partidului, temeiurile de bază ale creșterii necontenite a rolului său conducător; înaltă responsabilitate socială și amplă perspectivă istorică, cutezanță revoluționară și clarviziune, spirit novator și rigurozitate științifică. Urmare directă a orientărilor celui de al IX-lea Congres al partidului, nu există sferă a vieții noastre social-economice care să fi rămas în afara influenței sale dinamizatoare.

Tezele de mare însemnătate principială, teoretică și practică, elaborate de partid începînd cu Congresul al IX-lea și în cei 18 ani care au urmat, cu contribuția directă, hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu au dat un nou impuls gîndirii social-politice, elaborării soluțiilor practice ale înaintării și dezvoltării multilaterale a construcției socialiste, reprezentînd totodată, un aport remarcabil la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare. Avem în vedere clarificarea etapelor de dezvoltare economică și social-politică a țării, rolul primordial al dezvoltării forțelor de producție, locul națiunii în epoca actuală, natura și evoluția contradicțiilor în socialism, desfășurarea și creșterea rolului conducător al partidului, caracterul dinamic al conștiinței socialiste, aprofundarea principiilor esențiale ale relațiilor dintre statele socialiste, dintre partidele comuniste și muncitorești.

Dezvoltarea continuă a democrației socialiste, căreia Congresul al IX-lea i-a dat puternice impulsuri, este menită să creeze un cadru social-politic și juridic în care omul să se simtă deplin liber, stăpîn pe sine însuși, să se poată manifesta multilateral și nestingherit. „Socialismul — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să realizeze asemenea condiții ca omul, stăpîn al mijloacelor de producție, făuritor al tuturor valorilor materiale și spirituale, să fie într-adevăr în centrul atenției, să aibă rolul principal în societate, să se bucure și să beneficieze nestînjenit de drepturile și libertățile adevăratei democrații socialiste, premiza fundamentală a înfloririi depline a personalității umane".

Democratismul vieții noastre, participarea tot mai activă și în multiple forme a maselor la procesul construcției socialiste, dezbaterea de către popor a problemelor politice, economice și sociale majore, cît și a deciziilor ce se adoptă de conducerea de partid și de stat, întărirea legalității socialiste dau deosebită vigoare capacității de afirmare a națiunii române ca factor al progresului, păcii și socialismului în lume.

Partidul nostru și lucrările teoretice ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, întemeiate pe analiza istoriei poporului român și a realităților lumii contemporane, atestă cu putere că națiunea independentă și suverană capătă o importanță tot mai mare în progresul social-uman. Construcția socialismului, rezolvarea problemelor cardinale economice, politice, spirituale ale fiecărui popor își pot găsi soluționarea optimă în cadrul național propriu, luîndu-se totodată în considerare ansamblul relațiilor internaționale contemporane.

Pornind de la concepția că forța și superioritatea noii orînduiri se afirmă nu numai prin ritmul rapid al dezvoltării economice, dar și prin adîncirea continuă a democrației socialiste, după Congresul al IX-lea, Conferințele naționale ale partidului și Congresele care au urmat au acordat o mare atenție dezvoltării continue a organizării societății noastre, perfecționării conducerii economiei, a tuturor sectoarelor vieții sociale, în concordanță cu cerințele etapei actuale de dezvoltare a țării. Ca urmare a îndeplinirii ferme a acestei orientări, ultimii ani au fost deosebit de rodnici pe linia modernizării și primenirii tuturor structurilor organizatorice. Esența acestei laborioase activități constă în perfecționarea mecanismului conducerii și coordonării unitare a diferitelor sectoare ale vieții economico-sociale, concomitent cu adîncirea democrației socialiste.

Analiza activității desfășurate de partid în cele aproape două decenii care au trecut de la Congresul al IX-lea, reliefează cu pregnanță valoarea deosebită, determinantă a aportului secretarului general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, la elaborarea ca și la aplicarea strategiei și tacticii partidului, a orientărilor de principiu ale politicii sale interne și externe. Activitatea multilaterală creatoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, opera sa teoretică și politică, militantismul neobosit pentru salvgardarea păcii și înlăturarea războiului din viața omenirii, îi conferă, pe drept înaltul titlu de personalitate remarcabilă a lumii contemporane.

Acționînd pe temeiul unității dialectice dintre teorie și practică, dintre principiile generale și modalitatea aplicării lor concrete, partidul a elaborat acea linie politică, dinamică și fertilă, a cărei justețe a fost din plin confirmată de înfăptuirile de după cel de al IX-lea Congres în toate domeniile de activitate.

România militează perseverent pentru dezvoltarea cooperării cu toate statele lumii, indiferent de orînduire socială, pornind de la ideea că interesele tuturor popoarelor cer să se acționeze laolaltă pentru împiedicarea unui nou război mondial.

Perioada care a trecut de la cel de al IX-lea Congres al partidului evidențiază faptul că partidul nostru, reflectînd interesele vitale ale tuturor celor ce muncesc, aspirațiile de libertate, progres și bunăstare ale națiunii, conduce cu succes poporul român pe drumul ascendent al orînduirii socialiste și comuniste.

Prin importanța hotărîrilor adoptate, prin noul curs pe care l-a dat vieții noastre în toate domeniile, prin rezultatele înregistrate în acești 18 ani, Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român se înscrie ca un eveniment remarcabil în istoria României contemporane.

E. LEONID

întîlnire în spațiul adevărului

Temele mari și, desigur, eterne, unesc într-o perfectă rodnicie spiritul. Acest adevăr devine axiomatic pentru oricine citește versurile celor o sută treizeci și șase de autori cuprinși în **Culegerea de poezii patriotice și revoluționare** intitulată **Tineri ca Patria** a cenaclului „Confluențe", organizat de ziarul „Scînteia tineretului" și Ansamblul artistic al U. T. C. Apărută anul acesta (1983), Antologia subliniază încă o dată (întemeierile esențiale revocă orice demonstrație) faptul că Patria, Partidul Comunist Român, președintele României socialiste — Nicolae Ceaușescu — ființează adînc în sufletul scriitorilor tineri (despre aceștia este vorba aici) și le înnobilează creația. Pe de altă parte, cuprinsul acestei luimnoase culegeri impune lectorului o seamă de asocieri, nuanțări și disocieri necesare înțelegerii raporturilor existente între noțiunile **politică, ideologie, artă**.

Prezentă în însăși structura creației, substanța esențială a politicii este ideologia care determină și hotărăște destinul operei de artă. Exprimînd forme ale conștiinței sociale precum și transformările acesteia în configurarea unui moment istoric dat, politicul are o pondere mai accentuată asupra înțelegerii și participării conștiente către țelul propus, acest lucru fiind posibil și datorită modului întotdeauna accesibil prin care se materializează expresia ideologică: program bine gîndit, clar și manifest. Or, dacă actul pur ideologic se adresează tot conștiinței umane, în chip firesc, el nu înlătură ecranul stărilor de spirit și reacțiile afective care țin de planul psihologicului, ci, dimpotrivă, îl include, sfera înțelegerii și a convingerii lărgindu-se, de aici înainte, și prin intervenția imediată a literaturii și artei în general, care, genetic, emană din același amplu și complex ansamblu social determinat de fenomenul politic. Întîmplarea că ecoul creației are o rezonanță atît de eficientă în conturarea climatului istoric direcționat de ideologie se explică (motivîndu-se totodată) atît prin mijloacele sale specifice de a se adresa emoțiilor și sensibilității cît și prin spontaneitatea și farmecul ei — atribute ce-i conferă valoarea esențială: receptarea la fel de eruptivă și nepremeditată din partea publicului. Așadar, întîiul argument care susține cuplul **artă-ideologie** (ordinea noțiunilor din sintagma subliniată este alfabetică nu de primat) ar fi acela că atît ideologia cît și arta sînt forme ale spiritului și că numai raporturile dintre conștient și spontan, rațional și irațional, obiectiv și subiectiv etc., prezente în structurile lor, sînt sensibil diferite. Actul creației presupune în laboratorul său intim pretexte inexprimabile în concepte și pînă la un punct inexplicabile, ținînd deci, de ceea ce numim inefabil. Pe cînd **politicul** (ideologia) este, în general, rezultatul unui îndelung proces de acțiuni premeditate, care, succesiv, conduc la atitudini și decizii ale unor personalități conducătoare reprezentative și conștiente atît de necesitățile obiective ale momentului istoric respectiv, cît și de legile procesului social. Altfel spus, politica, în cadrul sistemului existențial este, în același timp, „stat major" și „avangardă" a evenimentelor, condiția creației situîndu-se astfel undeva la mijloc, de unde, asemenea unui reflector aruncă lumini învăluitoare.

Poezia acestei **Culegeri**, în totalitatea ei, rereflectă înfățișarea viguroasă a perspectivelor de înalt umanism ale politicii duse de Partidul Comunist Român, de conducătorul statului nostru — președintele Nicolae Ceaușescu. Sub înfățișarea lor ideală, poemele cărții dezvăluie, prin simplitate, veracitate și în afara oricăror ornamente sterile, realitățile limpezi și simbolurile palpabile și trainice ale muncii creatoare și de atîtea ori eroică a acestui popor: „Ce cald s-a făcut înaintea porumbului, / Ce daruri mai purtăm dincolo de haină, / Eu pot veni oricînd în istorie / Să-mi cadă stelele-n cap, / Să-mi cadă stelele-n gură, / Să nu pot înghiți / Băutura adusă de vulturi / Mințită apă vie / Și în toată încleștarea / De stele și mortar / Să rostesc numele tău Românie", cum scrie Titus Vîjeu în acest frumos **Poem de țară I**. Din poezia acestei cărți desprindem cu ușurință concluzia că valoarea și împlinirea spiritului românesc stau dincolo de cuvîntul abscons și de falsificarea subiectivă a imperativului obiectiv: „Cît fagurii de miere ai limbii / vor rămîne / și cît eroii noștri vor fi lumină trează / vom lua ca pildă în toate / pe cel care lucrează / de pe acum la chipul / istoriei de mîine", afirmă Paul Balahur în poemul de ales și profund simbol intitulat **Omagiu**. Nu este mai puțin adevărat nici faptul că, uneori, datorită specificității lui, înțelegerea exactă a mesajului artistic depinde și de personalitatea receptorului, de sensibilitatea acestuia, ba chiar și de dispoziția dintr-un moment dat a consumatorului de literatură. Din acest punct de vedere însă, cuprinsul culegerii de față este validat nu numai de practica socială a timpului pe care ea îl reflectă, ci și de dobîndirea unui anume tip de obiectivitate ce i-l conferă faptul că în cadrul prezentului context istoric substanța ei a devenit punct de reper și mod de referință pentru realitatea culturală în care ne aflăm. Acest privilegiu (situat în armonie perfectă cu întreg ansamblul realizărilor actuale) este posibil și datorită împrejurării că din tabloul divers al vieții noastre de azi, poeții autentici știu să releve în creațiile lor ceea ce se desprinde ca **esențial** din ampla complexitate a realului: Ion Beldeanu, George Chirilă, Traian T. Coșovei, Daniela Crăsnaru, Ioana Crăciunescu, Nichita Danilov, Mircea Dinescu, Nicolae Dan Fruntelată, Dumitru M. Ion, Lucian Vasiliu, Ștefan Mitroi, Emil Nicolae, Corneliu Ostahie, Domnița Petri, Emilian Marcu, Corneliu Popel, Ion Roșu, Ion Stanciu, George Țărnea, Elena Ștefoi, Doina Uricariu, Laurențiu Cârstean, Lucia Olaru Nenati, Dinu Flămînd etc. Aceste nume (și nu numai ele) sînt concludente și deasupra oricărui comentariu. Se poate spune despre cei mai mulți dintre autorii **Culegerii** că sînt niște scrutători lucizi ai vieții, fără ca din structura lor spirituală să lipsească acea „ingenuitate" despre care vorbea G. Călinescu — privire adolescentină, care-i determină să rămînă mereu uimiți în fața lumii tocmai pentru a o redescoperi mereu. Iată de ce în versurile lor sînt prezenți oameni obișnuiți, autentici, incluși organic în uriașul spectacol al existenței, așa cum sînt prezenți și eroi între eroi, cum este portretul lui Nicolae Ceaușescu, surprins magistral de poetul Corneliu Vadim Tudor în amplul poem intitulat **Nicolae Ceaușescu: „Fii pururea ferice, tu, fiu al țării mele / Și-al dăinuirii noastre pe Mureș, Olt și Prut / Femeile-ți țes chipul în flori de cîmp și stele / E sărbătoare ziua în care te-ai născut / Nu te lăsa, fii tare! ai patria în spate / La vorba ta și munții din matca lor tresar / Din hronici voievozii te-ncuviințează-n toate / Căci rugul lor, prin tine, nu arse în zadar".**

Conturul politic al poeziei tinere de azi se constituie din adevărul (numai aparent banal) că în conflictele predilecte ale autorilor se mișcă, trăiesc și muncesc oamenii faptei, oamenii care, pornind de la sine, au ajuns la **conștiința de sine**, această împlinire fiind posibilă numai între coordonatele efervescente ale timpului nostru. Finalitatea operei de artă constă nu în reflectarea oricum a unei realități, ci în efortul scriitorului de a trece dincolo de limitele știutului pentru descoperirea **noului** situat în spațiul deschis al ideologicului. Acoperirea materială a acestui adjectiv (nou), care cuprinde în sine alte (superioare) forme prielnice de existență organizată, vibrantă și ascendentă nu se lasă văzut decît de ochiul care știe să privească, să caute. Nu trebuie să se înțeleagă, prin urmare, că „angajarea" politică a creației presupune o înșiruire de elanuri și întîmplări albe lipsite de stridențele firești existente în zgura rămasă după orice revoluție și schimbare. Dimpotrivă, realismul artei, decantat de privirea lucidă a scriitorului, reflectă pe **cum ar trebui să fie** alături de **ceea ce este concret**, adică idealul dispus în congruența lui liberă. Poeții tineri cuprinși în această valoroasă antologie încearcă (și mulți au reușit) să reflecte **integralitatea** vieții noastre de azi și tocmai prin aceasta își croiesc drum către viitor. G. Călinescu spunea că un scriitor ia cunoștință de sine „prin reacția contemporanilor și a posterității". Nu știu cît de aplicabilă poate fi azi afirmația marelui cărturar, dar sigur este faptul că artistul vremilor noastre își vede împlinirile topite în înflorirea economică și spirituală a țării, adică în materialitatea cea mai deplină a politicii partidului nostru.

Virgil CUȚITARU

viața noastră

100 de ani de la apariția „Luceafărului"

Aspect de la constituirea Cenaclului din Botoșani al Uniunii Scriitorilor (foto Dușa Ozolin)

În zilele de 14 și 15 iunie a avut loc la Botoșani, în organizarea Uniunii Scriitorilor din R.S.R., a Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Botoșani, a Asociației scriitorilor din Iași și a Societății de științe istorice și filologice, filiala Botoșani, o serie de manifestări consacrate împlinirii unui veac de la publicarea capodoperei eminesciene, **Luceafărul.** Oaspeții, scriitori și oameni de cultură din București, Bacău, Cluj-Napoca, Iași, Suceava, au fost primiți de tovarășul Haralambie Alexa, prim-secretar al Comitetului județean de partid Botoșani, care a făcut o amplă prezentare a stadiului actual de dezvoltare a județului, precum și a sarcinilor de perspectivă, atît în plan economic, cît și social și cultural.

Referitor la constituirea Cenaclului din Botoșani al Uniunii Scriitorilor, a spus: **„Iată cum, prin generozitatea Uniunii Scriitorilor din R.S.R. inaugurăm, într-o zi firesc predestinată și parcă vegheată de geniul marelui înaintaș, cenaclul scriitorilor din județul Botoșani. Doresc să felicit Uniunea și Asociația din Iași, care patronează acest cenaclu în viitor, pentru faptul de a fi ales, aici, și acum, locul și momentul constituirii unui nou atelier de muncă scriitoricească. Felicit, totodată, pe toți scriitorii din județul Botoșani pentru faptul că au militat și obținut acest prețios dar.**

Argumentele sînt și le cunoaștem: ele fiind semne ale unei activități culturale și artistice pe care conducerea județului caută s-o stimuleze cu tot ce-i stă în putință. Nu e acum răgaz pentru inventarieri de succese, dar nu pot ignora gîndul că anul 1983, înseamnă pentru cultura botoșăneană anul în care a luat ființă, într-un spațiu corespunzător, Secția de artă plastică a muzeului și că-i urmează în curînd Secția de etnografie și artă populară, anul în care Societatea muzicală „Armonia" a împlinit 100 de ani, cînd Teatrul „M. Eminescu" sărbătorește 25 de ani de existență, Teatrul de păpuși și filarmonica — 30 de ani, iar ziarul „Clopotul" — 50 de ani de la apariția primului număr. Și tot în acest an, au ieșit în lume și au fost bine primite „Caietele botoșănene". Sînt motive ca anul 1983 să stea ca an de deplin rod, în istoria culturii Botoșanilor".

Au fost, apoi, efectuate vizite de documentare la Casa memorială „Mihai Eminescu" din Ipotești și la nodul hidrotehnic Stînca-Costești. Festivitatea decernării premiilor la concursul de creație literară, „Porni Luceafărul", ediția a XI-a, s-a desfășurat în parcul „Mihai Eminescu". Juriul (Sergiu Adam, Andi Andrieș, Al. Dobrescu, Dumitru Ignat, Laurențiu Ulici — președinte, Lucian Valea) a acordat următoarele premii:

Premiul Uniunii Scriitorilor: Maria Baciu (Botoșani).

Premiul Editurii „Junimea": Lucian Strochi (Piatra Neamț).

Premiul revistei „Convorbiri literare": Dan Cernescu (Borșa — Maramureș).

Premiul revistei „Ateneu": Luca Onul (Bistrița).

Premiul Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Botoșani: Ion Gachii (Giurgiu).

Premiul „Caietelor botoșănene" (supliment al revistei „Ateneu"): Adriana Rodica Barna (Bistrița).

La șezătoarea literară care a urmat, au citit din creațiile lor cei premiați și poeții invitați la manifestări.

Sub titlul „100 de ani de la apariția poemului LUCEAFĂRUL", în sala de festivități a muzeului județean Botoșani, s-a desfășurat o sesiune de comunicări științifice. Au prezentat comunicări Petru Creția **(Ediția Eminescu întemeiată de Perpessicius — aspecte din munca de editor)**, Virgil Cuțitaru **(Memoria lui Hyperion și ambivalența Cătălinei)**, Paul Claudiu Marinescu **(Aspecte inedite ale genezei Luceafărului)**, Valentin Marțuneac **(Structură și deschidere în Luceafărul eminescian)**, Dumitru Țiganiuc **(Aspecte ale spațiului simbolic în Luceafărul)**, Emil Iordache **(Versiuni ale Luceafărului în limba rusă)**, Ion Lăpușneanu **(Dialog liric: Eminescu — Veronica Micle)**.

La toate aceste manifestări au participat Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor, Mircea Radu Iacoban, secretarul Asociației Scriitorilor din Iași, Traian Iancu, directorul Uniunii Scriitorilor, Andi Andrieș, directorul Editurii „Junimea", Corneliu Sturzu, redactor șef al revistei „Convorbiri literare", Laurențiu Ulici, Horia Zilieru, Vasile Constantinescu, Nicolae Turtureanu, Sergiu Adam, Al. Dobrescu, Ion Roșu, Petre Bucșa, Lucian Valea, Alexandru Bardieru, Al. Andriescu, Marcel Mureșeanu, Ion Beldeanu, George Damian.

Constituirea Cenaclului din Botoșani al Uniunii Scriitorilor

În ziua de 15 iunie a avut loc, în sala de marmură a teatrului „Mihai Eminescu" din Botoșani, festivitatea constituirii cenaclului Uniunii Scriitorilor. Despre însemnătatea evenimentului au vorbit tovarășii: Haralambie Alexa, prim-secretar al Comitetului județean Botoșani al P.C.R., Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor, Mircea Radu Iacoban, secretarul Asociației scriitorilor din Iași, după care s-a procedat, în aplauzele unui numeros public, la semnarea actului de constituire. Este al treilea cenaclu (după cele din Focșani și Suceava) creat în Moldova și care activează sub îndrumarea Asociației scriitorilor din Iași.

Nicolae COBADIN

■ La Asociația scriitorilor din Iași a avut loc o întîlnire dintre conducerea Asociației, a revistelor „Cronica" și „Convorbiri literare" și delegația Asociației de prietenie a poporului chinez cu străinătatea și a Asociației de prietenie China — România, delegație condusă de scriitorul Zhou Erfu. La întîlnire a fost prezent tovarășul Alecu Floareș, secretar al Comitetului județean Iași al P.C.R.

■ Duminică, 19 iunie, a avut loc la Expoziția permanentă „M. Sadoveanu" din Copou, a XIII-a ședință a cenaclului de proză „M. Sadoveanu" sub conducerea criticului Al. Dobrescu. Scriitorul Corneliu Sturzu a citit fragmente din volumul al II-lea al romanului „Ianus". Au urmat discuții.

■ Scriitorul Corneliu Sturzu a participat la „Zilele culturii siretene" din orașul Siret, jud. Suceava. În aceeași localitate Corneliu Sturzu s-a întîlnit cu cititorii săi la Librăria centrală și Liceul agro-industrial.

■ Poetul Ion Hurjui a fost sărbătorit la sediul Asociației scriitorilor din Iași, cu prilejul împlinirii vîrstei de 50 de ani. Au vorbit Virgil Cuțitaru, Liviu Leonte și Mihai Drăgan.

„Sărbătoarea teiului"

Tradiționala manifestare, organizată în acest an de Consiliul educației politice și culturii socialiste al municipiului Iași și Universitatea cultural-științifică, a prilejuit inaugurarea Centrului expozițional „Mihai Eminescu" din Parcul Copou, expoziție permanentă de cărți, documente, periodice, puse la dispoziția publicului de către Arhivele Statului Iași, Biblioteca județeană „Gh. Asachi" și colecția D. I. Grumăzescu. Întregul ansamblu de manifestări s-a constituit ca un omagiu de recunoștință adus celui ce va rămîne de-a pururi **Luceafărul** poeziei românești.

Emilia CORNELIU

interviul nostru

„eu, unul, tare aş vrea să inventez o bombă cu poezitroni!“

— Stimate IOANID ROMANESCU, aţi afirmat deseori, încă şi mai pregnant în poemele Dumneavoastră, experienţe de viaţă dure, venite timpuriu, care v-au modelat într-un anume fel personalitatea. Vreţi să evocaţi cîteva momente referenţiale ?

● Pentru mine, experienţele de viaţă dure au avut antecedente. Părinţii mei au exercitat multiple profesiuni, niciodată ca angajaţi de durată la Stat, ci mai curînd ca liber-profesionişti forţaţi de împrejurări. Cînd m-am născut, tatăl meu lucra la Voineşti — Iaşi, ca muncitor forestier (părinţii săi, oameni bogaţi din zona Tîrgu Neamţ, fiind împotriva căsătoriei fiului lor cu o fată mai în vîrstă cu vreo zece ani decît mirele, îl dezmoşteniseră) ; mai înainte, nu mult timp, fusese docher, apoi rupsese lanţuri la un circ (era foarte puternic, nu semăn cu el) ; în '39 a fost concentrat şi nu l-am cunoscut decît în toamna lui '44 ; din oroare faţă de cele ce se întîmplau pe front, la un moment dat evadase (nu ştiu prin ce minune a scăpat de condamnarea la moarte). În ziua de 4 octombrie 1937, Mama era cît pe ce să mă nască pe drumul dintre Proselnici (un sat alături de Corneştii lui Dimitrie Anghel) şi Voineşti ; se întorcea de la strîns porumbul în glugi de pe pămîntul unuia Dobreanu, pentru că pe cel al lui Tăutu, moşierul din Voineşti, ai mei nu mai erau primiţi ; un incident grav dintre Costache Ivaşcu (bunicul dinspre Mama) şi un oarecare Cucu, administratorul terenurilor arabile şi pădurilor aparţinînd familiilor Negruzzi şi Tăutu, se repercutase ca un blestem asupra alor mei : o soră a Mamei, Maria Ivaşcu, de o frumuseţe extraordinară, fusese răpită de fiul administratorului, pentru că bunicul refuzase să i-o dea în căsătorie, iar lungul proces pentru onoare se soldase cu micşorarea proprietăţilor deloc exagerate ale Ivăştenilor, cu sinuciderea prin împuşcare a lui Cucu — junior şi cu singurătatea pe viaţă a acelei femei care a avut grijă de mine între anii '40—44, cînd Mama pleca zilnic la Iaşi, unde lucra ca spălătoreasă. Cînd vărul meu Alexandru Ivaşcu, provenit din a doua răpire (de către un doctor, în timpul primului război) s-a întors din cel de al doilea război, tocmai el — care trăsese toate gloanţele în aer — nu şi-a mai aflat mama : cu numai cîteva săptămîni înainte de încheierea armistiţiului, Tanti Maria murise într-un bombardament. Cît despre cele trăite de mine, întîmplărilor verificabile care m-au marcat li s-au adăugat şi cele de-a dreptul neverosimile, unele succedîndu-se — aş spune — conform unui sistem asupra căruia mintea umană încă nu e capabilă să se pronunţe. Desigur, provin dintr-un topos cu un foarte bogat folclor (ba, chiar, aş putea să susţin, cu o mitologie proprie), încît s-ar crede că exagerările îmi sînt în fire ; dacă mă voi referi la una sau două din asemenea întîmplări, sper să nu mi se pretindă argumente imediate. Spre exemplu : 1. Cîndva, în faţa Mamei, la vreo şapte sau zece metri în aer, a apărut un om care i-a vorbit ; acel secret mi s-a transmis. 2. Eram copil ; într-o noapte de vară, cum stam singur în livadă, o flacără a izbucnit fulgerător de sub peretele dinspre sud al casei noastre ; am alergat şi i-am spus Mamei. „Vai, s-a alarmat ea, nici de data asta nu am nimerit locul !" Mi-a explicat, apoi, că noua noastră casă (două arseseră pînă atunci, una în timpul războiului) e construită pe o comoară — şi nu e bine, că pe pămîntul acela avusese casa şi Gheorghe Ivaşcu, străbunicul meu, care rămăsese văduv cu doi copii, că ea l-a rugat pe tata să nu construiască tot acolo, dar el, nervos că ne găsise în toamna lui '44 sub un copac, dormind pe o saltea umplută cu paie, acoperiţi de brumă, nu mai avusese timp să cerceteze terenul. După cîţiva ani, tata a murit. În anul în care a murit Mama, eu — devenind proprietarul casei — m-am despărţit de nevastă ; m-am despărţit şi de a doua. Ca să nu mai dau apă la moară celor de la Voineşti, cum că nu respect legea pămîntului, cum că din cauza mea norocul se extinde asupra celor din jur, am ordonat distrugerea casei de acolo. Îmi vine în minte o paralelă. Cînd mă documentam pentru volumul Magie, trebuind să parcurg mii şi mii de pagini despre magie şi limbaj, magie şi muzică, diverse mitologii, viaţa din triburi ş.a., am dat peste relatarea unei cercetătoare americane asupra cazului în care un tînăr indian Zuni din Noul Mexic a fost determinat să-şi distrugă locuinţa pentru a găsi o pretinsă pană ce-i servise la punerea în mişcare a unei forţe miraculoase...

— Problema păcii şi a vieţii pe Pămînt preocupă într-un grad corespunzător conştiinţele creatoare de după al doilea război mondial ?

● Dacă pe plan politic şi economic noi, românii, facem mari eforturi pentru a-i convinge pe alţii de dorinţa noastră de pace şi de viaţă liberă, pe plan artistic nu am întreprins acţiuni de anvergură. Încă lipsesc piesele de teatru şi filmele despre sacrificiile noastre conştiente pentru un echilibru al păcii pe glob, încă lipsesc romanele şi antologiile de poezie cu tematică pregnant antirăzboinică ; organizarea unui festival anual al artei în slujba păcii ar da un mai mare ecou sentimentelor noastre. Ştiu, e foarte greu să impui forţa cuvîntului împotriva armelor, dar să nu uităm că armele se elaborează şi se dirijează nu de către surdomuţi. O problemă de importanţă deosebită ar fi comunicarea deplină între oamenii de artă ai planetei ; pentru că ei nu se împart pe tipurile de armamente sau pe culorile uniformelor, ci sînt internaţionalişti prin structură, prin specificul şi prin rezultatul activităţii lor. Beethoven, Baudelaire, Brâncuşi sînt de mult locuitori ai planetei ; iată trei B, trei bombe ale spiritului, cu o rază de acţiune mai mare şi mai rezistentă în timp decît orice produs militar. Eu, unul, tare aş vrea să inventez o bombă cu poezitroni !

— Ce ne puteţi spune despre Otilia Cazimir, A. E. Baconsky şi alţi scriitori pe care i-aţi cunoscut în perioada debutului editorial ?

● De la Otilia Cazimir am învăţat multe lucruri ce ţin de particularităţile muncii scriitorului ; lucruri pe care din păcate mai tinerii mei confraţi nu au reuşit să le preia, pentru că nu au răbdarea să asculte pînă la capăt, ei cred că dacă au publicat cîteva poezii sau o carte ştiu totul. Otilia Cazimir era şi un suflet de o generozitate ce a rămas legendară. În primăvara lui '64, pe cînd eram profesor la Voineşti, trebuia să duc la Bucureşti (pentru a cîta oară ? !) manuscrisul primei cărţi. Mama, ştiind că intenţionam să plec din Iaşi cu avionul, aproximase că nu voi avea timp să-mi iau bilet pentru aceeaşi zi, deşi pornisem de acasă cu noaptea-n cap. Cum avionul care decolase a doua zi se prăbuşise în apropiere de Bacău, Mama a intrat în alertă, aşa că a venit într-un suflet, pe jos, la Iaşi, să se intereseze de mine. S-a dus la Duduia Otilia — şi bine a făcut, pentru că numai cu ajutorul Dumneaei putea să afle repede adevărul. Cu blîndeţe şi precauţie, Duduia Otilia a întrebat-o la ce oră am plecat de acasă cît timp am avut la dispoziţie, cît din distanţa de cincisprezece kilometri pînă-n oraş plus cinci pînă la aeroport aş fi reuşit să reduc prin alergare, dacă am plecat numai pentru carte sau şi pentru altceva, dacă sînt unul care amînă problemele sau le rezolvă cu orice risc, apoi a început să telefoneze : la ziar, la agenţia TAROM, la aeroport, să afle lista celor plecaţi în ziua prăbuşirii avionului, inclusiv semnalmentele vreunui întîrziat ce nu ar fi fost luat în evidenţă : nu figuram pe lista funestă ; între timp, Duduia Margareta venise cu dulceaţă şi cafea ; a urmat un respiro în care Mama şi-a mai dat drumul la gură (că alături, la Domnul avocat Osvald Teodoreanu, fusese cu bunicul, pe timpul proceselor pentru pămînt, că nu departe, la biserica Barnovschi, unde era preot cutare, se închinase chiar în acea dimineaţă, că doctorul Tudoran îl cununase pe unchiul meu Nicolae Ivaşcu, e-he !). Duduia Otilia a pus iar mîna pe receptor să afle lista avionului care decolase în ziua plecării mele de acasă ; figuram pe acea listă, însă nu ajunsesem în Bucureşti ; pe la Uniune nu fusesem văzut : nici Vasile Nicolescu (de la Editura pentru Literatură), nici George Sanda (de la Universitate) nu confirmaseră primirea subiectului Romanescu ; a urmat o pauză cu vişinată, în care Duduia Otilia a aflat că numai cît am fost sub ochii Mamei am absolvit clasele ca premiant, că încă de copil nu prea dormeam nopţile, că sînt născut în Zodia Cumpenei, că trebuia să devin preot şi nu am vrut. „Ştii ceva, Romaneasco, despre profesoara de fizică Liliana-Maria Cupsa, de la Bacău ? Ioanid a plecat, ca prin minune, cu avionul de ieri, care a zburat excelent, însă nu este în Bucureşti. Cu siguranţă, s-a oprit la Bacău, la viitoarea dumitale noră. Tocmai de aceea a alergat să prindă avionul din dimineaţa zilei de ieri, pentru că din destinul poeziei face parte şi dragostea.“ „Nu ştiu, Duduie Otilia, primeşte săptămînal scrisori de la ea, dar în asemenea chestiuni eu nu intervin ; bărbaţii din neamul meu sînt cu sîngele iute, greu de stăpînit !“ — a oftat Mama. „Eu o cunosc, Romaneasco. E o fiinţă aparte“. „Apoi dacă e aşa cum spuneţi, s-o ia de nevastă !“ Mama s-a întors fericită acasă. Întrevederea, cu lux de amănunte, mi-a relatat-o Duduia Otilia. Mama nu mi-a spus decît : „Mă, elefantule, dacă vrei să fii scriitor, să te intereseze numai suferinţele altora ; uită-le pe ale tale !“. Pronunţase unul din cele mai frumoase elogii aduse Otiliei Cazimir. Pentru că amuţisem, nu i-am mai explicat că în armată, la batalionul disciplinar, „încălzirea de dimineaţă“ însemna o alergare pe doisprezece kilometri într-un timp foarte scurt. În vara aceluiaşi an, Duduia Otilia avea s-o cunoască într-adevăr pe viitoarea mea nevastă ; nu se înşelase cu nimic. Ne-a făcut primul dar de logodnă şi, la plecare, după ce ne-a condus pînă la poartă, ne-a urat zîmbind : „Mergeţi cu bine în viaţă, Fizica şi Metafizica!“ Iar cînd am ajuns la Voineşti cu nora, Mama a fost încîntată să constate că Duduia Otilia i-o descrisese perfect. Din nefericire, chiar dacă Balzac ar fi avut dreptate spunînd că femeile frumoase sînt numai pentru artişti, cu monogamia nu m-am deprins. Şi chiar dacă în zilele noastre artiştii ar fi mai mulţi decît femeile frumoase, nu m-ar speria nici o concurenţă.

Cînd, cu vreo trei ani în urmă, am citit într-o revistă două articole denigratoare la adresa lui A. E. Baconsky, am rămas perplex. Întîi am vrut să telefonez la redacţia publicaţiei respective, să-mi accepte o intervenţie împotriva acelor opinii : dar cum semnatarul era—culmea !—tot un poet, m-am gîndit că dorinţa mea de a apăra un adevăr despre unul s-ar putea interpreta ca insultă faţă de celălalt. De curînd, într-o altă revistă am citit o referire maliţioasă la adresa lui Baconsky. Mă întreb : de ce reproşăm unora dintre noi că nu sînt perfecţi ? Şi de ce îi atacăm pe unii care nu mai au nici măcar posibilitatea să se apere ? Dacă încă mă abţin să răspund altfel decît prin indignare atacurilor asupra poetului Baconsky, e un semn că de la el am învăţat şi acest lucru, să nu cobor o discuţie de principii la nivelul suburban. În definitiv, nu a fost ministru al culturii, nu a fost preşedinte al Uniunii Scriitorilor ; ce ar fi trebuit să facă — în calitatea sa — şi nu a făcut ? Faţă de cei care abia acum au curajul — teribil curaj ! — de a-i aduce învinuiri, răspunsul nu ar putea fi altul decît compararea lor cu învinuitul. L-am cunoscut bine pe Baconsky, i-am cunoscut şi aproape toate rudele — oameni de o sensibilitate, de un rafinament intelectual cum rareori întîlnim. A fost un nonconformist, un incomod pentru cei care-şi apărau incompetenţa cu mijloace de tristă memorie ; însă decît un scriitor care o face pe umilul în public, în şedinţe, în audienţe, pentru ca odată ajuns cu sacii în căruţă, în tren sau în avion să capete curaj împotriva alor săi, mai bine un nonconformist. Parafrazîndu-l pe poetul patriot, aş spune contemporanilor : pentru că vă aparţin, am dreptul să mă revolt.

— Dar despre scriitorii pe care i-aţi avut în preajmă ?

● Spaţiul revistei nefiind elastic, vă rog să-mi puneţi şi întrebări la care să dau răspunsuri laconice. I-am iubit şi îi iubesc pe toţi ; nu am timp de ură sau de maşinaţii.

— Sînteţi un poet orgolios, aşa cum au afirmat unii comentatori?

● Am avut întotdeauna dreptul să fiu eu însumi.

— Ce credeţi despre implicarea în viaţa politică şi socială a scriitorului român de astăzi ?

● De perfect acord cu această implicare, dar respectivul să nu tragă cenuşa numai spre cozonacul său, ci şi spre turta confratelui.

— Pe cititorii tineri îi interesează, cred, şansele în afirmarea talentului. Ce puteţi mărturisi în această privinţă ?

● Posibilităţi de afirmare există multiple : problema esenţială e alta, ţine de perspectivă : ce face talent(at)ul, după afirmare ? Este conştient de sacrificiile pe care le impune creaţia ? Iar noi, ce posibilităţi de dezvoltare îi oferim ? Ne mulţumim cu înfiinţarea unui cenaclu literar la Adîncata ? Marile unităţi industriale şi agricole, instituţiile de învăţămînt superior trimit cadre la specializare în străinătate. Or, ca să dau un exemplu, Uniunea Scriitorilor nu a trimis niciodată la studii peste hotare, măcar pentru un an, vreun tînăr scriitor din Moldova. Ar trebui să recunoaştem odată şi odată, că pentru bursa de studii acordată lui Eminescu (deşi tămbălăul cu imputarea sumei a fost penibil) spiritualitatea noastră a cîştigat enorm.

— Sînt ani de cînd îi îndrumaţi pe începători într-o succintă corespondenţă tipărită, în care vă manifestaţi deschis atît exigenţa cît şi bucuria descoperirilor. Revistele literare pot face mai mult pentru cei realmente înzestraţi ?

● Chiar şi Convorbiri literare ar putea face mai mult în această direcţie, oferind spaţiul necesar. În ce mă priveşte, aş transforma oricînd rubrica într-un dialog pe profil estetic. Travaliul scriitorului nu este o profesiune în sensul obişnuit al cuvîntului, pentru că nimeni nu scrie oricînd şi despre orice ; dar, pentru a ajunge la adevărata artă, inevitabil trebuie să treci printr-un sistem de rigori specific unei profesiuni şi apoi să refuzi — continuu — „producţia în serie.“

— Există, aşadar, o grabă a consacrării iluzorii ?

● Uneori tocmai falsa generozitate facilitează titularizarea.

— Ce rol pot avea în evoluţia sufletească a scriitorului, deci şi a operei, pasiunile adiacente cum ar fi muzica, pescuitul, şahul ?

● Aceste forme de hobby, frecvent practicate în rîndul oamenilor de artă, sînt în fond posibilităţi de a ne cunoaşte mai bine pe noi înşine, sau de a-i cunoaşte mai bine pe ceilalţi. À propos : de curînd am obţinut o trompetă japoneză Yamaha şi noi mulinete de performanţă ; cît despre şah, îl joc tot „cu crampoane.“

— Dacă vă răpesc şi alte muze, pînă unde v-au sedus ?

● Pînă la a compune şi muzică ; dar asta, încă de mult.

— Inevitabilă întrebare : ce aţi vrea să ne spuneţi despre climatul literar în genere şi despre cel în care s-a manifestat şi se manifestă poetul Ioanid Romanescu ?

● Nu numai climatul literar, ci întregul nostru climat artistic e foarte bun — pentru că nu dictează cărţile scriitorilor, nu pictează tablourile pictorilor, nu compune simfoniile muzicienilor. Celor care nu înţeleg asemenea lucru, trebuie să li se amintească faptul că, în Tahiti, Gauguin a avut numai geniul său, nu un climat artistic mai bun decît la Paris. Pentru că de la această convingere am plecat, nu cred că există scriitor român care să afirme că i-am făcut vreun rău, nu cred că m-ar putea admonesta cineva pentru datorii la Fond sau pentru insistente cereri de călătorie în străinătate pe banii Uniunii ; în mintea mea, aşa cum sînt eu sînt toţi colegii mei.

— Cîteva aprecieri despre criticii (numeroşi) care v-au comentat opera.

● Adept al criticii de direcţie, am luat în serios multe din observaţiile ce mi s-au adus. Rămîn profund îndatorat celor care s-au aplecat cu atenţie şi răbdare asupra cărţilor mele. Regret că unii dintre criticii noştri sînt împărţiţi „pe bisericuţe“ şi nu se formează un front comun pentru selecţia în alt ritm a valorilor.

— Doriţi să faceţi cîteva precizări şi asupra varietăţii stilurilor ?

● Varietatea stilurilor în artă e o necesitate, iar scriitorii noştri au libertate în această privinţă : ca unul care am experimentat în aproape toate tehnicile şi stilurile, sînt în măsură să afirm că m-am bucurat de înţelegere din partea revistelor şi editurilor.

— Ca mod de a trăi viaţa (excluzînd, pe cît posibil, preocupările pentru actul de creaţie), vă place să fiţi un însingurat ?

● Nu-mi place, dar nu am încotro. Arta se realizează în singurătate absolută, iar acest fapt se răsfrînge asupra întregii existenţe a creatorului. Uneori stau luni de zile în casă, cum s-a întîmplat şi în primăvara asta. Propunîndu-mi să termin o carte închinată lui Eminescu, a trebuit să consult multe surse ; a scrie, spre exemplu, despre stele, în acest secol, de geniul eminescian nu ai dreptul să te apropii ca un amator ; sistemul lui Copernic a revoluţionat sistemul lui Ptolemeu, dar nici descoperirile unor Huygens, Lagrange, Gauss, Foucault, Newcomb nu au fost la îndemîna oricui ; fără a şti cum se produc fenomene ca vîntul solar, mişcarea aparentă a astrelor, deplasarea polilor Pămîntului, fără a şti ce înseamnă triunghi sferic, timp universal şi timp legal, refracţii, aberaţii, paralaxe, ce să afirmi nou într-un poem cosmogonic ? Da, sînt un mare însingurat, pentru că poezia îmi impune să fiu astfel.

— Ce intenţionaţi să oferiţi cît mai curînd publicului cititor ?

● Cărţi care să nu stea în rafturile librăriilor cît stau cărămizile într-un zid.

Consemnat de
Lucian DUMBRAVĂ

GEORGE POPA—60

iată tristeţea, iată cuvintele

O, dar aproapele
cît de departe-i !
Chiar şi adîncu-ne
de cealaltă parte-i.

Cum să le-ajungem
ţărmul, niciundele ?
Cum să cuprindem
flacăra, undele ?

Iată tristeţea,
iată cuvintele.
Nimeni din noapte
nimeni desminte-le.

Ci-n van zugrăvirăm
pe cer paşii Domnului.
Noi sîntem preamarii
luminii şi somnului,

noi singuri măsura
firii, nefirii.
Şi noi nemăsura
în joaca uimirii.

Riscăm şi-apoi pierdem
în jocul uimirii.

melancolie în albastru

Băteau din începuturi la geamurile noastre
aripile albastre, aripile albastre.

Dar cînd să-ntindem mîna, zvîcniră către astre
fecioarele albastre, fecioarele albastre.

Şi-atît ne-a fost averea : pe inimile noastre
doar umbrele fugare, doar umbrele albastre.

Mai bat şi-acum din aripi la geamurile noastre
zăpezile albastre, zăpezile albastre.

cîntec infinit

o mînă-a-ngenunchiat pe torsul nins
o orgă a răspuns în necuprins

şi mii de alge albe se năşteau
şi ritmic mii de alge se-aprindeau

şi clarele liane se-mpleteau
şi-alcătuiau statui la infinit

urcau cîntînd prin joc, eter şi mit
sus — între inimă şi negrăit

şi-un sens în miez de nufăr s-a aprins
statuile-exilînd în necuprins

opțiuni și disponibilități

Aproape tot ce a spus Ștefan Aug. Doinaș cu privire la volumul de debut al lui Nicolae Ionel, *Cuvînt în cuvînt* (1972), rămîne valabil și pentru noua lui carte, *Calea vie*. In cronica pe care i-a consacrat-o în „România liberă", Gheorghe Grigurcu pornește tot de la o afirmație a lui Doinaș, după care Nicolae Ionel este un „poet al entuziasmului" ; dar și alte formule propuse de autorul *Lecturii poeziei* pot fi reținute cu aceeași îndreptățire : dilatarea conștiinței, vitalism extatic, „senzația (...) de pustiire a lumii", participare la „universalitatea Firii". In chip evident, Nicolae Ionel era, de la prima lui carte, un poet format, iar acum, la unsprezece ani de la debut, el reia, adîncește și esențializează teme și motive deja cunoscute cititorilor săi. Această reluare a temelor e frapantă chiar și pentru cel ce parcurge doar recentul volum : mare parte din cele aproximativ o sută treizeci de texte care îl compun reprezintă variațiuni pe aceleași teme, fapt vizibil și în relativa paupertate a lexicului, o serie de cuvinte precum „foc", „extaz", „duh", „pustiu", „pustie", „pustiire", „pustietate" „vămi", „ființă", „nefire", „curat", „abur", „tărîm", „destin" etc. revenind cu obsesivă insistență, ceea ce duce uneori atît la o impresie de monotonie cît și la unele imagini forțate, distonante de genul „oul văzduhului / prin sîngele meu' sau „pustia de ape". E foarte adevărat însă că această monotonie se convertește în ceea ce Gheorghe Grigurcu numește „murmur litanic" și că extrema purificare dă naștere unor poeme superbe, antologice : „Doamne ce pace / Tot adîncul / destinului meu / abia e un tremur / al unei frunze / de tamarin" ; sau : „Ce seară blîndă... Drum și veacuri. Parcă / din adîncimi suflarea unor îngeri / abia plutind abia-nflorind în calea / ursirii preasenine mă ajunge / și floare multă din troianul nopții / ce izbăvește-acum și vis și viață-/ m-acoperă-n neștire. Nimeni nu e / să poarte-atîta har. Văd un tărîm / înconjurat de genii limpezimea / acelei nalte soarte care-acuma / doar ca o boare caldă mă atinge / și ca amurg. Și parcă s-a întors / din intermundii duhu-nrourat / al unei inimi preacurate. Clarul / e plin de ceruri de lumini cîntînd" ; și în fine : „E-atît senin în jur / că-n inima deschisă / cerul pînă-n adîncul / lui de crin / se oglindește-ntreg". Rostirea poetică e aici diafană și cristalină, armonios-învăluitoare. Presentimentul sfîrșitului e transfigurat în viziuni de o tulburătoare simplitate : „Cînd am să-ncep / să mă mut către noapte / și ca o turmă în neguri / abia auzi-mi-voi / sufletul blînd / din mîinile tale lua-voi / singurătate / cu umbra buzelor calde / am să mă duc / sub pămînt". Se va fi observat, cred, din aceste cîteva exemple că „simplitatea" de care vorbeam e rezultatul unei retorici, adică al unei rafinate științe a punerii în text, pe care autorul o stăpînește acum cu autoritate. Tot în acest fel se poate explica și etalarea eului, atitudine premeditată și ostentativă prin care poetul ține să-și marcheze prezența în universul pe care îl cîntă cu atîta frenetică exaltare : „Carnea mea / se transformă în abur / este beția și slava / cu care vorbește / zeu către zeu- / tot văzduhul / de nume și aripi / e doar o celulă-nflorită / a sîngelui meu". Se vede de aici (tema revine și în alte poeme) cum autoaneantizarea e sursă de extaz, căci destrămarea ființei înseamnă integrare în ordinea însăși a lumii, investire cu atributele supreme ale spiritualității. Poezia este aceea care mediază această transmutație, încît nu e de mirare că multe din poemele lui Nicolae Ionel fac elogiul cuvintelor : „Cuvintele știu / Și blînd ne îndură / Suntem în ele / de la-nceput / Ele sunt rugă / fără făptură / ce ne-ntrupează / și ne murmură / spre gîndul / prin noi petrecut", și că textul poetic apare drept finalitatea ultimă a firii : „Ca să răsune- /-această bucurie / într-un poem / ființă devenind / a toate cîte sunt- / s-a fost zidit / cerul din temelii". Poet remarcabil, Nicolae Ionel continuă solitar, ducînd-o pînă la marginile manierismului, o experiență lirică originală.

La o primă privire, noua carte a lui Livius Ciocârlie închide o etapă și deschide o alta. Etapa încheiată ar fi cea reprezentată de studiul „Măștile romantice ale dorinței", care prelungește, cu aceeași strălucire, analizele din *Negru și alb*. Secțiunea centrală a volumului cuprinde considerații — asupra cărora voi reveni mai pe larg — despre critica și teoria literară, în timp ce eseurile grupate sub genericul „Scriitori români", corespund unei opțiuni recente. Opțiune pe care Nicolae Manolescu o consideră ca fiind, deocamdată, necristalizată, deoarece articolele respective formează un ansamblu heteroclit, părînd „mai degrabă rodul întîmplării decît al unei intenții precise". Observația e, desigur, întemeiată, dar nu este mai puțin adevărat (fapt pe care Nicolae Manolescu îl subliniază și el) că întîlnim aici comentarii infinit mai pătrunzătoare decît ale multor critici „cu program" ai actualității literare: cînd un critic de valoarea lui Livius Ciocîrlie coboară (sau urcă ?) pe scena actualității, literatura contemporană nu poate fi decît în cîștig. Despre Marin Preda, despre Sorin Titel și Radu Petrescu, autorul *Eseurilor critice* spune lucruri deosebit de incitante, iar cînd, în paginile consacrate unor cărți de Mircea Zaciu, Florin Mugur sau Șerban Foarță, comentariul critic alunecă înspre eseistică, Livius Ciocârlie dovedește nu numai inteligență și fantezie, ci și excepțională înzestrare de scriitor. Cu regretul că nu pot cita mai mult, aleg doar finalul articolului despre Șerban Foarță: *„Gourmet* (...) dar și gurmand — și nu numai cînd scrie despre gastronomia *Țiganiadei* —, cu toate simțurile treze, Șerban Foarță adulmecă ideile deodată cu cuvintele. A vrea să le desprinzi din cartea lui pe cele dintîi este a vrea să prinzi cu degetele aripile unor fluturi. A le preface în cenușă".

O atenție specială merită, așa cum spuneam, secțiunea intitulată „Critică și teorie literară". După cum știm, debutul relativ tîrziu al lui Livius Ciocârlie ne-a relevat, spectaculos, un teoretician de anvergură, dublat de un critic de mare finețe, atent în egală măsură la specificitatea, la individualitatea inconfundabilă a operei, cît și la proprietățile anumitor tipuri de discurs literar. Cărțile ulterioare, cu o armătură teoretică la fel de solidă, lasă tot mai mult să se întrevadă plăcerea lecturii și a analizei. Aceste *Eseuri critice* apar într-un moment cînd, din motive ce ar necesita o discuție mai amplă, sîntem tot mai mult înclinați să facem „bilanțuri", încercări de „mises au point", să vedem la ce a dus, la noi și aiurea, dorința de reînnoire a uneltelor critice. Livius Ciocârlie vine, în aceste chestiuni care au făcut să curgă de-a lungul anilor (nu totdeauna cu folos) multă cerneală, cu un punct de vedere personal, care este acela al unui spirit echilibrat, sensibil la nuanțe, evitînd exagerările de tot soiul și mai ales operînd, cu o salutară luciditate, delimitări extrem de utile. În „Dinspre sau către clasici în istoria literaturii ?", autorul amendează oportun teza (de largă circulație) a literaturii contemporane „lărgite", a unei istorii literare concepute exclusiv din perspectiva contemporaneității ; după discutarea diferitelor implicații ale acestor teze, ni se propune o soluție care mi se pare a fi (cel puțin deocamdată) singura în măsură să permită ieșirea din cercul vicios al unor pasionate (și uneori confuze) controverse : „... a citi literatura trecutului din unghiul actualității înseamnă a o înțelege, adică a-i atribui semnificație, din capul locului. Pe de altă parte, a menține trecutul în diferența lui nu presupune să-l îndepărtezi definitiv, ci să-i descoperi altfel actualitatea — o actualitate cu atît mai acută cu cît e una a cărei normă încă n-o cunoști. Prin acest gest, istoria literaturii reîntîlnește critica, deoarece și critica se află în fața cărților realmente noi în contact cu o diferență, cu opacitatea lucrului încă necunoscut. Iar literatura are însușirea de a rămîne, oricîte interpretări i s-ar da, încă necunoscută. De aceea, a citi literatura trecutului în perspectiva diferențierii înseamnă a ține seama de istoricitatea literaturii scoțînd-o, totodată, în permanența imprevizibilității ei. Dacă literatura n-ar fi mereu singulară prin opacitate, atunci istoria viitoare a literaturii ar trebui să fie previzibilă". În „Critica teoriei și teoria criticii", autorul face o scurtă, exactă și spirituală istorie a orientărilor moderne și separă fără echivoc (dar cîte neînțelegeri n-a produs ignorarea acestei delimitări !) teritoriul criticii de acela al cercetării științifice : „Criticii și specialiștii n-ar trebui să-și dispute nimic, deoarece își au, unii și alții, obiectul propriu și, fapt important, își au modul propriu de a cerceta". Foarte exactă este și definirea statutului semioticii literare, disciplină specializată, studiind modul în care „semnificantul produce sens, pe cînd critica literară pornește de la sens, pe care (...) îl situează în funcție de semnificant". Să reținem și această imagine nu se poate mai expresivă și mai concludentă : „...un eseu de critică „semiotică" seamănă destul de bine cu centrul cultural Beaubourg, adică se înconjoară de o rețea de artere teoretice la vedere. Cui centrul Beaubourg îi sugerează o rafinărie, aceluia îi va mirosi și dinspre critica semiotică a petrol".

Nu mai am cum înmulți exemplele, dar eseurile din care am citat dovedesc că Livius Ciocârlie ocupă, în cadrul „noii critici românești", o poziție cu totul aparte : el a fost prea implicat în această mișcare înnoitoare ca să nu judece lucrurile în perfectă cunoștință de cauză, iar pe de altă parte el este, actualmente, suficient de detașat, ceea ce îi permite aprecieri lucide și obiective. Am întîlnit în *Eseuri critice* cîteva din judecățile cele mai subtile și mai nuanțate pe care le-am citit în ultima vreme asupra criticii, și nu numai a celei românești. Aceste opinii ar trebui să reprezinte punctele de reper indispensabile ale unor discuții cu adevărat fructuoase. Nu știu însă dacă ele își vor mai afla în Livius Ciocârlie un protagonist. Căci iată cum începe „Critica teoriei și teoria criticii" : „Observațiile de mai jos ar putea fi intitulate *Amintirile incerte și inconfortabile ale unui trecător prin teoria textului literar*". Așadar, alt final de etapă ? Și, dacă este așa, ce va urma ? Să nu ne lansăm însă în ipoteze gratuite ; răspunsul nu ni-l va putea da decît autorul însuși. Voi spune că, chiar dacă în teoria textului el va fi fost doar un „trecător", Livius Ciocârlie este dintre aceia a căror existență se confundă cu viața și ființa Literaturii : ei nu pot „trece" prin ea, pentru că nu pot „ieși" din ea. Să-i așteptăm, prin urmare, cărțile viitoare.

Al. CĂLINESCU

Nicolae Ionel, *Calea vie*, editura Cartea românească, *1983 ;* Livius Ciocârlie, *Eseuri critice*, editura Facla, *1983*.

romanul unui critic

O discuție serioasă în legătură cu încercarea lui Nicolae Manolescu de clasificare tipologic-genetică a romanului românesc nu se poate face din zborul păsării. Ar trebui să zăbovim nu numai asupra ipotezei generale de lucru, dar și asupra analizelor care aduc celor trei mari concepte operative *(doric, ionic, corintic)* precizări și nuanțe indispensabile pentru înțelegerea atitudinii critice. Nu am adunate toate datele unei critici la obiect, care să intereseze cu adevărat pe autorul eseului *Arca lui Noe*, curios, probabil, de impactul ipotezelor sale în conștiința critică, nici să dea cititorului spre digerare, un rezumat fidel și o platformă critică. Apariția celui de-al treilea volum nu schimbă datele problemei, ci așează, la edificiul critic, ultimul mare bloc de piatră sub cupola îndrăzneață, ridicată, după metoda anticilor, mai înaintea pereților.

De aceea, singura confruntare posibilă nu se poate face, în puține cuvinte, decît cu privire la principiul arhitectural, la stabilitatea și armonia construcției. Pentru simplificarea discuției, voi prelua rezumatul final al criticului, nu numai foarte concis, dar, spre deosebire de argumentul introductiv, îmbogățit de rezultatul analizelor. Nicolae Manolescu distinge trei vîrste în evoluția romanului românesc : o „vîrstă a iluziilor" — *doricul* (romanul e definit „de perspectiva exterioară și care se ia în serios, a naratorului de tip demiurgic") ; o „vîrstă a conștiinței de sine" — *ionicul* (naratorul romanului adoptă „perspectiva interioară, de asemenea „serioasă", de tip psihologic") o „vîrstă a ironiei" — *corinticul*, (perspectiva naratorului e din nou exterioară, „dar de tip ludic și parodic"). Clasificarea nu este numai tipologică, dar și genetică. Nicolae Manolescu dezvoltă liber elemente de sociologie a romanului din L. Goldman și Zéraffa, ori de stilistică, din Auerbach, topite într-o sinteză originală. Cele trei tipuri de roman ar „exprima" mentalitatea burgheziei în ascensiune, a burgheziei stabilizate și aristocratizate, respectiv, o mentalitate derutată sau abuzivă, fără discernămînt, autoritară sau opresivă (a burgheziei decepționate), fiecare cu valorile ei dominante, *economicul, de ordin personal* și *de ordin politic*. În *doric*, lumea romanului „este omogenă, coerentă și plină de sens", în *ionic* „rămîne plină de sens dar își pierde omogenitatea", în sfîrșit, în *corintic*, lumea este „neomogenă, incoerentă, vidă".

Mai înainte de a-mi spune punctul de vedere să reamintesc și clasificarea propusă, parcă în replică, de Radu G. Țeposu, citată de Nicolae Manolescu în volumul al treilea din *Arca lui Noe*, clasificare ce are în centru perspectiva personajului. Ar exista o retorică a supunerii față de transcendență (Radu G. Țeposu o identifică, zic eu, greșit cu romanul tranzitiv), o retorică a subminării transcendenței (nici aceasta nu ilustrează, după părerea mea romanul reflexiv) și o retorică ce activează conștiința transcendenței goale. Ce aduce nou această clasificare ? Mai puțin coerentă *sub aspect formal*, ea pune accentul pe *histoire* în vreme ce la Nicolae Manolescu interesul se deplasează pe *récit*. Combinînd cele două perspective, am putea spune că *doricul, ionicul* și *corinticul* (supunerea la transcendență, subminarea ei, transcendența goală) reprezintă etape în ciclul mare al sensului : naratorul (personajul) pătrunde într-o lume plină de sens (operă a transcendenței), o lume în care sensul nu mai e dat, ci *se constituie :* lumea primește sensul pe care i-l dă naratorul (personajul) și o lume goală de sens, în care naratorul (personajul) caută zadarnic vreunul.

În stadiul acesta al discuției, am de obiectat celor două perspective prioritatea acordată abordării *sincronice*, cu sacrificarea diacroniei : Ioan Slavici, Duiliu Zamfirescu și Marin Preda, romancieri *dorici* nu pot exprima mentalitatea unei „burghezii în ascensiune". Studiul genetic e relevant în ce-l privește pe Slavici. *Viața la țară* e mai degrabă *utopia* aristocratică, mod de substituire a lumii goale de sens (de sensul unei clase sociale) cu o proiecție nostalgică, dacă nu chiar falanster în marginea realului. *Utopia* poate fi descoperită și în tipul *ionic :* Garabet Ibrăileanu, susține Nicolae Manolescu, proiectează o lume prezentă cu cîteva decenii în urmă. Nu sînt convins de aceasta : operațiunea este, mai degrabă, de *ștergere a lumii*, refuz anarhist și de înlocuire violentă cu feeria intelectuală. Istoria romanului românesc nu dispune, ca literatura engleză, de pildă, de modele sigure, certe de *utopii* dar perspectiva utopică există și apare ca dominantă în cîteva opere. În tipul *corintic*, utopie e toată opera lui Urmuz, care întoarce lumea goală de sens pe dos, ca o mănușă : ea e din nou „plină de sens", însă cu ștergerea tuturor sensurilor realului. E o utopie comică, desigur, dar utopie, căci refuză lumea și pune în locul ei feeria. Încă nu știu dacă ipoteza mea se poate verifica în confruntarea directă cu strategia narațiunii, la toate nivelele textului. Dat fiind că nici tipurile *doric, ionic* și *corintic* nu pot fi identificate „în stare pură", nici tipul *utopic*, perspectivă radicală a naratorului, de înlăturare a concretului, nu există, ca atare, în absolut : fragmente ale realului sînt recuperate, ca cioburile de vase de către scafandri.

Perspectiva genetică, așa cum s-a văzut, nu explică de ce mentalitatea *ionică* apare, după al doilea război la Ivasiuc, în epoca de înflorire corintică, nici cum Urmuz, dacă este să-l socotim „romancier" *corintic*, apare cam în același timp cu primele capodopere ale *ionicului*. Ca să revin la clasificarea lui Radu G. Țeposu : religia cunoaște, la scară istorică, o epocă mare de supunere la transcendență (creștinătatea de pînă la Renaștere), o vîrstă de subminare a transcendenței (Renașterea, prin Galilei, G. Bruno) și, la sfîrșit, o perioadă a conștiinței transcendenței goale („Dumnezeu e mort !"). Ce semnificație are, în cadrul acesta, fenomenul protestant ? Revoluția de la 1848 a avut, în literatura română, o perioadă, hai să zicem, așa, *dorică* (revoluția are un sens), una — *ionică* (revoluția are sensul dat de marile ei individualități) și una — *corintică* (revoluția nu a avut nici un sens — exprimînd decepția foștilor revoluționari, deveniți, unii din ei, conservatori, exilați — alții). Vreau să spun că doricul, ionicul și corinticul pot fi tipuri istorice, dar și, în mai mare măsură, dominantele unui cîmp ideologic caracteristic pentru o epocă dată. De aceea tipul *doric* apare și la sfîrșitul veacului trecut și în epoca dintre cele două războaie și la Marin Preda.

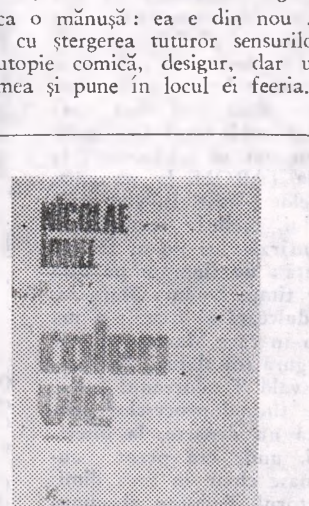
Clasificarea lui Nicolae Manolescu aduce în discuție, dar numai trecător, perspectiva *cititorului*. Romanul doric se adresează unui *cititor implicit, doric* și el. În același fel ionicul și corinticul. Identificarea citiorului implicit cu cititorul real nu se produce întotdeauna, de unde și confuzia tipului ionic cu tipul doric, nu numai la lectura de agrement, dar în lectura critică. Cititorul real citește, în cele mai multe cazuri în cheie *dorică* romane aparținînd tipului ionic și tipului corintic, evident, cu mutilarea perspectivei narative și cu introducerea unui sens absolut într-o lume de roman unde totul e relativ *(ionic)*, ori goală de sens *(corintic)*.

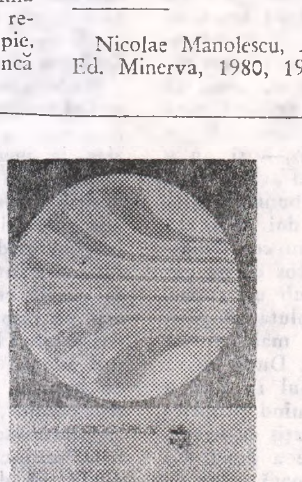
Lipsește, de asemeni, perspectiva *autorului implicit*, care poate fi *dorică*, în raport cu viziunea *ionică* a naratorului (Camil Petrescu în *Patul lui Procust)*, tot dorică în raport cu o viziune corintică (în *Bunavestire*, de exemplu) ș.a.m.d. Nu aduc aici obiecții, de vreme ce Nicolae Manolescu operează clasificarea în funcție de perspectiva naratorului, ci numai completări ce pot da sugestii pentru sinteze viitoare. Construcția lui Nicolae Manolescu nu numai stă în picioare, chiar dacă în ce privește cheia de boltă, am văzut, sfidează cîteva din principiile staticii, dar are măreția, simplitatea de ansamblu și bogăția de detaliu a catedralelor gotice. *Arca lui Noe* e operă de critic *doric* (lumea romanului, indiferent de cum apare naratorului, e omogenă, coerentă și plină de sens, deopotrivă în *doric, ionic* și *corintic*, unde lipsa de sens a lumii e chiar *sensul romanului)* și *roman ionic* (narațiune a criticului, „autobiografie" de tip proustian, ce se poate rezuma, în parafrază la ciclul timpului pierdut și regăsit — „Marcel devine scriitor" —, la mărturisirea din urmă a criticului : „Așa încît voi recunoaște, la capătul unei lungi și adesea obositoare experiențe, că am învățat, dacă nu numaidecît să iubesc romanul, măcar să-l citesc"). În critică, magistratura este a vîrstei *dorice*. Criticul în chip de scriitor se pictează, însă, ca maeștrii de altădată, într-un colț al tabloului, de unde ne privește cu ironie. Sinteza din *Arca lui Noe*, cea mai importantă din cîte s-au scris la noi asupra romanului românesc, este, prin numeroasele fragmente de „autobiografie critică", un veritabil *roman al criticului :* „Aș putea, sigur, răspunde că un critic nu e un om normal, în sensul că nu citește pur și simplu literatura, căutînd mai degrabă *plăcerea de a scrie despre ea*, decît aceea de a se delecta cu lectura ei".

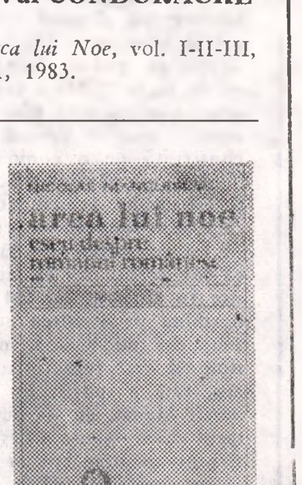
Fascinantă călătorie la bordul romanului — examinat cu lupa omului de știință dar și cu imaginația critică —, operă de concentrare a capacităților speculative și analitice ale lui Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe* stă alături de marile sinteze critice ale literaturii române.

Val CONDURACHE

Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, vol. I-II-III, Ed. Minerva, 1980, 1981, 1983.

cronica literară

poezia de luni

De la o vreme, ai noştri critici par să ia tot mai în serios exemplul lovinescian, întrecîndu-se în a cerne tinerele nisipuri în căutarea grăunţelor de metal preţios. Ne cam place, să recunoaştem, postura de descoperitori, iar succesul *à la longue* al *Sburătorului* ne strică somnul. Mai că nu e critic de oarecare notorietate care să nu-şi revendice întietatea descoperirii vreunui scriitor. Se întîmplă chiar ca unul şi acelaşi să fie disputat de mai mulţi critici, fiecare gata să probeze cu acte în regulă că i-a salutat cu un ceas înaintea celorlalţi talentul. Fireşte că nu e puţin lucru să-ţi legi numele de afirmarea unui mare scriitor, al cărui strălucit viitor l-ai presimţit, pe care l-ai încurajat şi apărat. Însemnătatea unor opere critice se limitează, de altfel, la asemenea fericite întîmplări. Înţelege oricine că aceste acţiuni de prospectare, îndeobşte binevenite, comportă şi riscuri. Nu mă gîndesc numai la faptul că unele investiţii se dovedesc, în timp, nerentabile. Pierderile planificate intră oricum în balanţa de venituri şi cheltuieli a criticului. Intervine însă şi altceva, anume clasicul orgoliu de părinte, care nu poate concepe că există şi odrasle mai înzestrate ca ale sale. Aşa se face că presa literară ne informează cu săptămînală promptitudine de apariţia cîte unui poet ori prozator de excepţie. Cel de săptămîna aceasta e, desigur, mai „de excepţie" decît cel din săptămîna precedentă. Ne e dat să asistăm la o veritabilă întrecere între critici, neosteniţi în a inventa mijloace de înălţare a protejaţilor. Niciodată a protejaţilor vecinului. Imperios reclamată în interviuri şi articole principiale, obiectivitatea e abandonată în favoarea partizanatului. „E vechi păcatul şi nu eşti prima vinovată!". Cînd deschizi *Istoria literaturii române contemporane, IV*, şi afli că maiorul Brăescu e superior lui Caragiale, înţelegi repede că lentilele lovinesciene măresc peste măsură. Să ni-l imaginăm pe Gulliver privind lumea prin lupă! Ce neam de uriaşi ar fi descoperit el în Liliput! Păstrînd proporţiile, cam acelaşi lucru se întîmplă cu poeţii „Cenaclului de luni", sistematic încurajaţi şi apăraţi de Nicolae Manolescu. Ceea ce e, în principiu, admirabil. Minus efortul criticului de a-i transforma peste noapte în protagonişti ai resurecţiei lirismului contemporan, de a le pune, deci, în seamă, o faptă pe care n-au comis-o încă, distribuindu-le certificate de mari poeţi. Ştiu bine că începuturile unor (Traian T. Coşovei, Mircea Cărtărescu, Mariana Marin) merită toată atenţia, cum mai ştiu şi că o critică a debutanţilor cere o pedagogică bunăvoinţă; dar aici e incomparabil mai mult, e entuziasm nemărginit, pe care textele abia de îl justifică şi pe porţiuni. A închide ochii asupra slăbiciunilor, a pretinde că asistăm la experienţe poetice profund originale cînd ele vădesc doar o bună memorie, nu mai e simplă tactică de încurajare, ci curată slăbiciune.

Globul de cristal, primul volum pe care îl semnează de unul singur Ion Bogdan Lefter, este alcătuit în mare parte din poemele cuprinse în volumele colective (caietul debutanţilor de la Albatros şi *Cinci*, de la Litera). Unele au suferit, e drept, la reluare mărunte prefaceri: alte titluri, pasaje suprimate, versuri schimbate. *Înălţîndu-te, învîrtindu-te* (ce se chema altădată *Un destin*), începe precum urmează: „Exişti — faţă în faţă / cu cea mai abstractă / dintre toate dihăniile posibile" (anterioara redactare: „Trăieşti o istorie din hîrtie de ziar, / faţă în faţă cu cea mai abstractă / dintre toate dihăniile posibile".) Instructive amănunte! Ele ne îngăduie să aruncăm o privire în laboratorul autorului, preocupat să îndepărteze din poezie urmele concretului, ridicînd-o la înălţimea abstracţiunii chiar cu riscul modificării sensului (vezi ultimul exemplu). Realul e filtrat, purificat, în spiritul lui Ion Barbu, pînă ce zgomotul său „iritant" devine muzică a sferelor: „Ascult zgomotul iritant al străzii: / construiesc pe el o întreagă metafizică / (floricele abstracte şi plonjeuri destinse, crocante)". *Artă poetică* e expresia limpede a acestui efort de esenţializare: „Stau la masă cu absracţiunile: / zîmbim, ciocnim, / tăiem carnea în bucăţi mici, romboidale, / o mestecăm îndelung, / zîmbim, ciocnim... „Ion Bogdan Lefter este un autor inteligent, capabil să desfacă şi să recompună maşinăriile poetice. Calităţi mai degrabă de critic decît de poet. După ce i-a înţeles mecanismul de funcţionare, orice bun tehnician poate construi un automobil similar. E o chestiune de îndemînare. Or, dat fiind că inteligenţa şi îndemînarea au încetat de mult a mai fi însuşiri de excepţie ale poeţilor, nu văd de ce le-am ridica, în cazul de faţă, la rangul de trăsături distinctive. Ele, aici are dreptate Manolescu, îl înregimentează pe Lefter, în loc să-l scoată în afara liniei. Dreptate n-are criticul într-altă parte, cînd anume vede în autorul *Globului de cristal* un poet foarte bun. Lefter e un comentator suficient de pătrunzător ca să scrie bine poezie, dar neîndestul de personal ca să scrie o poezie peste nivelul obişnuit. Absenţa cusururilor stridente, ca şi a calităţilor asemenea, tocmai asta probează. Credincios unei poetici cu vîrstă respectabilă, nu face decît să o pună, pentru a cita oară?, în funcţie: „Îmi întorc ochii înspre / maşina roşie de lîngă bordură / şi-imponderabilitate: / ea începe să plutească. // Privesc vitrina de lîngă mine / şi pantofii se ridică lent / de pe etajere în sus. // Te privesc şi trăsăturile tale / se înalţă la cer / — doar ochii rămîn / larg deschişi, prinşi / în pionezele privirilor mele." *(Proiecţii).* Aidoma hagiului barbian, care se hrănea cu propriu-i trup, poezia lui Ion Bogdan Lefter îşi e suficientă sieşi. Nu doar *Prefeţele*, dar şi celelalte texte din volum sînt, pînă la urmă, discursuri despre poezie, ceea ce, iarăşi, ne aminteşte de bunele tradiţii ale lirismului modern, de Valéry, de T.S. Eliot, de Wallace Stevens, care nu se sfia să decreteze: „Poezia este subiectul poemului". Tiparele poetice, uşor recongnoscibile, se regăsesc şi la alţi colegi de promoţie, care ar putea semna, cum se exprimă Manolescu, numeroase sintagme, chiar poeme întregi din *Globul de cristal*. Asta mă şi intrigă la tinerii autori, uşurinţa cu care pot fi confundaţi între ei. Uniforma poeziei îi egalizează ca haina militară pe recruţi. În afară de a cîtorva (Ion Mureşan, Liviu Ioan Stoiciu, Nichita Danilov), individualitatea lor e încă firavă. Revoluţia pe care ni se sugerează a o întreprinde poeţii afirmaţi în jurul anului 1980 ne întoarce cu cel puţin o jumătate de veac în urmă, fiind mai degrabă o tîrzie şi repetată recuperare. În nefireasca evoluţie a poeziei noastre, fenomenul poate căpăta aparenţe de noutate, deşi, la rigoare, poeţii de după 1960 nu sînt deloc străini de acest efort recuperator. Începînd cu Nichita Stănescu şi sfîrşind cu prea timpuriu dispărutul Daniel Turcea, poezia română de azi a străbătut aproape metodic drumul spre abstracţiune, sondînd posibilităţile de purificare a lirismului. Poezia „Cenaclului de luni" reflectă, indiscutabil, o stare de spirit, nemulţumirea faţă de poeticile consacrate, dar nu dispune încă de suficiente mijloace ca să se elibereze de tirania lor, mulţumindu-se, deocamdată, să le stăpînească. Mai cu seamă demersurile poeţilor americani de la începutul veacului (Pound, Eliot, Wiliams, Stevens, Cummings, Crane) le sînt aproape. Lefter e mai fidel modelelor, pe cînd Mircea Cărtărescu încearcă să se detaşeze, schimbă registrele şi se salvează prin ironie. Poezia „Cenaclului de luni" se cuvine privită mai ales global, ca fenomen colectiv, remarcabil în latură teoretică, însă pînă acum fără consecinţe notabile asupra lirismului actual. Revenind la criticul Ion Bogdan Lefter, era de aşteptat ca el să resimtă cel dintîi limitele formulei poetice adoptate. *Tehnica de construcţie e* o probă de luciditate. „Tehnica, sigur, tehnica / tehnica, desigur! / Am apucat tehnica şi i-am răsucit gîtul: / nimic, nici o picătură de sînge. / În ce-ţi moi penelul / dacă din tehnică nu curge / nici o picătură de sînge? // Penelul, penelul, ha, ha, penelul..."

La antipodul lui Lefter se situează Mircea Cărtărescu, poet verbios, lexicofag, al cărui prim volum, *Faruri, vitrine, fotografii* a fost acuzat de plagiat pentru că relua, direct ori în parafrază, versuri din autori celebri. Procedeul e utilizat şi în *Poeme de amor*, numai că, de astă dată, respectivele secvenţe sînt precizate tipografic. În plus, poemul *O seară de operă* face, în a patra lui parte, un inventar al stilurilor poetice autohtone, de la Văcăreşti la Nichita Stănescu, totul pus pe seama unui *alter-ego*, Maimuţoiul, care ar reprezenta, cum avertizează nota din subsolul paginii, „spiritul de imitaţie al artistului tînăr; înainte de a-şi găsi o voce originală, el reia stilurile «clasice» ale poeziei care îi precede şi pe care el, primul le iubeşte şi le admiră cel mai mult." De unde rezultă că, asemenea ucenicului — pictor, ucenicul — poet „copiază" ca să înveţe tehnica maeştrilor. Asta încă se poate discuta, deşi nu ştiu nici un artist care să fi încărcat simezele cu exerciţii pregătitoare. „Înainte de a-şi găsi o voce originală", artistul tînăr nu închiriază săli de expoziţie. Oricum, „scandalul" iscat în jurul lui Cărtărescu, e un simplu foc de paie. Poezia americană din deceniul al treilea era familiarizată cu asemenea procedee, pe atunci *uraiment* revoluţionare. Lungul poem *The Waste Land* (1922) de T.S. Eliot şi *Cantos*-urile lui Ezra Pound (1930) sînt preapline de citate şi prarafraze ce, după atîţia ani, nu mai „scandalizează" pe nimeni. De menţionat, totuşi, că valoarea lor nu stă nici în tehnica de colare, nici în imitarea stilurilor celebre. *O seară la operă* e, în schimb, o pură dovadă de virtuozitate, certificatul abilităţii autorului, în stare să-şi adapteze sensibilitatea oricărui tipar stilistic, trăind în case străine ca în propria casă. Performanţele lui Cărtărescu, indiscutabile, au farmecul gratuităţilor; le gustăm şi trecem mai departe, convinşi că îndărătul lor nu se mai află nimic altceva. Recuperarea parodică a stilurilor poetice, oricît de savuroasă la lectură, departe de a deschide promiţătoare orizonturi, echivalează cu o fundătură şi e de aşteptat ca autorul *Poemelor de amor* să o abandoneze în propiul beneficiu. Asta cu atît mai mult cu cît o bună parte a textelor din volum, inegal şi prea încărcat după gustul meu, trădează un poet autentic, înzestrat cu o imaginaţie lexicală puţin obişnuită, poate exagerat de liberă pe alocuri, dar lăsînd să se audă, peste gălăgioasa curgere a cuvintelor, violente, şocante, un sunet personal: „Tu eşti altfel făcută decît mine, tu mă înspăimînţi. / tu eşti un monstru, mi-e frică de tine. / ai lucruri pe care eu nu le am, ai sîni, de pildă, / ai tupeu. / ai o grămadă de rochii, ai rude cu grade universitare. / Şi doamne cum îţi picură părul pînă pe şale / ca un camion fructexport, / fantomatic şi moale / care ar trece pe dorobanţi. / Şi ai şolduri, şi ai pandalii, ai amanţi... // inconştientul tău trebuie să fie aşa uriaş / încît ar putea să reducă el singur diferenţa dintre sat şi oraş / să pună capăt valului de violenţă şi pornografie / cu doar un gest, sau cu o alifie. / nu, dacă tu ai fi un film documentar despre valenţele elementelor chimice / iar eu o tablă pe-un acoperiş de siloz / tot n-am fi aşa de străini / în realitate cu atheneuri, carberneturi, maşini. // tremur cînd mă atingi, mi se face rău cînd îţi aud vocea la telefon. // de ce trebuie să existe o fiinţă ca tine? / Şi de ce trebuie acum să nu mai existe? / bestie, pistruiato şi fufo, / feregea peste maxilare de tinichea / gîsco!" *(Posedai tot felul de obiecte electrice).* Tonul predilect e clamoros, văităreţ, oscilînd între badinerie şi gravitate, vocabularul e pestriţ, arhaisme, argou, neologisme, poemele crescînd prin adiţiune de amănunte, mereu precise, sufocant de precise. Se simt şi ecouri, din Poe şi Baudelaire, din Virgil Teodorescu, din Voroncă, din Dimov şi Brumaru ş.a., ele nu acoperă însă decît accidental vocea poetului, a cărui evoluţie se cuvine urmărită cu simpatie şi curiozitate..

Al. DOBRESCU

Ion Bogdan Lefter, *Globul de cristal*, Editura Albatros, 1983; Mircea Cărtărescu, *Poeme de amor*, Editura Cartea Românească, 1983.

un critic între critici

Poet remarcabil, prea puţin comentat din prejudecata, conştiincios perpetuată, după care un scriitor nu poate fi „brevetat" decît într-un singur gen literar, Gh. Grigurcu a stîrnit în schimb, nu o dată, prin critica sa, intervenţii consistente şi divergente. Punctul culminant al animozităţilor l-a declanşat apariţia *Poeţilor români de azi*. Acuzele au mers pînă la insinuarea ideii unei malefice intenţii de a semăna „discordia" în poezia contemporană, de a „învrăjbi între ele generaţiile de poeţi" etc. Opiniile axiologice avansate acolo, valabile în mare parte (de altfel dubii asupra dimensiunilor unor „staruri" ale momentului s-au făcut auzite şi înainte şi după publicarea incriminatului volum) incomodau nu doar prin reevaluarea unor opere şi a unor autori. La urma urmei, „valoarea există, indubitabil, printr-un raport cu propria ei imanenţă", cum scrie chiar Gh. Grigurcu şi discursul critic nu o poate anula, ci, dimpotrivă, e benefic chiar atunci cînd contestă: „...vivacitatea disputelor în jurul fenomenului literar, departe de a desemna un motiv de panică, reprezintă, dimpotrivă, o garanţie a asimilării sale solide..." Incomodă era, pentru a reveni, desolidarizarea categorică de ierarhiile instituţionalizate, uniformizatoare pentru judecăţile de valoare ca hainele „de gata", produse în serie mare. Abia înlăturînd poncifele criticul îşi poate pune în lumină propriile puncte de vedere. Ajunşi la principii trebuie să mă refer la o altă obiecţie făcută, la timpul respectiv, cărţii despre poezia contemporană. Mai puţin voit distructivă şi ridicolă, dar mai gravă, întrucît vizează esenţa. Alex. Ştefănescu îi reproşa autorului în primul rînd lipsa unei ideologii şi, în consecinţă, lipsa de coerenţă a ansamblului. (În treacăt fie zis, acuza, aşa cum e formulată, ar trebui să prindă sub umbra ei mai toţi foiletoniştii de astăzi, care fac o critică simpatetică, de identificare a valorii — cum e firesc — indiferentă, în mare măsură, la „direcţii", la impunerea unor anume formule artistice.) Cele două cărţi din urmă ale lui Grigurcu lămuresc, ba chiar repetă, parcă pentru a nu fi greşit înţeles, tocmai chestiunile de principiu. De fapt autorul *Criticilor români de azi* nu e un teoretician, iar textele respective — care nu sînt întotdeauna lucrurile cele mai bune pe care le scrie (Grigurcu avînd un spirit sintetic, exprimîndu-şi intuiţiile în formule plastic-aforistice, nu într-un discurs demonstrativ-speculativ) — numesc ceea ce, implicit, era exprimat în critica aplicată. „Programul" său respinge tocmai apriorismul ideologiilor, metodelor — al programelor, într-un cuvînt — adică tot ceea ce „viciază" contactul nemijlocit cu opera, devenind mutilator ca un pat al lui Procust. Contradicţia dintre ideologie şi fondul natural al personalităţii e scoasă la iveală şi atunci cînd e vorba de clasici: (despre Ibrăileanu) „Pe scurt credem că omul a fost superior operei. Natura sa intimă s-a supus mereu unor canoane, de la opţiunea (pînă la bătrîneţe exclusivă) pentru critică la nălucirea unei exegeze scientizante, sub semnul poporanismului ce-i impunea un comportament adesea gazetăresc"; Ralea, „înrudit cu mediteranienii noştri", „un epicureu de o formaţie eclectică, fermecător prin libertatea asociaţiei de moment", e nevoit la rîndu-i „a se angaja la tezismul «Vieţii Româneşti»". Punînd în evidenţă asemenea presupuse inadvertenţe criticul nu cedează, cum li se pare unora, unei tentaţii iconoclaste. Şi *Între critici* — cum înainte *Critici români de azi* şi *Poeţi români de azi* — ni-l arată pe autor înlăturînd straturile succesive ale interpretărilor anterioare, devenite locuri comune, pentru a putea ataca obiectul cercetării fără partipriuri. Pentru că, „a suspenda discuţia în jurul unei personalităţi literare, indiferent de dimensiunile acesteia, înseamnă, neîndoielnic, o eroare". E de înţeles tresărirea de bucurie pe care nu şi-o poate reprima reproducînd cuvintele lui Călinescu despre Maiorescu: „Blasfemie, ar fi exclamat cei cu prejudecata clişeului intangibil în aprecierea clasicilor, dacă asemenea linii care agresează contabilitatea comodităţilor, n-ar purta semnătura «divinului critic»". Şi nu e vorba, bineînţeles, doar de clasici. Statura artistică a contemporanilor, în continuă transformare, se impune a fi evaluată cu un cel puţin la fel de treaz simţ critic. Dorinţa de a citi „cu un ochi proaspăt, debarasat de poncifuri" e intrinsecă pentru critica simpatetică, de identificare, practicată de autor: „...parcurgerea drumului către operă (incumbînd operaţia de «descriere») este (...) un moment de «identificare», de regăsire proprie". Acceptînd „opacizarea" datorată formulărilor consacrate ajunse clişee, indiferent de cine vor fi fost emise, criticului nu i-ar mai fi dat să-şi recunoască, în scrisul său, propria imagine. Asemeni lui I. Negoiţescu (cel mai apropiat, între contemporani, de formula lui Gh. Grigurcu) care pare „a-i concura (pe autorii aleşi) printr-o privire liric-intelectuală ce se instalează înlăuntrul operelor, spre a le surprinde structurile inedite" autorul nostru, într-o metodă „cooperantă cu obiectul", „continuă a-şi măsura în reflexul operei propriul chip, după cum în raza narcisiacă a chipului său se desluşeşte opera". Dar dacă scriitorul *Engramelor* ignoră „marea majoritate a cărţilor care nu-l mulţumesc", „necunoscîndu-i-se adevărata reacţie", Gh. Grigurcu, în dorinţa de a propune un tablou cît mai complet, discută şi cărţile nesatisfăcătoare. Respingerile categorice nu sînt însă numeroase („Mirela Roznoveanu are a-şi corija snobismul care duce la efecte caricaturale în ordinea asociaţiilor şi a expresiei"). Agasat de pozitivismul „noii critici", de aplicarea mecanică a unor „grile" fără legătură cu particularul operei, autorul pune încă o dată problema personalităţii criticului: „Personalitatea criticului, ca a oricărui scriitor, nu rezidă însă într-o matriţă şi nici într-o fixaţie a aparatului bibliografic, ci în procedeele sale neformalizabile, creatoare". Creator însemnînd în cazul de faţă gust sigur, intuiţie a resurselor simbolice, capacitate de analiză şi viziune lucidă a ansamblului şi, ca o încununare a tuturor acestora, diferenţiere prin expresie plastică. Exegeţii ce, în credinţa autorului, convertesc materia operei la un sistem de lectură prefabricat trădează un deficit de personalitate: (despre Al. Călinescu) „Criticul se împiedică în principiile de recepţie, complexat de generalităţi"; (despre Cristian Livescu) „Emfaza teoretică şi ebrietatea terminologică nu sînt, o ştim de la Maiorescu, bune inspiratoare ale criticului". Personalitatea fiind recognoscibilă în stil, tot în stil se dezvăluie atitudinea morală a criticului („Ca funcţie a rigorii sinceritatea se substanţializează într-o figură formată. În cadrul expresiei literare, nu interesează promiscuitatea sentimentalismului fluctuant, ieftina «descărcare», ci disciplina ce intră în combinaţie, asigurînd un rezultat revelator. A fi sincer în critică se traduce prin a fi consistent") i se acordă, în analize, un rol privilegiat. Privit astfel, stilul nu poate fi o „înflorită" exterioară şi ulterioară creaţiei critice, ci semnul substanţialităţii. Critica lui Gh. Grigurcu include o mişcare de „învăluire", o succesiune de momente constînd în apropiere simpatetică şi în gesturi retractile, desfăşurîndu-se, de obicei, între două „formule" ce se reţin: ipoteza, prin care-şi deschide textul, şi concluzia, generalmente tranşantă. Expresia comentariilor, cu propensiune pentru neologismul particularizant, aspiră să cuprindă în ţesătura frazei nu doar structura operei, reconstruită la modul raţional, ci şi palpitul inefabil al creaţiei, dialectica interioară producînd imaginea artistică sau, în cazul criticii, motivaţia succesiunii de idei. Greutatea cade, am văzut, pe intuiţie, dar nu e exclusă teoria, criteriul de organizare al întregului. Doar că etapa ideatică e consecutivă acelui prim moment al cunoaşterii. Preeminenţa legăturii afective cu opera faţă de latura teoretică îl aşează pe Gh. Grigurcu în strictă descendenţă lovinesciană. Primatul empatiei e, probabil, la originea posibilelor imputări ce i se pot face privitor la unele verdicte de valoare. Chiar atunci cînd poţi conchide că autorul nu mizează pe vreunul din cei studiaţi (Marin Mincu, Zaharia Sângeorzan, Dan Cristea) nu e vorba de negaţie propriu-zisă ci mai degrabă de un impas al „identificării". Rămîne o doză de ambiguitate şi ea te face să te gîndeşti că imaginile contrastante, în alb şi negru, contravin, se pare, tehnicii sale de analiză, stilului critic. Tonul categoric poate fi găsit în schimb în textele polemice, în cele cu caracter general, acolo unde nu mai există o relaţie afectivă cu opera.

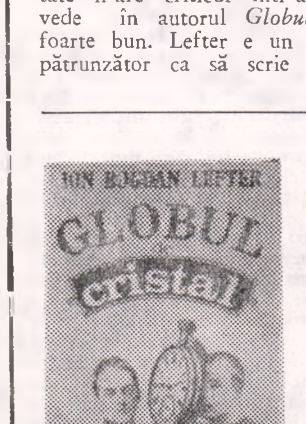
Numele contemporanilor pe care-i aduce în prim plan (I. Negoiţescu, Al. Paleologu, Al. George, Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu, Marian Popa, Laurenţiu Ulici, Al. Dobrescu şi alţi cîţiva) — nu fără o serie de observaţii — nu modifică, aşa cum se întîmplase în *Poeţi români de azi*, ierarhiile cunoscute şi îndeobşte acceptate. Autorii aparţin, cu diferenţele specifice, aceleiaşi familii a „stiliştilor", a criticii făcute de la înălţimea personalităţii. Se pare că opţiunea lui Gh. Grigurcu pentru acest gen de scriitori, în opoziţie relativă cu noul „pozitivism", e justificată. Criticii de autoritate ai momentului nu ţin de tendinţa din urmă, deşi aceasta a cîştigat mulţi adepţi în ultimii ani.

Rămîne să adăugăm că toate aceste aplicaţii — să le spunem tehnice — n-ar putea fi valorificate dacă n-am pune în evidenţă fondul pe care evoluează — obsesivele raportări la statutul moral al disciplinei. Neînregimentarea, păstrarea independenţei opiniei cu oricîte eforturi (şi consecinţe) sînt indispensabile actului critic. Deşi par lucruri de cînd lumea cunoscute, atunci cînd e de-ajuns să citeşti numele autorului şi pe cel al comentatorului (în destule cazuri un critic de prima mînă) pentru a „şti" ce conţine un articol, militantismul pentru spiritul „netranzacţional", manifest în mai toate textele scriitorului nostru, nu e numai binevenit ci şi cît se poate de necesar.

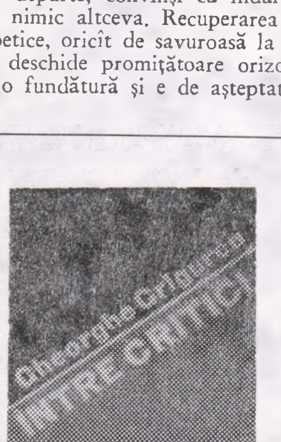
Prin calităţile scrisului său Gh. Grigurcu se înscrie, fără îndoială, între criticii de seamă ai momentului. Prin vocaţia independenţei morale şi prin probitatea spiritului el este, aş spune, dacă în artă clasamentele de tip sportiv n-ar fi deplasate, cel mai important comentator al fenomenului literar la zi.

Constantin PRICOP

Gheorghe Grigurcu, Între critici, ed. Dacia, 1983.

lovinescu — adaos la un portret

Încercasem, într-un articol mai vechi **(E. Lovinescu — „scepticul intransigent", Caiete critice,** 8, septembrie 1981), conturarea unui portret, din interior, al criticului de la **Sburătorul.** Sintagma dintre ghilimele, pe care o opuneam aceleia („scepticul mîntuit") lansate de Ion Barbu și preluată de E. Simion în chiar titlul cărții sale dedicate lui Lovinescu, voia să formuleze succint acea simbioză ciudată dintre un scepticism fundamental, considerat drept un dat structural, o componentă intimă a personalității sale, și atît de rara intransigență practicată de acesta în ordinea principiilor, dar și în activitatea curentă. Intenția mea de acum este să nuanțez acel portret, să adaug tușele necesare unei mai adecvate configurații a imaginii schițate în acel loc.

În fond, diferențierea esențială dintre un critic și un cititor obișnuit de literatură, devorator plin de entuziasm al rafturilor bibliotecilor, constă tocmai în conduita sceptică a celui dintîi. Scepticismul lui Lovinescu nu este, însă, acela metodologic, al oricărui critic. Relativismul său, scepticismul „agresiv" din **Pași pe nisip,** „discret universal" în primele volume de **Critice** și, în sfîrșit, „organizat în sistem" în **Mutația valorilor estetice** are o explicație mai profundă, de căutat în datele proprii alcătuirii sale sufletești : „Îndărătul relativismului întregii mele opere se află, prin urmare, o realitate sufletească, conștiința de fiecare minut, stringentă, pururi actuală, și nu teoretică, a neantului universal ce nu putea împinge decît la o viziune cosmică, în care valorile se degradează și se estompează în indiferența totală" **(Memorii).** Or, acest fel de a percepe lumea și de a o încorpora propriului spirit ar fi putut determina o adevărată critică schimbătoare, cameleonică, indiferentă la valorile autentice ale literaturii, oscilînd în funcție de evoluția ierarhiei nu doar literare, dar și administrative. Cîți hedoniști nu poate să nască scepticismul ! În fond, într-o lume atît de supusă relativului și atît de indiferentă spiritului care o percepe, orice compromis și-ar fi putut găsi, la rigoare, toate justificările necesare. Lucru ce nu s-a petrecut, Lovinescu reprezentînd în critica românească punctul maxim al intransigenței și autorității critice, stîlpul ei de susținere în împrejurări deloc favorabile lucidității (mai ales către sfîrșitul vieții criticului).

Dacă totul este un chaos, o pustie a relativității absolute, insul este dator să-și circumscrie un spațiu al liniștii temporare, al stabilității de o clipă. Pentru Lovinescu, acest spațiu s-a numit literatură și acestei literaturi îi închină întreaga viață. Lumea este absurdă, parcă și-ar spune criticul, valorile se degradează, indiferența cosmică este aceea care întîlnește destinul nostru, dar — netrăind singur pe lume — nu îți poate fi indiferent de ce parte te afli, cum te raportezi la adevăr și bine, ce poți gîndi relativ la frumusețe, la frumosul literar. Iată cum, această gîndire eminamente sceptică este traversată de două breșe profunde : imperativul moral, pe de o parte și, pe de altă parte, în ordine strict „ideologică" de astă dată, criteriul estetic.

Orice creație omenească poate fi judecată la diferite nivele (estetic, moral, politic, filosofic, etnic etc.), dar creația literară, artă fiind, criteriul său esențial de evaluare nu poate fi decît acela estetic. Este moral să judecăm literatura, în primul rînd, din punct de vedere estetic — formulă ce ar fi putut fi scrisă (de nu va fi fost !) și de Lovinescu. Nu poți proceda altfel și să rămîi — cum ar spune C. Noica — „nepedepsit". Or, un critic interesat realmente de soarta literaturii de care dă seama nu rîvnește la astfel de pedepse.

Activitatea critică lovinesciană își extrage sevele nu doar din convingerea fermă asupra funcției axiologice a disciplinei profesate dar, în egală măsură, din aceea a caracterului creator al acesteia : „Critica modernă nu este o disecție pe cadavre, fără relații cu viața, nu e o scolastică uscată și o compilație de texte, ci este străbătută și de un spirit creator însuflețind viața cărților în raporturile lor multiple, la fel cu acțiunea scriitorului asupra vieții însăși : pentru a fi un bun judecător în materie de artă, nici una din formele artei nu trebuie să-i fie străină criticului din experiența critică ; (...) un critic nu e cu adevărat critic, dacă el însuși nu are o expresie personală, adică nu are un talent" și „Critica mai nouă este în bună parte străbătută de un adevărat suflu de comprehensiune simpatetică, de o contopire intimă cu opera de artă și de reconstituire a ei sintetică într-o construcție personală ; criticii din categoria aceasta, nu sînt esteticieni, adică teoreticeni, ci artiști ei înșiși, prin facultatea intuiției, prin sensibilitate și prin darul expresiei artistice". **(Cariera mea de critic).** Afirmațiile sînt **pro domo,** desigur, dar Lovinescu — prin înțelegerea exercițiului critic drept „comprehensiune simpatetică" și „reconstrucție personală a operei" — devine cel mai interesant și mai modern dintre criticii români interbelici. Este o critică, mai degrabă, apropiată de aceea a unor Baudelaire, Mallarmé sau Proust, decît de aceea pe care o întîlnim în masivele tomuri sainte-beuviene. Prin aceasta, dincolo de „mode și timp", Lovinescu mi se pare adevăratul întemeietor al criticii moderne românești, părintele spiritual al celor mai vii critici din contemporaneitate.

Lovinescu reprezintă cazul paradoxal al criticului căruia toate insuccesele — în ordine empirică — nu au făcut decît să-i consolideze autoritatea critică propriu-zisă. Căci, refuzîndu-i-se în tinerețe — fără șansa unui concurs — catedra Universității ieșene, fiindu-i apoi interzis accesul la Academie, s-a văzut nevoit să rămînă **numai** critic sau, dacă luăm în considerație și activitatea de romancier și memorialist, **numai** scriitor. Acest **numai** a fost, poate, marea șansă a lui Lovinescu, și chiar a literaturii române în genere. Iată-l, astfel, apărat și de eventualitatea de a suporta presiuni exterioare care, unei personalități publice, îi pot fi mai ușor impuse, dar și de aceea de a fi tentat să exercite el însuși acțiuni străine spiritului critic, tentație căreia un Iorga — de pildă — nu a reușit să se sustragă. În proprii săi termeni, necesitatea absolută a independenței criticului este astfel formulată : „Cel dintîi act al afirmării mele critice a fost cel al renunțării ; numai în clipa cînd m-am crezut capabil de această jertfă consimțită, am pornit la o acțiune critică ; la vîrsta de 23 de ani luasem o poziție ideologică împotriva tuturor celor ce puteau dispune de destinele mele sociale ; patruzeci de ani nu mi-am schimbat obiectivele și mijloacele de acțiune, izvorîte din setea de independență." **(Cariera mea de critic).**

Dacă un critic total poate exista, nu s-a făcut încă dovada. Că un critic pur și simplu poate activa, într-o cultură ca a noastră, cu autoritate și rectitudine — iată proba. De aceea, dincolo de evoluția metodelor criticii și de schimbările inerente în concepția generală despre critică (deși Lovinescu este modern în cel mai înalt grad), criticul de la **Sburătorul** poate fi modelul exemplar, în sens eliadin, pentru ceea ce, îndeobște, se numește **atitudinea morală a criticului.**

Incomod, pentru că persistent în atitudinea sa critică, mai ales în chestiunile de principiu — modernismul împotriva sămănătorismului și poporanismului, criteriul estetic împotriva sincretismului cultural etc. —, avînd caracter, „pînă și în nuanța franceză **avoir du caractère",** Lovinescu a fost ținta predilectă pentru un front ideologic extrem de larg și heterogen : de la ortodoxistul Crainic la discipolul Călinescu (acționînd cu violență și după dispariția maestrului), de la Iorga (urmărindu-l, cu o obstinație demnă de o cauză mai bună, prin cele mai diverse mijloace) pînă la M. Dragomirescu, pionier, intolerant, al „științei literaturii".

Dacă atacurile la adresa criticului efectuate în timpul vieții acestuia — cînd el putea răspunde și efectiv a răspuns — pot fi înțelese, eventual încadrate unei specii mai violente de polemică literară, nu știu cum ar putea fi calificate, însă, frazele denigratoare ce au apărut sub o binecunoscută semnătură în anul de grație 1977 : „acest port-drapel zdrențuit al tuturor denigratorilor, mai demult și de acum ai artei noastre" sau „Eugen Lovinescu disprețuia profund tot ce era românesc". Lăsînd deoparte întreaga activitate de promivare a valorilor autentice în literatura română desfășurată de Lovinescu, zecile de cărți dedicate de critic acestei literaturi, traducerile din clasicii greci și latini cu care a înzestrat-o, lăsînd deoparte acele vibrante pagini din **În marginea epopeei / În cumpăna vremii,** un citat ca acesta care urmează poate, el singur, ilustra sentimentele reale ale criticului : „Literatura română nu se prezintă ca o suprapunere de individualități, ci ca o sumă, ca o totalitate organică și armonioasă de însușiri etnice, virtuale în producția populară şi realizate în literatura cultă prin artiști de un talent indiscutabil. Între cei patru pilaștri (Eminescu, Creangă, Coşbuc, Caragiale) ai expresiei artistice a sufletului românesc se întinde rețeaua unei întregi literaturi reprezentative (cîteva nume de scriitori recenți : Hogaș, Goga, Sadoveanu, Rebreanu, Gârleanu, Brătescu-Voineşti etc.). Departe de a veni în pragul Europei cu mîinile goale, pășim nu numai cu posibilitățile unui suflet original, și ca fond, și ca formă, ci și cu afirmații categorice, solidare între ele dar diferențiate în cromatica literaturii universale".

Lovinescu nu a avut numai o viziune organică asupra literaturii naționale, vizibilă în cele două **Istorii...** dar și aiurea, dar el a fost, asemenea lui Maiorescu, un critic de direcție, și anume criticul „direcției noi" în literatura română interbelică. Ca atare, și-a asumat toate riscurile subînțelese de o asemenea postură puțin confortabilă. Atacurile îndreptate împotriva sa sînt, în fond similare cu acele antimaioresciene, cunoscînd, însă, o sporită violență și o remarcabilă persistență în timp, persistență care se datorează în fond continuității problemelor pe care Maiorescu și Lovinescu încercaseră să le rezolve. Reafirmarea, în acest moment, a poziției de principiu maioresciene și lovinesciene, în ceea ce privește analiza fermă și lipsită de extravaganță a literaturii naționale se vădește, din nou, a fi necesară. O cultură se îmbogățește mai puțin prin entuziasm neacoperit și bune sentimente și, infinit mai mult, prin aprecierea exactă a valorilor sale și prin scrutarea onestă a posibilităților sale de afirmare și impunere în context universal. În acest sens — mai ales, dar nu numai — atitudinea critică și culturală a lui E. Lovinescu își semnalează deplina sa actualitate.

Liviu ANTONESEI

calendar

mitul puterii

Pierre de Boisdeffre constata, cu amară maliție, că **Noul Roman,** abandonînd personajul, devenind, în bună măsură, aventură a limbajului (în ciuda lui Roland Barthes care s-a străduit să-l prezinte „ca un univers de lumină după o lungă noapte medievală"), se afla, în preajma anilor '60, în pragul propriei morți. Dar voga **Noului Roman** a continuat să iradieze încă vreun deceniu, găsind în cultura noastră, de exemplu, un teren absorbant, fertil, după aproape două decenii de schematism literar. Este momentul cînd își face intrarea în literatură Al. Ivasiuc împreună cu alți tineri foarte talentați care vor alcătui „noul val" românesc, imediat receptat și impus atenției publice. Ivasiuc era hărăzit de împrejurări să ocupe un loc de invidiat în istoria prozei românești actuale. A pornit alături de generația sa cu dorința arzătoare de înnoire, începînd prin a scrie „nou roman" cu o rîvnă remarcabilă. Este adevărat că la noi nu vom găsi „roman nou" în stare „pură" ca la Alain Robbe-Grillet, dar nu e mai puțin adevărat că a existat o voluptate a frazelor interminabile, ca în **L'Herbe** de Claude Simon, fraze continuîndu-se pe cîte cincizeci de pagini la acest harnic autor francez. Începuturile literare ale lui N. Breban, Augustin Buzura, Al. Ivasiuc etc. au suferit, indiscutabil, de frazeologie absconsă, cu pretenții de modernitate. În 1967, apare **Vestibul,** bine primit și premiat, după care urmează **Interval** (1968) și **Cunoaștere de noapte** (1969). Aceste trei cărți jalonează experiența modernistă a lui Ivasciuc, experiență care relevă un fin dialectician atent la nuanța psihologică, morală, ideologică, dar și o aventură a cuvintelor care nu reușesc să ascundă fragilitatea unei formule artistice de împrumut. **Vestibul, Interval, Cunoaștere de noapte** atestă și o dramă a căutării propriei identități artistice, a „patriei pierdute", cum ar fi spus Marcel Proust, încercare încununată de succes cel puțin la nivelul stilurilor colective, dacă ținem cont că principalul merit al primelor sale romane este dificultatea lecturii. Oricum, autorul a simțit că e un **mimetism sincronizant** în primele cărți, fiindcă, odată cu **Păsările** (1970), se produce o schimbare la față a prozei lui Ivasiuc, schimbare salutată superlativ de mulți critici, dar și ca fiind un pas înapoi de către alții. Adevărul e că **Păsările** atestă o identitate artistică mult mai complexă și mai originală, fruct al asimilării experiențelor moderne în roman, dar și al tradiției autohtone, fiindcă s-ar putea vorbi (relativ la **Păsările, Apa, Iluminări)** de pecetea unui stil național, în sensul dat termenului de un Mihai Ralea, aspect menit să cristalizeze însuși stilul individual al autorului. Ivasiuc își trădează acum apartenența la familia de temperamente artistice ardelenești (îndeobște I. Slavici și I. Agârbiceanu). În această a doua etapă, creația lui Ivasiuc numai aparent se **tradiționalizează.** În realitate ,abia acum, după ce se eliberează de sub tutela Noului Roman, se află în avangarda unei părți din literatura universală, aceea care va pleca dinspre America latină, străbătută de **mitul puterii.**

Orice artist autentic are o „filosofie" existențială incifrată ca viziune artistică, organizată într-un nucleu central, obsedant, menit să pună în mișcare întreaga mașinărie a stilului. Introspecția la Proust, de pildă, este o „metodă", dar nu și **cheia** menită să declanșeze febra creatoare, dovadă că „metoda" a putut fi împrumutată de epigoni, nu însă și mirajul proustianismului. Dacă la Proust imboldul spre introspecție este declanșat de Gelozie, la Ivasiuc introspecția se structurează pe o altă obsesie fundamentală — Puterea. E un soi de **monadă** a universului său artistic, bine mascată în primele cărți, dar ieșind tot mai evident la lumina zilei începînd cu **Păsările** și **Apa.** Dezvăluindu-se, nu a pierdut oare proza lui Ivasiuc ? Și da, și nu, în sensul că a fost un „sacrificiu" necesar, pregătind deplina maturitate creatoare pe care o anunța **Racul** (1976), operă confină cîtorva mari cărți sud-americane **(Recursul la metodă** de Alejo Carpentier, **Eu, Sppremul** de Roa Bastos sau **Toamna patriarhului** de Gabriel García Márquez).

Liviu Dunca, Margareta Vinea, Dumitru Vinea, Victorița din **Păsările,** Paul Dunca, Piticu, Meseșan, procurorul Iulian Manea etc. din **Apa,** toți sînt, într-un fel sau altul, **victime ale puterii.** În această privință, cele două cărți sînt izbitor de asemănătoare, aproape simți că autorul se repetă și ești tentat a regreta că înzestratul prozator n-a găsit „puterea" de a renunța să scrie cîte un roman pe an, spre a se concentra într-o capodoperă. Mai ales că Al. Ivasiuc ajunsese la o remarcabilă siguranță a stilului, cuvintele avînd forța și precizia unor ciocane pneumatice izbind modelator metalul incandescent din care s-au ivit personaje aproape balzaciene prin urieșenia fizică sau psihică. Așa ne apar figurile tăiate parcă în bronz precum bătrînul din familia lui Liviu Dunca, Dumitru Vinea, Victorița, Banditul Ion Lumei, zis Piticu etc. Totodată, Ivasiuc s-a vădit a fi un dialectician de clasă, avînd știința de a surprinde devenirile cele mai subtile și atent la duritatea adevărului. Dumitru Vinea, bunăoară, stă în fruntea uzinei cît nu devine om, atîta vreme cît nu se îndoiește, cît acționează în virtutea dorinței de putere, ca o mașină ce nu cunoaște lipsa de combustibil. Acest realism al puterii constituie punctul forte al stilului Ivasiuc, dar și limita unui univers uman al cărui vizionarism pare adesea confecționat. Unirea Victoriței, fosta aliată a lui Vinea, cu dușmanul acestuia, Domide, întru doborîrea celui care a jignit-o, are ceva grotesc. Satanic e și inginerul Mateescu, punct de legătură între Liviu Dunca și Dumitru Vinea, omul constant în cinism, antipodul lui Liviu Dunca, acea argumentare rigidă, implacabilă a legilor răului care pare a se confunda necruțător cu o secretă evoluție a istoriei. **Păsările** este o lecție de realism aproape zolist, sumbru pe anume laturi, pascalian pe undeva (se citează chiar „Eul este vrednic de ură"), o demascare fără menajamente a egoismului văzut atotcuprinzător și împletit cu spaima și neputința. Cu toate acestea, lipsește condiția esențială a marii arte, deoarece salvarea sufletească pe care autorul o propune prin convertirea lui Dumitru Vinea sau prin încercarea nereușită a lui Liviu Dunca de a se regăsi în dragostea Margaretei, nu depășește o anume demonstrație tezistă și, în consecință, romanul nu ne lasă nici o speranță, în sensul că nu impune, în căderea sau „reabilitarea" umană, un mister, acel mister pe care îl lasă în urmă creațiile de geniu aidoma dîrelor de stele din Calea Lactee.

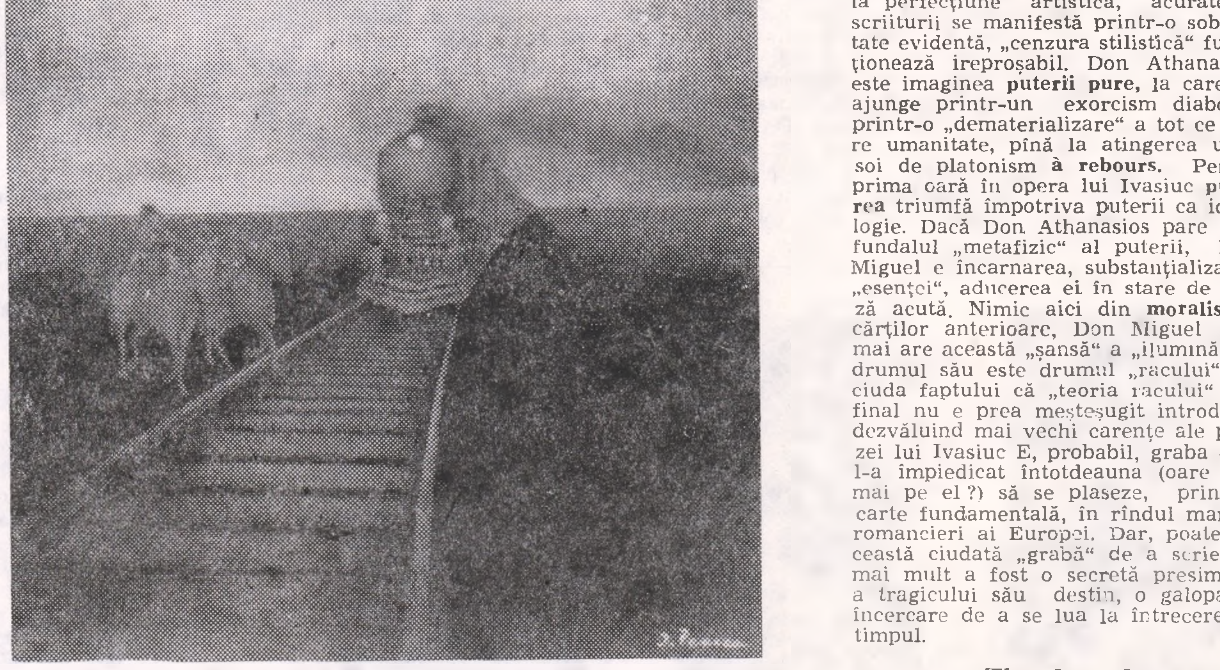

Al. IVASIUC

Încercările de convertire morală sînt mai palide în **Apa.** Avocatul Paul Dunca, personajul menit să ivească misterul, să se lepede de crimele lui Piticu, de fascinația puterii, convinge numai parțial. Triumfătoare sînt și aici forța, puterea și nu e întîmplător că personajul cel mai realizat este Piticu. Al Ivasiuc se simte în elementul stilului său. Octavian Grigorescu, noul prefect comunist, înțelege limpede lucrurile și acționează tot prin **putere** spre a potoli conflictul iscat de uciderea paznicului Ion Leordean de către oamenii lui Piticu, și a lui Strobea de către comisarul Meseșan. **Apa,** altminteri, dezvăluie cel mai bine firele care îl leagă pe Ivasiuc de temperamentul artistic ardelenesc și personajul Piticu este, fără îndoială, un nou Lică Sămădăul.

Ne întrebam la apariția **Iluminărilor** (1975) încotro se îndreaptă proza acestui harnic scriitor amenințat de profesionalismul gen Cezar Petrescu. „Puterea" și „iluminările" ni se dezvăluiau și aici mult prea limpede prin Paul Achim, directorul general al unui institut de cercetări. În anul următor, avea să vină **Racul,** care încheia o experiență, după credința noastră, și care îl așeza pe Ivasiuc, în modul cel mai pregnant, alături de proza sud-americană a Puterii. Un merit, dar și un dezavantaj, ținînd cont de palida circulație a literaturii noastre în lume. Ciudat, **Racul** nu s-a bucurat de un succes deosebit în ochii criticii literare autohtone, deși e cea mai bună carte a lui Ivasiuc, fiind și cea mai aproape de condiția capodoperei. În **Racul,** Ivasiuc a ajuns, în felul său, la perfecțiune artistică, acuratețea scriiturii se manifestă printr-o sobrietate evidentă, „cenzura stilistică" funcționează ireproșabil. Don Athanasios este imaginea **puterii pure,** la care se ajunge printr-un exorcism diabolic, printr-o „dematerializare" a tot ce pare umanitate, pînă la atingerea unui soi de platonism **à rebours.** Pentru prima oară în opera lui Ivasiuc **puterea** triumfă împotriva puterii ca ideologie. Dacă Don Athanasios pare a fi fundalul „metafizic" al puterii, Don Miguel e încarnarea, substanțializarea „esenței", aducerea ei în stare de criză acută. Nimic aici din **moralismul** cărților anterioare, Don Miguel nu mai are această „șansă" a „iluminării", drumul său este drumul „racului", în ciuda faptului că „teoria racului" din final nu e prea meșteșugit introdusă, dezvăluind mai vechi carențe ale prozei lui Ivasiuc E, probabil, graba care l-a împiedicat întotdeauna (oare numai pe el ?) să se plaseze, printr-o carte fundamentală, în rîndul marilor romancieri ai Europei. Dar, poate, această ciudată „grabă" de a scrie cît mai mult a fost o secretă presimțire a tragicului său destin, o galopantă încercare de a se lua la întrecere cu timpul.

Theodor CODREANU

Ioan PENCEA : „Compoziție", I

opinii

un roman în versuri

„Bucătării, bucătării de vară, / Creme de zahăr ars strălucitoare, / Mari şervete de-azur, dulapuri-sfinxe, / Dulci utopii din linguri vechi prelinse / Sînii aici sînt plini, coapsele grele, / Miresmele iau foc de la perdele, / Luminile se-aşează lin pe scaun, / Din cratiţe bea lapte prins un faun. / Nasturii cad subţiri de la cămaşă, / Bucătării încinse, pătimaşe...". La apariţia romanului **Lumea în două zile**, Nicolae Manolescu făcea comparaţia, în aparenţă şocantă, între universul domestic al prozei lui George Bălăiţă şi această lume intimă, interior pustiu de viaţă, în care poetul (Emil Brumaru) animă, cu privirea lui, oale şi cratiţi, borcane cu magiun şi bulion, mobile, zarzavaturi, legume ş.a.m.d. Să recitim elegia reprodusă mai sus. Tabloul pare o natură moartă flamandă. Lumina filtrează prin colţul ferestrei („Creme de zahăr ars **strălucitoare**" ; „Luminile se-aşează lin pe scaun"). O bucătărie ca toate bucătăriile : un scaun, „dulapuri-sfinxe", linguri vechi, şervete „de-azur", cratiţe. Şi fără nici o trecere: „Sînii aici sînt plini, coapsele grele". Va trebui să corijăm impresia noastră asupra tabloului : nu e o natură moartă olandeză, ci, mai degrabă, un tablou de Arcimboldo. Acela chiar şi are o lucrare în care chipul unui bărbat este compus din juxtapunere de legume. Aici, în elegia lui Emil Brumaru, bucătăria ia chipul unei femei. Dar şi tabloul acesta are contur instabil. Ne obsedează acele „dulci utopii" — din linguri vechi prelinse —, altfel spus, ne intrigă această privire care transformă, animă, **visează**. Fantasmele minţii aduc în scenă „fantome" : „Din cratiţe bea lapte prins **un faun**"; este poetul, ori un personaj produs al reveriei. În orice caz, prezenţa lui, la fel ca în pictura clasică, e departe de a fi inocentă şi, iată, sub ochii noştri se petrece o scenă erotică : „Nasturii cad subţiri de la cămaşă". Privirea îndrăgostită nu descrie, **posedă**. Ultimul vers dă cheia întregii poezii, ba, aş zice, a poeziei lui Emil Brumaru, în care intimitatea domestică nu este altceva decît un vis de dragoste : „Bucătării încinse, pătimaşe...". Un alt exemplu : „Cinstiţi aceste sfere de mătase, / Înzăpezite miezuri de tomate, / Crude cetăţi cu punţile lăsate / Spre sufletele noastre curioase. / O, ce candoare-n gestul de-a desface / Fecioarei adormite în legumă / Pieptarul străveziei promoroace. / Tu o trezeşti, cu un sărut, din brumă. / Uimită-i de răcoarea dintre lucruri.... / De rotunjimea ei o să te bucuri / Căci ţi se dă cuminte şi adîncă. / Pîn' la pămînt cinstiţi aceste sfere, încă". Sînt imagini licenţioase, mutate, ca în pictura clasică, din realitate în mit. Pentru a picta un nud, artistul invoca mitologia cu personajele ei. Cînd Manet înlocuieşte nimfa cu o cocotă de lux şi faunul cu un burghez cu joben, pictîndu-i într-o petrecere campestră, produce scandal. Emil Brumaru procedează în felul artistului clasic : recurge la aluzia galantă. Cînd e direct, n-aş spune că este vulgar, dar pierde tocmai savanta, perfida excitaţie a simţurilor prin tăgăduiri poetice. Dar iată şi fragmentul ce m-a trimis cu gîndul la Manet : „...**Nu mă izbi cu ochii,** / Fii ca-n dulapuri calde o diftină / Pe care, trist, în orele de-amiază / **Un înger cu melon** o vizitează". Sublinierile îmi aparţin. Arta pasagiului stă în echivoc şi-n preţiozitate. Poetul se adresează, fără nici un dubiu, unei femei („Nu mă izbi cu o**chii**"), invitînd-o să participe la modul lui erotic-„trist" —, la o mitologie („înger cu melon") ce nu-şi ascunde voluptatea, ci rafinează senzualitatea prin recursul la imaginar.

Să examinăm o poezie lipsită de orice echivoc, **Elogiul Reparatei (III)**, unde adoraţia nudului nu mai trece prin ochiul de artist. Acela se mărgineşte la mici sarcasme, la comparaţii groteşti, intră într-o estetică a urîtului, prin care-ar vrea, parcă, să-şi apere emoţia de-un spectator străin : „Ţi-i rotunjimea ţîţei geluită / Şi la mijloc cu cafeniu buton, / Şi coapsa ta cu fierbinţeli de plită / L-ar fierbe pînă şi pe Solomon, / Pe cercurile ei ca pe-un ibric / Cu lungul său ţurlui cuprins în aburi. / Ţi-i murdăria strînsă în buric / Mai dulce decît mierea cea din faguri. / Şi corpul tău didactic ce ne-nvaţă / Să-i preţuim savantele delicii / Are plăceri într-însul pînă la greaţă. / Îndrumă-ne, o dă-ne vagi indicii / Cum să-ţi iubim mai bine carnea plină / De smieură murată în răşină". Poetul nu părăseşte „bucătăria" : coapsa are fierbinţeli de plită, coapsa l-ar fierbe şi pe înţeleptul Solomon „ca pe-un ibric" etc. Termenii comparaţiei nu s-au schimbat, a dispărut, însă, feeria domestică, „mitologia". În locul lui Pan apare domnul în redingotă şi cu joben, în locul nimfei, a cărei goliciune e un veşmînt, intră în scenă femeia uşoară, **despuiată** de o privire lubrică.

Dulapul îndrăgostit e un roman în versuri, echivalent aluziv al **Legăturilor primejdioase** de Laclos. În momentele sale de graţie, Emil Brumaru e un neîntrecut romancier al voluptăţii, al senzualităţii rafinate : un Urmuz rezumat la „budoar" (a se citi : **bucătărie**), la nesfîrşit inventiv în a substitui „realului", pe care, totuşi, nu-l scapă din vedere, propria lui iluziune. Totul e **vis erotic**, de la cratiţă la dulap, de la dovleac la căpşună, de la mărar la melc, de la omidă la fluture. Ce senzualitate e-n dezbrăcarea cepei ! : un trup făcut, parcă, numai din **veşminte**. A-l poseda înseamnă a-i scoate foaie după foaie, căci el îmbracă neantul. Voi reproduce, în final, cea mai echivocă şi, poate, cea mai frumoasă poezie a lui Emil Brumaru, **Pastel** : „Cu ţîţele-nţepate de tăuni / Vacile roşii rumegau scaieţii. / Lîngă izvorul sacru-al dimineţii, / Netulburat, Isus făcea minuni. / Inconştiente-l pipăiau pe pulpe / Rîmele lungi. El, simplu şi supus, / Adolescentul, palidul Isus, / Hrănea din palme cu furnici o vulpe. / O fată-ascunsă-n frageda cucută / Îmbrăţişa un şarpe adormit. / Şi cînd sleită coapsa s-a oprit, / I s-a părut că Fiul o sărută".

Val CONDURACHE

Emil Brumaru

Anghel Dumbrăveanu

poezia lui anghel dumbrăveanu

Anghel Dumbrăveanu nu este poetul răsturnărilor spectaculoase şi cea mai recentă carte a sa, **Tematica umbrei,** susţine afirmaţia. Cum nu a fost, de altfel, nici poetul afirmărilor spectaculoase, deşi companiile din anii în care a debutat (şi dintre ele cred că-i suficient să-l amintesc pe Nichita Stănescu, prietenul admirat cu sinceritate) i-au oferit tentaţii în acest sens. Anghel Dumbrăveanu a rămas mai degrabă credincios temperamentului său, preferîndu-l în competiţie cu plăcerile experimentului.

Personalitatea i s-a dezvăluit în timp, prin acumulare, de la o carte la alta, fără riscul impactului cu un cititor vulnerabil (după un deceniu de penitenţă literară), dar şi fără riscul şocului care să-l proiecteze în centrul unei atenţii împovărătoare. Se poate spune aşadar că poezia lui Anghel Dumbrăveanu s-a constituit într-o sincronicitate subtilă cu mediul socio-cultural.

E mai dificil însă de stabilit graficul devenirii acestei poezii, cîtă vreme ea nu şi-a arogat vreun program explicit şi nici nu a înregistrat rupturi cardinale. Oricum, peste ceea ce închideau potenţial primele două cărţi (**Fluviile viscează oceanul,** 1961 şi **Pămîntul şi fructele,** 1964), astăzi e limpede că destinul poetului a început să respire în voie odată cu apariţia **Iluminărilor mării** (1967). De aici încolo se impun şi constantele care vor delimita un univers, şi gesturile care vor articula o formă poetică (confirmarea vine şi din faptul că o primă culegere retrospectivă — **Delte,** 1969 — aproape că ignoră cartea de debut şi ia de departe în seamă pe cea de a doua, alcătuindu-şi substanţa din aceste „iluminări" şi din **Oase de corăbii).** Înainte de toate **marea** — fie ca o prezenţă reală, fie ca o sugestie a învăluirilor efemere, fie ca o referinţă a zbuciumului interior : „În mişcarea alternativă a mării, acolo, / Unde tu nu erai decît o presupunere a mea, / O presupunere de toamnă, venită cu vîntul / Cel veşted, cel neurotic şi singur, acolo / Unde eu mă depersonalizez totdeauna, / Simţind cum mă cotropeşte aburul apelor, cum / Toate acele drumuri nestatornic albastre, / Toate acele mulţimi de talaze, toate / Acele ţinuturi estompate în ceaţă mă umplu / C-o nelinişte stranie." Viziune care se va adînci după apariţia volumului **Oase de corăbii** (1966) în cofraje afective surprinzătoare, unde palpită naturalul într-o libertate ademenitoare şi greu de stăpînit: „Ceva îmi spune să abandonez aceste corăbii, / Să le las vîntului — şi mai tîrziu să mă gîndesc/Cum rătăciră un timp, sediu al păsărilor pe-nşelătoarele / Ape şi cum îşi găsiră liniştea între corali, fără mine. / Ceva, poate-ndoiala, poate dezamăgirile, mă-ndeamnă/ Să nu mai pilotez noaptea printre stînci cu viclene vedenii, / Să nu mai umblu pe valuri desculţ, să-ntîrzii mai mult / În porturi visate cîndva..." (Este evident totodată că volumul **Oase de corăbii** nu are nimic de a face cu „ariditatea" din poezia lui Eugenio Montale **Ossi di seppia,** cum încerca să semnaleze arbitrar, cineva, în urma unei simple coincidenţe editoriale). De la cîteva inflexiuni în expresie, şi de la unele preferinţe privind sursele de inspiraţie, poetul accede, treptat, la un regim romantic constant.

Fenomenul apare cu pregnanţă la publicarea volumului **Faţa străină a nopţii** (1971). Încercarea de a transmite unda lirică într-o stare de minimă alterare se conjugă cu un patos discret, infiltrat în infrastructura discursului : „Dar cine-mi bate-n poarta de beznă de la nord / Şi cine sparge barca vuind de-un greu tumult ? / Ameţitoare spaţii rotind, un cosmic cord / Amplifică-ndoiala, de mii de ori mai mult. // Vin reci curenţi de toamnă prin zilele de ieri / Pe drumul lung nu-i nimeni, balanţele se-nclină / De ani în care timpul a coborît tăceri". Deci marea, antinomia lumină / întuneric, obsesia timpului, efuziunile în natură şi, bineînţeles, sentimentul erotic, toate concură la definirea unui profil (neo)romantic desăvîrşit. Alternativele nu sunt foarte numeroase, dar esenţiale. Încît, la un moment dat, se poate miza lesne pe una dintre ele, fără teama de a o găsi epuizată sau de a o epuiza. Şi Anghel Dumbrăveanu alcătuieşte o culegere de **Poeme de dragoste** (1971) care îl reprezintă, pe principiul raportului dintre parte şi întreg. Transpar aici toate calităţile versului său, neîngrădite de tratamentul monotematic. Prezenţa partenerei nu e obligatorie ba, aş îndrăzni să afirm, dimpotrivă.. Necesară e numai prezenţa sentimentului şi a visului. Drept urmare, poezia se iveşte din frustrare şi compensaţie : „Singur voi naufragia în odăile serii / Unde trupurile noastre se căutară / Cu-o primitivă foame de soare. / Nu se mai întoarce nimeni din trecut / Şi punţile mele spre mîine vor putrezi / Mai curînd decît aş putea presupune /.../ Voi trimite / O barcă pentru orhideea cu ochi imenşi, să mă-nchin Enigmelor ei şi palmelor mici, de palori boreale." Transferul dramelor particulare în ordinea insensibilă a generalului vindecă doar iluzoriu traumele din memoria afectivă. De aceea Anghel Dumbrăveanu va reveni cu obstinaţie la poezia de dragoste, şi în **Singurătatea Amiezii** (1973), şi în **Diligenţa de seară** (1978). Un mai acut simţ al evenimentului existenţial (de la debut au trecut deja două decenii!) determină accente grave: „Într-o odaie cu pereţi goi. / Oare ce mai aştept ? / Mi se pare că trece un om / Pe la marginea lumii : / Deschid uşa — poate vede / Scrumul luminii din mine".

Parantezele reflexive au cîştigat şi mai mult teren în **Tematica umbrei.** Discursul e dublat tot mai des de un recul meditativ în căutare de puncte de sprijin. Poetul ajunge astfel la o codificare subiectivă a lumii, suficientă spre a se orienta în spaţiul unui sentiment : „Datorez singurele clipe de adevăr / confuzie în care intră lumina / cînd vii tu / şi cînd nu mai ştiu inventa / decît sărutul / ce ne ucide." Aspectul acesta intim al „catastrofelor" nu schimbă natura poeziei lui Anghel Dumbrăveanu, ci îi adaugă o marcă specifică de **romantism de interior.** Chiar acolo unde este implicat cosmicul, funcţionează o anume atitudine reducţionistă, conştientă desigur : „E tîrziu nu mai am cum / să-mi smulg aripile / le-am lăsat prea mult la pămînt / pînă ce dropii şi fete îşi tăiară cărări /peste nebunele mele iluzii / de zbor /.../ acum aş putea fi îngropat / în propria-mi aripă." Mai mult decît în prima secţiune a volumului („Despre schimbarea solstiţiilor"), în următoarea („Ceremonii interzise") tendinţa explicitării afectează scriitura, împingînd-o uneori spre o anume discursivitate.

În orice caz, romantismul lui Anghel Dumbrăveanu, ajuns „la curtea Himerei", în „blîndele zile din Utopia", a intrat în stadiul autocontemplării. Atent şi la condiţia pe care şi-o asumă, cu toate consecinţele ce decurg din ea : „Trecînd prin acest sfîrşit de mileniu / sînt adesea privit cu neîncredere / pentru legăturile primejdioase / cu arcaşii neînrolaţi / sau cu femeile / care aşteaptă la vămile nopţii / să le-ascult în poeme. / Încă ager, muncesc toată vremea / pămîntul unei speranţe. / Pot încă spera în confidenţa mării / şi-a bucuriei simple / cu elementele." Are loc un fel de distanţare de obiect, necesară supravieţuirii în preajma limitei. Numai că de astă dată limita este a poeziei, şi nu a poetului, care ştie că Pallas Athena veghează, cu înţelepciune şi prudenţă, limitele.

Emil NICOLAE

personaje care vor să trăiască

Nu fac nici un secret din a mă mărturisi printre cei cărora ecranizările încercate de atîta amar de vreme după dramaturgia şi schiţele lui Caragiale li se par totalmente nefericite, cu excepţia nu mai mult decît onorabilă a **Nopţii furtunoase** a lui Jean Georgescu din 1943. Ele au fost totuşi destul de numeroase şi de variate în timp pentru a constitui prilejul de a pune la contribuţie ambiţiile de emulaţie faţă de confraţi şi faţă de text ale mai multor regizori ; rezultatele sunt decepţionante şi n-aş insista asupra acestui lucru, care e de forţa evidenţei celei mai regretabile, dacă gîndindu-mă la el nu mi s-ar părea că am înţeles mai bine esenţa artei marelui scriitor.

Desigur că e vorba în primul rînd de fundamentala diferenţă dintre teatru şi cinematografie, dintre o artă a cuvîntului şi a acţiunii mai mult de culise, cum e arta lui Caragiale şi una a imaginii şi a reprezentării acţiunii, care lasă pe plan secund ceea ce ţine de esenţa artei acestuia. Apoi Caragiale nu e numai un urzitor de intrigi şi de peripeţii caracterizante şi amuzante, ci şi un artist la care formula zicerii, printr-un sistem conotativ subtil şi abundent nu numai că serveşte o tramă anecdotică uneori banală (**Întîrziere**), dar face din acţiune o adevărată comedie a limbajului (**Căldură mare**), mai greu de exploatat cu mijloacele artei filmului.

Ceea ce e de-a dreptul ciudat şi absolut inadmisibil e că ecranizările după texte de Caragiale devin plicticoase — rezultat cu adevărat nescontat de oricine a luat în mînă o pagină dintr-un scriitor despre care se poate spune orice dar în nici un caz că ar face să lîncezească atenţia. Cauza mi se pare incapacitatea regizorilor şi deci şi a actorilor de a surprinde ritmul autentic al acţiunii personajelor caragialeşti, care nu e un simplu brio irezistibil, aşa cum în cel mai bun caz se crede, ci corespunde unui anume tip de gîndire şi de expresie. În toate aceste „adaptări pentru ecran" se fac pauze inadmisibile, se introduc momente de umplutură pentru a se da „consistenţă" acţiunii, fără să se vadă că se diluează astfel **textul** care rămîne totuşi fundamental în orice transpoziţie scenică, pentru că e de fapt un scenariu strict, alcătuit de autorul însuşi pe baza unei idei proprii asupra expresiei. Ca să „colaborezi" cu un asemenea text, ar trebui să posezi un geniu echivalent sau o neobişnuită capacitate de pastişă, pe care eu cel puţin nu le-am întîlnit la nimeni dintre cei care nu-şi dau seama ce „monstru" atacă sau măcar deranjează trăgîndu-l de coadă.

A face pauze într-un text atît de dens este o greşeală enormă, dar cel puţin echivalentă cu aceea contrară : de a grăbi ritmul, forţînd mişcarea şi debitul verbal şi aşa de multe ori impetuos al eroilor caragialieni. Se suprimă astfel un element de bază al comicului de contrast, din intenţia autorului nemairămînînd decît gesticulaţia exterioară, pentru ca totul să se transforme pînă la urmă în teatru de marionete. Or, în ciuda aparenţelor contrarii, la Caragiale, capitală e tocmai gîndirea personajelor sale ; comicul de limbaj este în imensa majoritate a cazurilor unul de expresie a gîndirii, al reducţiei sau afirmării ei pretenţioase dar arareori absurde. Şi aceasta nu pentru că eroii caragialieni ar gîndi lucruri profunde sau ar face speculaţii înalte asupra măruntelor lor necazuri, asupra politicii sau „daraverilor" publice. Dar ei gîndesc, în felul lor, de multe ori eficace, în cadrul unui sistem de înţelegere pentru care sunt destul de bine adaptaţi. Incoerenţa e mult mai rară decît se crede în vorbirea personajelor caragialiene în care totuşi se vorbeşte mult ; ea e de cele mai multe ori o incapacitate de a da expresie unui clocot lăuntric, unei precipitări mergînd pînă la dezagregarea gîndirii.

Altminteri ar părea ciudată constatarea (care după ştiinţa mea nu s-a făcut, deşi e incontestabilă) : quasiabsenţa jocurilor de cuvinte în universul comic caragialian ; momentele cînd personajele sale şi le îngăduie sunt extrem de rare (mă gîndesc la acel „A fost lăsata, secule" în gura coanei Efimiţa sau : „Şi-a găsit omul naşul", în legătură cu încuscrirea Papei cu Garibaldi rostit de aceeaşi). Şi cînd ne gîndim că e un procedeu de efect comic dintre cele mai frecvente şi mai verificate, iar Shakespeare şi-l îngăduie pînă şi în momentele cele mai sumbre ale unora din tragediile sale !

Voinţa de a-şi comunica gîndurile, de a afirma, de a argumenta, de a-şi impune opiniile este mult precumpănitoare în verbalismul caragialian ; caracterul precipitat al debitului nu trebuie să-i facă pe interpreţi să neglijeze înţelesul, care rămîne fundamental. Ideea lui Eugen Ionescu, după care eroii lui Caragiale ar fi nişte **cretini,** mi se pare mult exagerată. Cretinii (chiar dacă luăm cuvîntul în sensul cel mai uşor) nu comunică aşa de precipitat şi de sigur ; codul personajelor caragialiene este dimpotrivă desăvîrşit, perfect adaptat gîndirii lor, iar dificultăţile de înţelegere cu totul accidentale (termeni ca „masă", „sufragerie", a „manca" de la sfînta constituţiune în articolul cu totul baroc al lui Rică Venturiano şi care-l lasă perplex pe Jupîn Dumitrache, dar nu şi pe alte personaje, la nivel cultural superior, cum sunt majoritatea celor din **Momente** sau din **Scrisoarea pierdută**). Sau ininteligibila „lege de murături", a lui conul Leonida, pentru care consoarta sa cere lămuriri.

Caracterul comic al expresiei verbale la Caragiale provine nu atît din propriile resurse ale acesteia cît din gravitatea care însufleţeşte personajele ce vorbesc şi care face ca această expresie (subordonată totuşi ideii mai mult decît acţiunii) să apară ridicolă. Pentru un actor sau regizor a surprinde această gravitate, determinată de credinţa fermă într-un principiu, de o convingere verificată şi acceptată, de un ethos care determină acţiunile este esenţial în înţelegerea rolului. E o artă, ce se cere actorului, de a descoperi sensul real al unei gîndiri aparent acoperite uneori sau înceţoşate de formulele declarative, tocmai pentru a dezvălui unul dintre elementele de contrast, generatoare de comic. Aşa de pildă, în cazul lui Caţavencu, în genere actorii noştri îl tratează uniliniar (eroare dealtfel comună în teatrul nostru) ca şi cum s-ar şti de la început că în ciuda abilităţii şi perfidiei sale, el va ieşi înfrînt. Tipologia relativ simplistă a lui Caragiale invită la asemenea interpretări schematice, dar, în cazul de faţă, (şi nu e singurul), individul trece printr-o încercare majoră, care-i pune toate resursele sufleteşti la încercare şi rolul său este acela al unui astuţios agitat, zbuciumat de speranţe şi îndoieli, de euforia unui om aflat cît pe ce să-şi atingă ţinta, după care urmează catastrofa, pentru ca, în final, coana Joiţica să-i deschidă din nou portiţa speranţei, pe adevăratul drum pe care ar fi trebuit să meargă poate de la început. El este un ins într-altminteri inteligent decît ceilalţi care i se opun sau îl ajută ; a crezut în forţele proprii, în „meritele" sale, în posibilitatea unei căi de acţiune independente. Toată partitura lui vorbită este cu atît mai semnificativă cu cît individul pare a fi complet acoperit şi definit de formulele declarative retorice şi găunoase — consecinţă firească a fundamentalei lui ipocrizii, dar şi a propensiunii sale spre disimulare şi a unei vorbiri permanent studiate — omul fiind nu numai un politician, dar şi un gazetar şi un avocat. Or cheia personalităţii sale mai ascunse şi mai omeneşti se află într-un moment în care îşi mărturiseşte cu sinceritate (căci nu mai are de ce să se ascundă) lui Tipătescu, în scena din actul II, din casa acestuia :

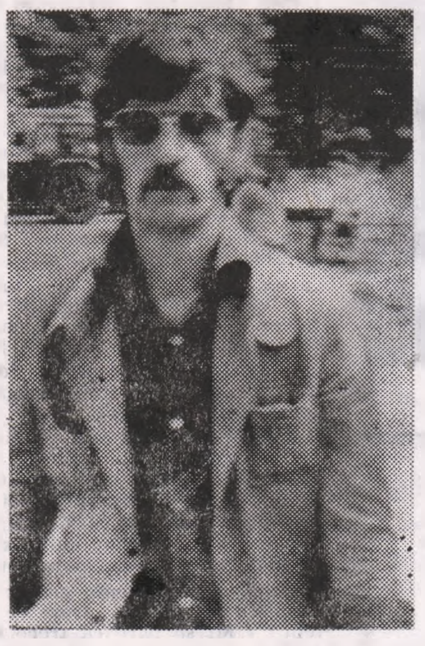
„ — Ce vreau ? ce vreau ? Ştii bine ce vreau. Vreau ce mi se cuvine după o luptă de atîta vreme ; vreau ceea ce merit în oraşul ăsta de gogomani, unde sînt cel dintîi... între fruntaşii politici... Vreau... /.../ mandatul de deputat, iată ce vreau : nimic altceva ! nimic ! nimic ! Mi se cuvine !... Te rog !... Nu mă combate... Susţine-mă ... Alege-mă! Poimîine, în momentul cînd voi fi proclamat ca majoritatea cerută... în momentul acela vei avea scrisoarea... pe onoarea mea!".

Actorul care nu are inteligenţa să surprindă şi să redea patetismul sincer şi direct al acestui personaj, ca şi regizorul care sare peste momentele-cheie cu adevărat semnificative din scenariile caragialiene pentru a precipita totul într-o farsă schematică, mecanică, de efect comic exterior, sunt în afara înţelegerii unei arte mai complexe decît apare la prima vedere. Nu vreau să susţin că atari momente trădează cine ştie ce profunzime ; ele sunt totuşi de extremă importanţă pentru că reprezintă unul dintre elementele pe care se întemeiază contrastul comic.

E o eroare să consideri că personajele caragialiene se pierd într-o verbigeraţie fără sens ; mai degrabă ele sunt muncite de ideea de a comunica o anumită filosofie a vieţii.

Există, ce-i drept, şi momente cînd vorba, torentul de vorbe umple un gol în existenţa personajelor caragialiene ; cînd, în fapt, vorba ţine locul acţiunii şi cîte un erou vorbeşte ca să treacă vremea, pentru a evita să rămînă singur cu sine însuşi şi cu necazul lui de moment (**Situaţiunea**). Pregnanţa expresiei nu trebuie să accentueze acea „situaţie externă" a textului, adică aceea care rezultă din raporturile acestuia cu spectatorii, făcînd să se obnubileze rolul său de simplu vehicol ideatic şi de comunicare a acţiunii. Iar acţiunea nu trebuie să absoarbă textul, transformînd totul într-o pantomimă grotescă şi într-o cacofonie de voci care nu se mai aud şi nu se mai ascultă una pe cealaltă. Prezenţa nominală, pur fizică, a personajelor caragialiene pe o scenă e după părerea mea semnul cel mai sigur al morţii lor, chiar dacă mişcarea artificială pe care le-o imprimă regia poate amuza publicul şi da impresia de viaţă, — o viaţă pe care spectatorii o ştiu (vai !) din alte spectacole şi, ceea ce e şi mai lamentabil pentru nişte oameni care se vor de teatru, din... lectură.

Alexandru GEORGE

ion mânzatu

tărîmuri limpezi, ape de cristal

„Şi căzînd soarele peste umerii apei, dogorind nisipul, uscînd iarba, căzînd soarele se preface în pulbere şi în mireasmă şi-n feluritele care vieţuiesc…"

Bătrînul strecură cheia în crăpătura îngustă, o pipăi cu degetele. Mişcări încete, stîngace, gingaşe. Ridică privirea cercetînd cerul printre ramurile încîlcite ale copacilor. Clipi mărunt şi-şi trase brîul de monton care-i proteja mijlocul. Păşi dureros de cîteva ori. Se îndoi, să scuture un fir de bălegar de pe vîrful gumarului. Cînd reveni, pe faţă, îi apăruseră broboane de transpiraţie din cauza suferinţei. Din spate îl puteai vedea cum se îndepărtează nesigur călcînd încetişor. Călcîiele afundau în lutul nisipos al bătăturii firele stinghere de paie.

Barca se legăna uşurel. Părea bătrînă şi veselă, bătrînă şi fără minte. Omul se opri, se sprijini în rame şi privi lotca grea de stejar. Degetul mare rămăsese agăţat în pielea netăbăcită de mistreţ a ramei. Mîna dreaptă atîrna de-a lungul corpului smochinită şi nefolositoare încă. Privea barca în care îşi petrecuse viaţa.

„Iar lumina va tremura, se va topi, făcînd loc răului care vieţuieşte în tine. Şi, odată ajuns deasupra, ca undelemnul pe apă se va întinde şi fărîmiţa. Puzderii de picuri vor tulbura oglinda liniştii tale, făcînd astfel viaţa ta cu bine şi cu rău. Şi cum vei vrea să le împrăştii ele tot mai mult se vor înmulţi. Mai mult se vor mişca şi se vor uni".

Gîndurile sale săltau, plutind peste sunete nebănuite. Oftă adînc şi lovi barca năzuroasă peste prova. Aceasta se retrase săltînd. Se ghemui să arunce cîteva ispoluri de apă. Puse ramele în furcheţi şi-şi odihni trupul privind din nou cerul. Satul era pustiu şi de-a lungul apei nu se vedea nici o mişcare. Numai valurile mici ale fluviului umezeau pămîntul nisipos al malurilor. Ierburile sfrijite de pe buza rîpoasă atîrnau ca smocul de păr al unui copil bosumflat. Barca începuse deja să salte în curent.

Puse în sfîrşit mîna pe rame. Simţi în palme lemnul jilav iar prin muşchi îi trecu un fior dureros. Oftă scurt, se mişcă de cîteva ori pe fesele fleşcăite parcă vrînd să se convingă de duritatea sidelcii. Lopăta rar, angajînd barca să traverseze fluviul. Apa părea vîscoasă. Pete mari de ulei colcăiau pe obrazul catifelat al acesteia, închipuind mirifice forme şi culori.

„Pare că viaţa îşi uită viaţa. Pare că eu mă uit pe mine. Şi ce este mai rău pe obrazul meu se va ivi. Ca racul va mînca frumuseţea pieliţii şi-a cărnii, şi-a sîngelui. Uciderea de nimeni nu va fi blestemată şi peste tot va puţi a hoit, a putreziciune".

Apele se schimbau între ele ducînd din inima lor spre limpezire şi spre luminare, vieţuitoarele mici. Numai că aveau să se mînjească şi să care în străfunduri murdăria împrăştiată cu nepăsare de oameni. Bătrînul privi în amonte cercetînd malurile care se frămîntaseră schimbînd drumul lor pe nesimţite. Muşcau luturile apa asemeni copilului flămînd rodia cea parfumată, iar apele struneau trupurile lor lingave, plămădind din ţărînă viaţă, aşa cum numai ele puteau s-o viseze. Altă dată malurile acestea făceau parte din el, din carnea lui. Părea că sîngele lui udă şi pămîntul auriu. Odată cu anii oamenii se schimbaseră, apa se schimbase. Se schimbaseră şi malurile, rupîndu-se de viaţa sa.

Cu pumnii strînşi la piept, gîrbovit peste ramele pe care le mînuia încordîndu-şi muşchii vînoşi, cu tendoanele pietrificate, cu carnea scăzută părînd una cu oasele, cu pumnii strînşi la piept, pregătindu-se pentru următoarea lopătare privea malurile.

Barca îşi înfipse prora în apele liniştite ale canalului. Scăpat de curentul puternic, bătrînul îşi permise să lase ramele, să-şi moaie mîna în apa răcoroasă. Îşi umezi buzele, plescăi uşor şi scuipă peste bord. Un ghem de plevuşcă sări zgomotos, tulburînd liniştea. Schijele argintii, făcură să apară scîntei iluzorii deasupra apelor. Zbuciumul peştelui, exploziile de scîntei se repetau pe neaşteptate, spărgînd ici, colo, oglinda verde. Pîlcurile de stuf, nemişcate, asistau cu uimire, la ceea ce se petrecea în străfunduri. Barca trecea clătinat, împinsă de icniturile omului, pe lîngă frunzele nuferilor care-şi expuneau opulenţa asemeni leneşelor orientale obişnuite numai cu plăceri. Sălcii, cu trupurile închircite, cu frunzele ascetice crescute rar într-un noian de uscături, îşi întindeau spre soare rădăcinile pe sub care apa săpase văgăuni.

„Luci-vor ochii tăi către viaţa cea fără de cuvînt. Îndoită-ţi va fi truda minţii pentru aflarea liniei care te desparte. Peştii vor tăinui unduirile lor repezi. Păsările vor zburătăci, lăsînd fulgii lor spre luare aminte. Ierburile vor adăsta supuse palelor vîntului sau nemişcării. Iar nici gîzele nu vor fi altceva decît măruntă mişcare. Sîngele tău cald cere-va ce-i durere şi istov, cere-va birul luminii şi vieţii. Atunci în zadar îţi vor fi toate, întru nimic nu te vei mai folosi. Apele vor curge pe lîngă tine privindu-ţi hodina şi vei simţi împăcare. Plăcută neputinţă simţi-vei".

Soarele îi încălzea spatele chinuit. Aidoma unei reptile simţea intrînd în el forţa odată cu căldura diurnă. Pustietatea începuse să pună stăpînire pe locuri. Semnele pe care, cu sau fără voia lor, oamenii le lasă, ciuntind, schimonosind, murdărind faţa lumii se topeau. Unele dintre ele păreau nişte fărîme ciudate aşa cum îşi duceau ciotul de viaţă rămas. De nimeni înţelese, rupte dintr-un sistem logic, desprinse de celelalte componente pe care odinioară se sprijineau, rămăşiţele unui anume travaliu nu apăreau ochilor decît o jalnică rană a locurilor. Bucăţi de stîlpi de beton prăvăliţi în năclăiala firelor de stuf, acoperite cu alge şi muşchi mustoşi ; capete de cablu de oţel încercau să traverseze canalul, tîrîndu-se neputincioase, destrămîndu-se pe fundul auriu; bucăţi de lemn măcinate fără istov de apă şi vînt şi iar de apă şi iar de vînt, căzute pradă timpului şi nepăsării. Ochii bătrînului se împiedicau în aceste relicve, cugetul său simţea rănile pe care le făceau aceşti monştri. Era de fapt numai lupta pe care o ducea viaţa cu ea însăşi şi cu moartea cea atotstăpînitoare. Era veşnica preschimbare, veşnica mişcare cea căutătoare de forme. Viaţa pe sine se înghiţea pentru a deveni propria-i origine şi pentru a evita moartea care îngheaţă totul şi nimănui nu dă voie să nască.

De-ar fi să priveşti locurile unde oamenii dictau despotic schimbări poticnite — mereu înainte şi apoi reveniri bruşte, vei vedea cum semnele nefolositorului, inutilului, neînţelesului, dominau natura, clădind cu încetul scară pentru propria lor moarte. Aici, dimpotrivă, Viaţa este cea care supune totul forţei sale năvalnice, totul este o continuă si încrîncenată înaintare. Nimic nu este lăsat sublimului. Nimic. A te apăra înseamnă a exploda în puzderie de forme mărunte care să te apere gonind, foşcăind dezordonat încolo şi încoace. O, da, numai puzderia de forme mereu născute mereu inventate te apără. Dacă ele se împuţinează, dacă le urmăreşti, ucigîndu-le, te oferi victorios şi zîmbitor necruţătorului Haos. Oamenii ajung să trăiască pe un depozit uriaş de gunoaie, de resturi de mortăciuni ce se pietrifică, se închircesc, închizînd drumul năvalnicei sete de a fi. În orice sens, cu orice chip.

Bătrînul se apleacă peste bord şi privi fundul canalului cercetînd prin transparenţa apei, liniile pe care le desenau curenţii jucîndu-se cu firele de nisip. Apa începuse să intre în baltă, asta însemna că plouase undeva în amonte. Chinuit de dureri îşi îndreptă spatele. Deasupra apei, în faţa sa, la cel mult cîţiva metri, pluteau nălucile apei, dansînd. Fecioare învăluite în rochii albe, lungi, ţesute din fire nebănuit de subţiri, păşeau nevăzut peste oglinda apei. Trupurile lor se ghiceau prin pînzele transparente, formele pline opreau vălurile rotunjindu-le. Aburi de cretă le învăluiau picioarele, încolăcindu-se şi destrămîndu-se în aer. Purtau pe cap coroane împletite de ierburi. Flori mici smălţuiau cununile verzi. Albele fecioare dănţuiau desenate pe albastrul vioriu al cerului, pluteau peste scînteierile apei şi stufului. Frunzele lungi de papură se aplecau tinzînd să înmoaie vîrfurile.

Bătrînul simţi o durere fulgerătoare în partea stîngă. Mîna i-a amorţit dintr-o dată şi a scăpat rama. Barca a bandat uşor spre tribord, îndreptîndu-se spre lumea colcăitoare a malului. Aplecat peste sidelca din faţă, cu respiraţia gîfîitoare, căută să-şi aducă aminte unde este. Muzicile alinătoare îl învăluiau, iar în capul său un univers nou se năştea. Înţelegea cu repeziciune lucruri la care nici nu se gîndise vreodată. Vedea imagini pe care nu le bănuise. Totul se lega, se înlănţuia. Parcă nici nu mai era un bătrîn pescar neştiutor de carte ce mînuise ani în şir setca şi vintirul şi ramele şi toate plasele şi… Felurite culori se frămîntau în spatele pleoapelor, jucau culorile în hăul de sub pleoape. Fragezi stropi licăreau cînd şi cînd punctînd uniformitatea jocului. Apoi formele acelea colorate se limpezeau şi din ele năşteau noi imagini ce-l luminau şi-l făceau să înţeleagă.

Veselă barca sălta în curent, alunecînd piezîş. Forma ghemuită închircită ca un cadavru carbonizat, ars cu aruncătorul de flăcări, scrumit dintr-o dată, cu brutalitate, forma, ca un nodul înfipt în scîndura sidelcii, plutea şi ea ducînd cu sine un ghem de culori şi sunete. Veneau în jos pe ape fragmente de plante şi culorile lor putreziseră. Verdele lor nu mai strălucea, devenise opac, cu uşoare nuanţe maronii. Săltau în valuri dansînd monoton. Vîrful valului atins pentru o clipă de soare le făcea să învie. Barca se supuse ritmului, pendulînd.

Soarele curgea nemilos pe haina decolorată, cu docul rărit şi destrămat. Bătrînul se simţea smuls din paradisul său. Sunetele se destrămară, pierzîndu-se în zdrenţe fluturătoare, zumzăitoare. Îşi privi mîna dreaptă cu venele proeminente. Galerii de cîrtiţă străbătînd carnea. Mişcă degetele de cîteva ori. Atinse locul unde se înţepase aseară într-un spin de biban şi durerea fulgeră scurt. Cana de aluminiu lovea lemnul bordului, balansîndu-se în cîrligul său. O privi un timp, cu gîtlejul uscat, asprit de nevoia de apă. Simţea că respiraţia îi devine hîrîitoare, că asprimea senzaţiei de sete îi spintecă gîtlejul, zgîriindu-l ca atunci cînd treci cu grapa peste bolovani să-i fărîmiţezi, să afînezi pămîntul. Sunetul metalului lovind lemnul îl chema. Îl îndemna să apuce cana, s-o înmoaie în apa răcoroasă, s-o ridice plină, să-i curgă pe mînă şiroaiele ca nişte torenţi spălînd coastele munţilor. Firele sale de păr să simtă cum le împinge apa, cum încearcă să le smulgă. Vedea aevea cum saltă cana peste bord, cum apa se revarsă udîndu-l. Vedea toate astea, dar trupul lui bătrîn refuza să se mişte. Se încăpăţîna să rămînă cu spatele dogorit de soarele puternic arzător, cu gîtlejul chinuit de nevoia de a bea.

Barca se afundă într-o japşă, agăţîndu-se de algele plutitoare. Nuferi albi şi galbeni împodobeau locurile. Apele increţite în curent, aici se linişteau, verdele lor devenea mai profund, mai adînc. Lişiţele îşi îndemnau puii printre insulele plutitoare, căutînd locuri bogate în hrană. Puncte negre pătînd valurile mici ca o armură de argint. Cufundarii ţîşneau pentru o clipă la suprafaţă, înotau dezordonat apoi dispăreau. Vîntul uşor îndoia vîrful stufului făcînd să se audă un sunet continuu şi nelămurit. Bătrînul întinse mîna şi înhăţă cana. Mişcarea brutală făcu să se clatine lotca. Apa plescăi sub chilă. Se aplecă peste bord, clăti cana s-o răcorească, o umplu, o ridică şi simţi pe mînă cum curge apa spre cot. Era o curgere prietenoasă, pielea îi fremătă sub atingerea catifelată. Sorbi cu zgomot încercînd să înghită cît mai mult. Îşi lăsase capul pe spate pentru a uşura alunecarea apei.

Ziua trecea schimbînd culorile şi mirosurile bălţii. Soarele se întărea spre amiezi şi numai curenţi trecători de aer uşurau chinurile căldurii. În picioare, bătrînul ridica sculele şi le răsturna în barcă. Scutura vintirele ,curăţindu-le de peştii pe care îi arunca înapoi în împărăţia cea tăcută şi umedă. Parcă ştiindu-se fără griji peştii nu se mai zbăteau, aşteptînd cu răbdare să-i elibereze mîinile noduroase si înnegrite. Avusese pradă bogată şi inima sa se bucura cum făcuse toată viaţa atunci cînd plasele sale erau pline. Muncea cu îndemînare, bătrîneşte, fără grabă, dar şi fără opriri, fără repezeli înşelătoare şi istovitoare. Trecea de la o capcană la alta fornăind zgomotos. Tăria sentimentului îi curgea prin vene şi pentru el nimic nu mai exista, fără numai de el şi de mîndria că este stăpînul acestor locuri curate. Şi stuful şi apa şi şirurile rare de sălcii şi păsările şi peştii şi toate celelalte vieţuitoare care hălăduiau aici în mijlocul vieţii, aici lîngă el, toate acestea erau el însuşi. Toate erau organe ale trupului său, fără de care n-ar fi putut trăi. Fără de care ar fi murit chinuindu-se, sau s-ar fi tîrît o viaţă prea lungă, lipsită de o mînă, de un picior, zăcînd într-un cărucior, pipăind pămîntul cu cîrjele.

Ajunse în sfîrşit la ultima setcă, din care opri doi peşti. Privi plasa fină împletită de mîinile lui şi, fără părere de rău, îi dădu drumul să se învolbureze în curenţii ghiolului.

Se lăsă obosit pe sidelca umedă. Soarele se înfigea parcă în ape şi stufurile se întunecaseră. Plaurii încremeniseră, oglindindu-se cu o plăcere narcisiacă. Păsările ţipau chemîndu-se pentru noapte. Aerul se răcorea umezindu-se şi păstrînd încă miezul căldurii de peste zi. Pacea netulburată înnobila coclaurii, unind cerul şi apele şi ierburile cu aceleaşi nuanţe, cu aceleaşi culori.

După munca istovitoare de peste zi, trupul refuza să creadă că sîngele-i duce tihnă şi linişte şi binecuvîntata lene. Rămîi trupule, rămîi omenescule trup şi te scaldă în aerul răcoros şi lasă să-ţi usuce binecuvîntata sudoare vîntul acesta numai parfumuri. Îmbată-ţi urechile cu ţipetele păsărilor, cu zumzetul apelor şi foşnetul ierbilor. Îmbată-te !

Îşi scoase cizmele, în care apa se strecurase cu perfidie. Le scutură şi le puse alături. Trase coşul de papură, găsi bocceaua cu hainele de duminică. Le despături, mîngîie postavul să-l întindă. Se schimbă acolo în mijlocul apelor care-i oglindeau scăzutul corp. Cînta încetişor cîntecul pescarului plecat departe în larg şi al fetei care se prefăcuse în salcie aşteptîndu-l. După ce termină îşi spălă fruntea, obrajii, mîinile. Turnă în cană rachiul tare, făcut în casă de mîinile lui. Puse cu grijă dopul sticlei, îndesîndu-l cu putere. Închină. Privi peştii care se zbăteau pe fundul bărcii.

Ajunsese din nou în apele fluviului. Privea în urmă cum rămîn malurile lutoase, sălciile dese, oamenii care sporovăiau plimbîndu-se pe dalele de beton, în faţa cîrciumii cu firmă de tablă, vopsită de un pictor neîndemînatec. Rămîneau gunoaiele împrăştiate peste tot ; pungi de plastic, ambalaje colorate urît, cu cartoane de proastă calitate, cutii de conserve. Toate obiectele inutile, ciudate pentru locurile acelea, fără nici un rost acolo. Părăsite de hoarde întregi ce se perindau cu viteză, cu nonşalanţă, cu inconştienţă, pe jumătate beţi, ucigînd dintr-o ciudată pasiune. Cîteva zile pe an despuiaţi de hainele citadine se aruncau peste locurile acestea, hărtănindu-le.

Rămîneau în urmă copiii care aduceau vitele de la păscut. Rămîneau casele, se pierdeau în aburii străvezii.

De jos, din aval se auziră sunetele tobei şi ale harmonicii. Venea alai de lotci. Urcau veseli nuntaşii, cîntînd cu putere, fluturînd sticle. După alcoolul tare, oamenii luau apă în pumni să-şi astîmpere arsura. Treceau martorii împerecherii, martorii nunţii urcau nepăsători pe lîngă barca sa. Altă lege îi împingea pe ei să urce. Alte durerri ,alte bucurii le străbăteau sufletele. Urcau spre malurile lutoase ce-i străjuiseră viaţa, i-o apăraseră.

— De ce nu stai acasă, moşule ? — sparse glasul tineresc, ritmul muzicii. Poate te caută moartea şi tu umbli pe ape !

Hohotele de rîs se depărtau însoţind harmonica cea guralivă.

Liniştea se înstăpîni din nou. Lumina scădea mereu. Aburi lăptoşi jucau pe suprafaţa apei estompînd culorile crude şi împletind dansul lor cu cel al efemeridelor. Peşti hrăpăreţi aşteptau cu răbdare trupurile mici, dornice de dragoste, numai de dragoste.

„Căci nu există cunoaştere decît atunci cînd cugetul la capătul liniei ajunge-va. Atunci luminase-va şi mare sărbătoare fi-va pentru tine. Priveşte în jurul tău pînă atunci. Bagă de seamă şi cată a pătrunde înţelesurile Firii. Iar de vei simţi lumina cea mare pune-ţi hainele de sărbătoare şi aşteaptă".

Trupul său nu simţea umezeala. Îşi abandonase barca fluviului, care-l conducea cu blîndeţe. Aproape auzea cum se freacă apele între ele alunecînd. Barca plutea veselă, liberă, slobodă. Lumina pierise cu totul. Întunericul pusese stăpînire pe lumea apelor. Bătrînul pipăi peştii de pe fundul bărcii. Simţea sub mînă cum zvîcnesc uşor.

Dintr-o dată apăsarea malurilor pieri. Simţi o adiere răcoroasă învăluindu-l. În faţa sa nu mai existau decît ape, marile ape. Tulburat puse mîna pe rame. Mergea tot înainte, prin întunericul de nepătruns. El singur pe întinderea fără strălucire şi numai zgomote uşoare încredinţîndu-l că pluteşte.

Ridică peştii şi îi aruncă peste bord. Trupurile lor argintii se desenau pe apa întunecată. Îi văzu cum stau un timp nemişcaţi, cum zvîcnesc, apoi, uşor. Mişcări scurte, opintite. Pe urmă cercuri largi, tot mai largi. O iluzie numai, după care din nou noapte.

Strînse ramele în mîini şi porni cu nădejde la drum.

Cîteva clipe mai tîrziu luna ieşi din ape desenîndu-i drumul. Cale argintie aşternută în faţa bărcii. Bătrînul aşeză prova pe drumul lunii. Înainta pe calea ce se lărgea mereu. Simţea cum înaintează tot mai repede, mai sigur. Simţea barca uşurîndu-se, el însuşi din ce în ce mai uşor. Era doar un fulg pe întinderea nemărginită. Se ridica pe razele lunii. Speriat vru să se convingă că nu mai pluteşte pe ape. Apucă cu deznădejde cana de aluminiu şi o aruncă peste bord. Auzi plescăitul moale şi văzu sclipirile fantomatice. O dată de două ori, apoi se pierde. Parcă se mai vede lucind din noianul de ape. Stins. Şi dintr-o dată nimic, numai bănuiala drumului către adîncuri.

Ce drum lung !

gheorghe grigurcu

inteligenţa

Obosit de inteligenţă
de-această prea
intensă privire care şlefuieşte primejdia

şi n-o mai pierde din ochi
n-o
mai întreabă nimic

o lasă-n starea de obiect inofensiv
odihnit
prin care ea însăşi
(inteligenţa)
pe furiş
se odihneşte.

deocamdată

Deocamdată nimeni în acest spin
doar un gol ce-i începutul trandafirului

doar un loc viran rezonabil
pe care se vor îmbulzi petalele

în drum spre teribila
Arhitectură
(mireasmă a Formei).

a merge

A merge înseamnă a rătăci singur
a căuta ascunzişul unor mai fragezi ani

de la adevăr la ficţiunea
care nu mai cunoaşte cale de-ntoarcere

a crea viaţă (o supraabundenţă)
vestejindu-se cum un frunzar
roşietic încă spuzit de rouă

spre-a aduce misterul dulcea spaimă
angoasa

spre-a purta alte nume
(picioarele unor nume
cum un miriapod)

a merge a-ngădui să-ncolţească
divinul gînd al Posibilului.

lumina

Fii liniştit
pătrunde cînd n-o vezi n-o aştepţi
nu cutezi s-o mai chemi
se tîrăşte exasperant de încet

de la dreapta la stînga ta
pînă ajunge în faţă
şi-ţi ia locul orbindu-te.

peisaj

Sfidînd lăuntrica
(intraductibila)
ta amiază

un deal ca un păun.

abstractul

Din primejdie în primejdie trecînd ajungi la
abstract
la abstractul necesar precum apa şi aerul
prin care pînă la urmă eşti nevoit să purcezi
ca pe-o cale a ta cu obrazul crispat

dar cu inima de-o nefirească limpezime
un abstract ce nu e un cod ci doar un chip
al Lumii care nu poate fi tălmăcită
şi de-aceea vorbeşte vorbeşte aidoma Lumii.

parabolă

Închise ochii sub impulsul unei oboseli de moment. Îi închise pentru că-l usturau și constată că se simte foarte bine. Se gîndi atunci că pata aceea de întuneric reprezintă imaginea perfectă a nimicului. Că dacă vrei să vezi nimicul, e suficient să închizi ochii și vei avea imaginea însăși a neantului. Era seară și se afla în drum spre casă. La început nu putut ține mult timp ochii închiși, căci nu voia să fie văzut astfel, dar cînd îi deschise, constată că nu se uita nimeni la el, și-i închise iar. Își aminti în acel moment că în autobuze, toată lumea, în afara cunoscuților ocazionali, se uită pe fereastră. Își mai aminti că, odată, fiind prea aglomerat, n-avusese pe unde privi afară și atunci se simțise frustrat de acea lipsă. Și iată că acum refuza voit să privească în jur. Cînd deschise a treia oară ochii, o făcu doar pentru a se orienta spațial, apoi îi închise din nou. Cu această ocazie observă că închizînd ochii nu mai auzea nimic sau, în cel mai bun caz, doar un murmur confuz și îndepărtat care nu-l deranja, și asta îi plăcu. Se putea concentra în sine fără teamă că va fi deranjat de stridențe sonore.

Două zile mai tîrziu își cumpără o pereche de ochelari fumurii și un baston, și învăță să meargă ca orbii. Desigur, exercițiile acelea îi cerură mult timp, însă nu se putea plînge de lipsa lui. Prietenilor săi, care îl întrebară de ce poartă ochelari, le spuse că-l supără lumina prea tare, indiferent de natura ei, și de asta purta ochelari și ziua și noaptea. Bastonul nefiind alb, nu trezi suspiciuni, și fu considerat doar un simplu moft.

Era atît de absorbit de exercițiile sale încît abia mai tîrziu observă că pata aceea întunecată, pe care o luase drept imaginea perfectă a nimicului, se transformase cu timpul într-o pată de culoare albastră. Albastru închis la început, apoi din ce în ce mai deschis, pînă ajunse la o puritate nemaivăzută. Mai tîrziu, în anumite stări psihice deosebite, pe fondul acela se perindau imagini destul de confuze, dar care puteau lua forme cu totul fantastice. Cam în perioada în care imaginile acelea începuseră să se stabilizeze și să capete oarecare regularitate, se putu dispensa complet de văz și trecu la auz. Aici îi trebui un efort mult mai mare, căci, evident, urechile nu se puteau închide ca ochii, iar astuparea lor constituia o soluție prea facilă, pe lîngă faptul că mai era și incomodă. Prima dată crezu că va trebui să renunțe la ceilalți, să se izoleze complet adică, după o vreme însă, descoperi că se poate detașa în orice condiții fonice.

În tot acest timp nu voi să-și schimbe obiceiurile, așa că seara putea fi văzut în același bar, la aceeași oră, pe același loc. Prietenii îl ocoleau crezîndu-l într-o ureche. Doar unul îi rămase întrucîtva apropiat. Acesta era infirm și poate din acest motiv îi plăcea să-l asculte cînd îi vorbea despre ființele fabuloase și lucrurile ciudate pe care le purta înlăuntrul său. Într-o zi avu loc un mic incident care puse capăt și acestei amiciții. Cineva, ca să se amuze, îi puse piedică și el căzu lovindu-se cu tîmpla de colțul mesei și spărgîndu-și ochelarii. Deschise ochii instinctiv să vadă cine-i jucase festa aceea idioată, dar constată surprins că înaintea ochilor săi era doar o pată întunecată, lipsită de orice dimensiune. Clipi de mai multe ori, dar pata aceea rămase tot acolo, neschimbată, ca o imagine perfectă a nimicului. Infirmului, care era de față, îi rămase dureros întipărită în memorie mimica lui dezorientată și mai ales expresia perfect goală a ochilor săi albaștri.

Ghedeon MIHALACHE

duo

Intrarea clădirii cu opt etaje, colț cu strada Romană, era cufundată în umbră. În spatele ușilor se desfășura un hol imens, martor al unor bizare întîmplări. De la primii pași atmosfera din hol te obliga să te oprești pentru cîteva momente. Cît timp era necesar privirilor pentru a cotrobăi prin presupusele ascunzișuri. Îți atrăgea atenția Piticul sau Bătrînul, dumneavoastră veți alege unul din nume, ambele referindu-se la același personaj. Așezat pe unul din caloriferele joase, te spiona, singur sau însoțit, te fila, atent la fiecare gest sau cuvînt pe care aveai imprudența să-l rostești. De multe ori erai însă obligat să o faci. Cu o voce pițigăiată întreba :

— Domnu' n-ai vrea să-mi spui cît îi ora?, sau :

— Domnu' nu știi cît o fi ceasu' ?, sau :

— Știți cumva cît este ora ?

Varietatea întrebărilor nu poate fi pusă la îndoială, este un fapt cert că bătrînul nu se repeta niciodată. Un singur punct comun aveau întrebările. Toate se refereau la ora exactă. Cît mai exactă cu putință. Inventivitatea lui în materie de întrebări ținea de vîrsta celui interpelat, de starea de spirit pe care o dezvăluia subiectul, de ținuta vestimentară, de lungimea părului sau uneori a unghiilor, de starea pantofilor (interesa în mod deosebit felul în care erau văcsuiți) și încă de multe alte criterii care pe moment îmi scapă. Întrebările nu scuteau pe absolut nimeni. Odată intrat în hol, ți se oferea posibilitatea să privești ceasul și să răspunzi mai mult sau mai puțin ofensat.

Puteai să-i cercetezi în același timp fesul cenușiu, hainele mototolite, fularul, cîrja, precum și degetul mare de la piciorul stîng, care ieșea negru, butucănos prin gheata răsfrîntă. O față măcinată, acoperită de barbă neagră, crescută aiurea, te făcea să privești arătarea puțin speriată. Se mișca tîrîndu-și picioarele. Uneori folosea cîrja, alteori o învîrtea cu îndemînare precum un baston de ceremonie. Cînd mă zărea, distingeam în ochii lui o fărîmă de interes care se stingea repede. Odată ajuns în dreptul lui lansa întrebarea. Uneori îi răspundeam, întotdeauna cu aproximație, din simplul motiv că nu am ceas. Alteori ridicam din umeri sau dădeam din mîini un gest evaziv, treceam mai departe marcat de o ușoară enervare. Cu timpul, înainte de a intra în bloc, încercam să ghicesc formula prin care avea să mi se adreseze. O singură dată Piticul nu m-a întrebat nimic. Am încetinit pasul, m-am oprit o fracțiune de secundă în dreptul lui, abia împingeam picioarele înainte. Întrebarea întîrzia să iasă din gura știrbă. După ce mi-am terminat treburile, la întoarcere, cînd am ajuns în dreptul bătrînului m-am oprit. În locul capului acoperit cu fes cenușiu, am văzut un ceas mare, rotund cu ace din inox. Cadranul fosforescent strălucea în timp ce secundarul îmi amintea mereu cîte secunde mai am la dispoziție. Atunci l-am întrebat :

— Domnul meu, știi oare cît o fi ora ?

Romulus NICOLAE

prada

Stai la pîndă. Printre copacii de la marginea platoului înalt, unde te afli, se grăbește vîntul rece, îți mușcă. crud, fața și mîinile. Acum, te bucuri că ți-ai ales tocmai locul în care te afli, deși, la început, nu ți s-a părut din calea afară de bun. Ai vrea să te odihnești cîteva clipe, dar, te temi că nu vei auzi prada, cînd va veni. O aștepți de cîteva nopți. Încă nu ți-ai pierdut răbdarea. „Da, în noaptea asta, cu siguranță, va veni". Cerul întunecat, vîntul care bate chiar dintr-acolo de unde va apare ea, îți întăresc convingerea că nu are cum să te simtă. Te bucuri la acest gînd, rîzi încetișor. Încet, în tine, cresc ghearele cu care vei apuca prada. „Noaptea asta și gata! Ajunge!" Dacă nu va veni te vei întoarce acolo jos, în vale, vei uita totul. „Chiar tot, însă, nu pot să uit", te trezești mărturisindu-ți. Deși, știi prea bine că vei încerca să uiți că ai suferit, că au fost clipe, acum la sfîrșit mai ales, cînd te-ai simțit înșelat și ai fi vrut să renunți. Apoi te revolți : „Să renunți la ce ? Și de ce ?" Atunci ce rost au mai avut frămîntările pe care le-ai simțit născîndu-se în tine, greutățile prin care ai trecut ? Singur, ai hotărît că este mai bine să vii aici, unde te afli, pîndind. Este adevărat că așa te-au îndemnat toți, dar hotărîrea, adevărata hotărîre tot singur a trebuit s-o iei. „Ce dovedim noi, te întrebi, cînd ne împotrivim la ceva, cuiva ?" La un moment dat ai simțit nevoia să respingi inerția vieții tale obișnuite. S-a întîmplat ca nimeni să nu recunoască această schimbare a ta. Pînă la urmă tot singur a trebuit să hotărăști.

Te înfășori mai bine cu șuba și aștepți. Și dintr-o dată, totul ți se pare fals. Cerul s-a limpezit, stele mari sclipesc, ciudat de aproape. S-a întîmplat într-o clipă. Simți, din nou, ghearele din tine, cum se întind, ca să apuce cerul și stelele. Ca să le sfîșie.

Acum îți va veni mai greu. Știi cît de înzestrat este animalul, cît de ușor sesizează pericolul. Simțurile tale, pe lîngă ale lui, aproape că nu înseamnă nimic. „Dar răbdarea ?", te întrebi. „Nu este ea, acum, aici, un alt simț al meu ?". Răbdarea, care te obligă să aștepți, care te ține în loc, care învinge natura, cu vîntul și frigul, crizele de lașitate, și poate în curînd, prada. „Ah, dacă ar veni acum cînd mi-am recăpătat încrederea, cînd am reușit să înfrîng acel dușman ivit atît de brusc ! „Abia acum îți dai seama că nu cerul, care se limpezise deasupra ta, era cauza neliniștii tale, ci cu totul altceva, ascuns înăuntrul tău ; neîncrederea care a ucis, încetul cu încetul, speranța cu care ai venit aici. Ți-e mai bine, te gîndești că ochii nu-ți lucesc în întuneric. Ar fi deajuns o cît de mică sclipire și prada s-ar speria, ar fugi. „Încotro oare ?" Înapoi, de unde a venit, sau, oriunde în altă parte, unde n-ar mai simți arzînd-o privirea aceea străină. Îți dorești, mai mult ca oricînd, să te poți învinge în clipa în care o vei înfrunta, să te poți domina, să fii prezent tu însuți. Să-ți judeci fapta, în timp ce-o comiți, pentru a nu omite nici unul din amănuntele acțiunii tale. Cînd vor dispare stelele atîrnate pe cer, pentru că vor dispare curînd, va fi ca la început. Atunci o să-ți pregătești arma, o să ochești în gol de cîteva ori. Apoi, va apare ea. Nu-ți mai este teamă că n-o vei zări. De-atîta vreme, de cînd o aștepți, ești în stare să-i simți apropierea cu ochii închiși. Poate că, în clipele astea și ea stă și așteaptă bezna. După aceea, siguranța că nu va fi descoperită, îi va fi sporit îndeajuns ca să pornească din nou la drum.

„Oare unde s-o fi aflînd acum ?" A trăit o viață întreagă mișcîndu-se de ici-colo, cu rostul de a nu fi eliminată. A îmbătrînit repede, opunîndu-se dispariției fizice. Numai împotriva ei a luptat. Fără calcule, fără nici un fel de previziuni. În fond, ce înseamnă o clipă pentru ea ? Ce conține o clipă din viața unui animal ? Ce opune această clipă, unei clipe din viața ta ? Doar instinctul.

În sfîrșit. O auzi. Așadar a venit. Cînd se va apropia mai mult, o vei putea zări. Întîi ca pe o umbră, apoi din ce în ce mai clar. Mai trece un timp, apoi îți apare în fața ochilor. O pată vie pe zăpadă. Distinctă, solitară, o pradă ca oricare alta. Ai așteptat-o atîta vreme ; i-ai fost credincios. Ridici arma, ochești vreme îndelungată. Apoi o cobori, în timp ce te întrebi dacă este ceea ce dorești ca răsplată a suferințelor tale. Și dacă nu pentru ce altceva... Privești spre ea. O descoperi. O străină. Nu adulmecă, nu vrea să mai știe de instinctul care-i comandă să se apere. Și-ți dai seama că pentru ea, nu exiști. Nimic din ce-o înconjoară nu mai există. Undeva, înlăuntrul ei, un mecanism necunoscut a încetat să mai funcționeze, detașînd-o de exterior.

Ridici din nou arma, îi ochești capul. Dar acum ai vrea, da, ai vrea să se răzvrătească. Nu o face. Știi că e nefiresc. De aceea te ridici în picioare. Te vede. Tresare și fuge. Departe de tine, tot mai departe. Te așezi la loc. Simți în tine, strînsă ca într-un clește, dorința care te mînase încoace. Știi că n-o s-o mai eliberezi niciodată. Fără să vrei, ridici ochii în sus. Atunci îți dai seama că totul s-a consumat sub cerul limpede de care atîrnă, ciudat de aproape, stelele mari. Întinzi mîna, începi să le mîngîi.

Octavian DĂNILĂ

paul balahur

cuvintele au fețele întoarse

Printre cuvinte, filamente arse
Ale tăcerii unei alte lumi...
Cuvintele au fețele întoarse
Și gît subțire, ca să le sugrumi

Dar tu n-ai mîini, în loc de brațe — frunze
Care nu prind nimic în golul lor...
Deși văzute, toate ți-s ascunse
Căci nu poți lua nimic din ce-i al lor...

Nu poți decît s-aștepți să se adune
Cenușa vieții lor în nervii morți ;
Dintre cuvinte, cîte mai au lume ?

Cuvinte lei-de-piatră stau la porți
Dar nu ai brațe ca să le sugrume —
În loc de mîini ai ramuri — și suporți...

* * *

În pieți primăvăratece se vinde
Oră de oră, timpul — pasager...
Închide-mi ochii să mă pot întinde
Pe paturile morților, de fier,

Și-adoarme-mă, ca să n-aud cum vine
De sub pămînt un soare ucigaș
Însămînțînd tăcerile străine,
Împrăștiind cenușa pe oraș...

Într-un curent de aer cald tresare
Pagina cu-ntîmplări din alte vieți :
Ești întîmplare, eu sînt întîmplare...

Doar prin minune poți să mai dezgheți
Materia sub brazdele solare :
Trec, vinovat, cu viața peste vieți ...

polul magnetic cel fals

De cînd s-a dus sînt singur ca o turmă
Fără păstor, și totuși sunt păstor...
Turmele mele nu lasă vreo urmă
Și timpul veșnic mi-este trecător...

Insula mea, cea părăsită, iese
Din mare mai trufașă ca oricînd...
De cînd s-a dus, mi-s zilele mirese
Dar nunțile au mirele bolind...

Deasupra mea se-mparte în fragmente
Țipătul păsării, de cînd s-a dus —
Trupul meu blînd e-un joc de elemente...

Un soare mort răsare în apus
Și-n fața mea trec mările demente
Pe axul oblic, către falsul plus...

către diotima

Foame de loc, tu nu știi locul sacru !
Sete de timp, tu nu știi timpul meu !
Făcliei ce o port nu-i sînt eu faclu
Și zeului din mine nu-i sînt zeu !

Foame de loc, tu n-ai să-mi dibui locul !
Sete de timp, tu timpul nu-mi ghicești !
Jocul pe care-l joc nu este Jocul,
Ochii cu care văd nu-s pămîntești !

Atunci de ce cu-aceste trupuri moarte
Să facem dragoste, să naștem prunci ?
Foame-de-tot, tu nu ne știi în-parte...

Tu care poruncești, primești porunci...
Atunci de ce să mergem mai departe ?
Foame-de-tot, tu nu ne știi. Atunci ?

așa uiți rana, cu o altă rană...

Așa uiți rana, cu o altă rană.
Așa uiți timpul, cu un anotimp.
Durerea sclavă, moartea suverană —
Ființa ta-i ființă pentru schimb

Și schimbu-l faci împrăștiind semințe
Din alte lumi, ca lumea s-o trezești.
Așa rămîi, plecînd dintre ființe
Ca să te afli-n ceea ce nu ești...

Așa uiți totul, amintindu-ți partea
In cunoscutul ei necunoscut...
Așa cum dormi, se vede-n tine moartea
Deposedată de-un imens trecut...

Așa uiți lumea : rescriindu-i cartea
Tot cu cuvintele de la-nceput...

mariana codruț

* * *

am să stau liniștită și am să ascult
vîntul, și minutul de calm dens
verde adînc din ființa mea.
pe perete, într-un pătrat de lumină,
se zbat frunzele plopului.

în camera cealaltă el stă aplecat
peste masă, cu părul aureolat
de lumina veiozei.
acum, cred cu tărie ca EA
NU,
de noi, atîta timp cît —
și că NU, vai, niciodată NU,
de el atîta timp cît
îl gîndesc atît de intens.
(o nici nu știe ce sacrificiu
mi-am asumat, o, nici nu știe
că viața lui depinde
de imensa concentrare a voinței mele,
a iubirii mele).
el stă dincolo
și probabil nici nu bănuiește.
ce știu.

* * *

în unele seri
rămînem singuri în lume.
și pentru că ne e silă în egală
măsură de aceleași cuvinte
neîncăpătoare și confuze,
ne mărturisim unul altuia
printr-o întrebare :
„ți-e frică de moarte ?"
și dacă răspunsul e :
„acum nu !", fiecare știe
că aceasta
e totala confirmare a dragostei.

* * *

toate vînturile îmi izbesc obrajii
și viața mea își urmează cursul
după o necunoscută filozofie :
chinuit, schimonosit plîns,
rîs nebun fără logică,
bucurie retractilă și mai vulnerabilă
decît însăși pacea lumii.
mă revolt împotriva surogatelor
și mă trezesc cu un surogat de revoltă.
și adesea, pe o stradă
fără nimic aparte
o neașteptată recunoștință...

criză

determinat să alegi între
risipești pe urme boabe de aur.
de nenumărate ori
alergi într-o parte și alta,
mai întîi cu bucuria falsei libertăți
apoi din ce în ce mai disperat.
pînă ce dintr-o grădină ascunsă
ți se aruncă pe neașteptate
cu niște coji
în plină figură.

* * *

rouă a bucuriei
udînd lanurile mele secrete.
cînd le descopăr așa uneori
— strălucitoare, înmiresmate —
o milenară stupiditate
mă face să caut
cu îndărătnicie răspunsul.
nu e nevoie de mai mult :
fără urmă de rouă
rămîn lanurile mele, întunecate.

univers fără halou

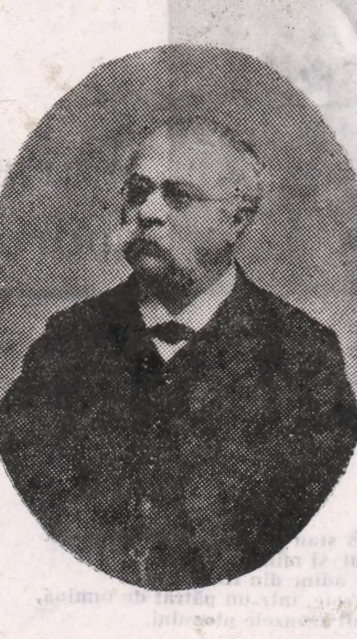
aroma unei vieți încheiate
la toți nasturii.
sclipete asurzitoare de argint
între care
căderea pînă la ultimele consecințe
sau saltul ieșit de sub controlul
bunului simț al gravitației terestre
sînt imposibile
sînt vrednice de consemnat
de condamnat
ca o dovadă de încălcare
a celor mai elementare
reguli de bună purtare.

ce tot vorbim
de după subtilele instrumente
cu care ne secționăm
reciproc și cumsecade ?

numai în vis : palmierii grei
și apele de aur vînat
și migrațiile prin iarba pînă la gît
inspicată și otrăvită de miresme...

arhiva „convorbirilor"

al. philippide, profesor

O mare parte din activitatea cercetătorului și savantului Al. Philippide a fost dedicată învățămîntului ; creatorul școlii ieșene de lingvistică îndrumînd și crescînd numeroși și veritabili discipoli în acest domeniu al științei. Îndelungata sa carieră didactică, care s-a întins pe perioada a cinci decenii, s-a desfășurat îndeosebi în cadrul Facultății de litere și filosofie din Iași. Reputabil specialist, distins om de cultură, bucurîndu-se de un binemeritat prestigiu, sensibil la frămîntările celor din jur, Al. Philippide s-a făcut ecoul preocupărilor celor mai nobile, așa după cum reiese și din documentele pe care le publicăm mai jos. În calitate de decan a făcut demersurile necesare, către oficialități și particulari, pentru a organiza la Iași un muzeu de antichități util studiilor istorice dar necesar și pentru marele public. În acest sens intervine ca relicvele istorice descoperite la Cotnari, alături de cele mai vechi de la Cucuteni, să constituie, sub direcția profesorului O. Tafrali, bazele muzeului proiectat. Aici trebuiau să ajungă și bogatele colecții de documente, manuscrise, fotografii, tablouri, hărți și monezi ale lui Gh. Sion din Bacău, cel care ulterior a devenit [illegible] Cluj pentru donația pe care Philippide o aștepta la Iași.

Decan al Facultății de litere într-o perioadă de privațiuni și renunțări care coincide cu intrarea României în primul război mondial, autorul „Originei românilor" se luptă ca școala să-și continue existența, să-și facă datoria. Acesta este și motivul pentru care nenumăratele scrisori trimise ministrului instrucțiunii au ca obiect trimiterea profesorilor universitari mobilizați și susținerea cursurilor, atunci cînd localul Universității va avea o altă destinație, în locuințele profesorilor.

Așa după cum era de așteptat nu lipsesc documentele care atestă preocupările sale științifice. Referatul întocmit pentru obținerea docenței de către G. Pascu și o listă cu lucrările elaborate în acei ani sînt un argument în acest sens.

D. IVĂNESCU

I

1878 aprilie 28

Domnule rector,

Subsemnatul Alexandru Philippide, voind să continui studiile mai departe, și aflîndu-mă în condițiunile de a putea susține examenul general de liceu, vă rog să binevoiți de a mă admite la acest examen, pentru care alăturez actul de naștere sub nr. 579 și certificatul de finirea liceului sub nr. 95, cerute prin reglement.

Binevoiți, vă rog, a primi, domnule rector, asigurarea distinsei mele considerațiuni.

Alexandru Philippide

Dumisale, domnului rector al Universității de Iași

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Rectoratul, dosar 21/1877—1878, f. 173. Original.

II

Facultatea de Litere
Proces Verbal Nr. 33
Anul 1883, luna noiembrie în 17 zile

Subsemnații profesori ai Facultății de litere de la Universitatea Iași, în urmarea convocărei dlui decan, făcută prin circulara nr. 32, întrunindu-ne astăzi în cancelaria Universităței și constituindu-ne în consiliu de facultate, am luat următoarea deciziune :

Văzînd adresa ministerială nr. 16570, pentru a se recomanda o persoană care să suplinească catedra de limba și literatura Română, vacantă la Liceul Național Iași, cursul superior, pînă la ocuparea ei prin concurs ; văzînd ca d-ul Alexandru Philippide a trecut examenul de licenția în Litere și filosofie la această facultate, cu mare laudă ;

După discuțiunea urmată, consiliul în unanimitate decide : a se recomanda onoratului minister, pentru suplinirea menționatei catedre pe d-ul Al. I. Philippide.

Drept care s-a încheiat acest procesu-verbale

Ar. Densușianu
Ctin Dimitrescu
A. D. Xenopol
C. Leonardescu
I. Caragiani
I. G. Vîrgolici

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Facultatea de litere și Filozofie, dosar 878 bis, f. 20, Original.

III

Iași, 22 aprilie 1913

Dr. G. Pascu, **Sufixele macedo și megleno-române de origine neogreacă**, București, 1913, Analele Academiei Române, seria II-a, t. 35.

Domnul Pascu constata că există în dialectele macedo-române și megleno-române următoarele sufixe derivate împrumutate din limba neogreacă : — **áchi, ádă, áre, argiá, átă, á, eáină, iátie, iásmă, iche, — ié, — ie — ir, — iát — isc, — idră, iu, — izmă, — iriu, — oană, — óplu, — să, — áli, — óră, álie, — au, — át, iár, — (i)ár(i) — cu, — ic, — it, — nicu, — ut, — atós, — ár, itic, ips, iis, — is, — us, — ó, — a.** Dintre aceste sufixe 24 sînt substantivale, 10 sînt adjectivale, 2 sînt substantivale-adjectivale, 4 sînt verbale, 2 sînt adverbiale.

Domnul autor studiază aceste sufixe după această clasificație și în ordinea alfabetică. La fiecare sufix arată : 1 funcțiunea ; 2 originea; 3 fenomene de analogie ; 4. flexiunea.

La rubrica **funcțiunea** se cercetează înțelesurile sufixului și se înșiră derivatele românești prin mijlocirea lui. La rubrica **Originea** se înșiră împrumuturile de cuvinte neogrece care sînt derivate în limba neogreacă prin mijlocirea sufixului respectiv.

La rubrica **Fenomene de analogie** se arată cuvintele românești care nu sînt derivate prin sufixul respectiv, ci numai influențate analogic de dînsul. La rubrica **Flexiune** se arată genul și forma de plural ale cuvintelor românești derivate prin sufixul împrumutat. La fiecare din rubricile acestea se dau foarte multe exemple ; aș putea zice toate exemplele pe care domnul autor le-a ales din numeroasele sale lecturi, a cărei bogată bibliografie o dă la începutul lucrării. Numeroase etimologii originale se întîlnesc apoi la fiecare pas. Pentru a-și putea face cineva o idee sumară de munca depusă de domnul autor și de rezultatele la care a ajuns, vom pomeni numai că din cele 42 sufixe studiate de domnia sa fusese scoase la iveală pînă astăzi de alți numai șase și că în lucrarea domnului Capidan **Die nominalen suffixe im armonischen,** Leipzig, 1908, nu se găsesc însemnate, din cele 34 sufixe substantivale și substantivale-adjectivale studiate de domnul Pascu decît cinci (cinci). La sfîrșitul lucrării se găsește un indice complet de cuvintele citate în cursul ei, indice în care sînt înșirate (tot în ordinea strict alfabetică) întîi cuvintele românești, apoi cele străine (grecești, turcești, bulgărești, albaneze, latine, romanice).

Scrierea domnului doctor G. Pascu este, într-un cuvînt, produsul unei minți înzestrate cu toate cunoștințele de metodă și de fapte, cît se pot cere chiar din partea celor mai dificili unui candidat la o docență universitară pentru filologia română.

A. Philippide

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza" Facultatea de litere, dosar 3/1914, f. 3.

IV

Iași, 7 aprilie 1915

Domnule ministru,

Doi studenți în anul întîi de la Facultatea de litere din Iași, unul Ion Sandu, refugiat din Transilvania, și al doilea Simeon Hij, refugiat din Bucovina, vor să facă studiile militare trebuitoare pentru a fi ofițeri de artilerie. Fiindcă însă se cere o taxă de 1 000 lei din partea acelora care vor să fie ofițeri în arma artileriei, iar numiții studenți sînt complet lipsiți de mijloace, vă rog, domnule ministru, dacă este cu putință, să binevoiți a scuti pe acești tineri de plata sumei de 1 000 lei. Ion Sandu este bacalaureat de la Liceul din Brașov și absolvent al Seminarului pedagogic teologic din Sibiu. Simeon Hij este bacalaureat al liceului din Suceava. Actele doveditoare de aceste studii se găsesc la cancelaria acestei facultăți.

Binevoiți, domnule ministru, a primi încredințarea înaltei mele considerații.

A. Philippide

Domnului ministru de război

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza" Facultatea de litere, dosar 6/1915, f. 12. Original.

V

Universitatea Iași
Facultatea de litere și filozofie
Iași, 1916 mai 5

Domnule rector al Universității
Iași

După cum cred că ați auzit la Cotnari s-au descoperit niște monede și alte obiecte vechi. Fiindcă este obiceiul ca tot ce se găsește pe pămîntul țării românești privitor la istoria trecutului (inscripții, etc.), să se trimită numai la București, vă rog să binevoiți a interveni la locurile competente ca lucrurile găsite la Cotnari să se păstreze aici la Iași, și anume în localul închiriat de stat pentru păstrarea antichităților de la Cotnari, pentru ca să se înjghebe cu vremea și la Iași un muzeu de monumente vechi, indispensabil pentru studiile istorice și arheologice de la Universitatea noastră.

Decan,
Al. Philippide

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Facultatea de Litere, dosar 4/1916, f. 16.

VI

Iași, 1916, iunie 4

Domnule Sion,

Pe lîngă Facultatea de litere din Iași s-a înființat acum de curînd un muzeu de antichități neapărat trebuitor pentru studiile istorice și arheologice de la această facultate. Muzeul e pus sub direcțiunea domnului profesor de arheologie O. Tafrali. Pentru moment s-au instalat în acest muzeu prețioasa colecție de antichități preistorice de la Cucuteni ; monezile descoperite la Cotnari și cîteva obiecte dăruite de particulari. Mai trebuie mult pînă cînd colecția să capete importanța cerută de trebuințele științei. Lipsesc, de pildă, complet inscripțiile. Cu vremea, sper, vom căpăta și inscripții, atunci anume cînd și profesorul respectiv din Iași va căpăta mijloacele trebuitoare pentru a face săpături în Dobrogea. Sînt informat că dumneavoastră posedați o frumoasă colecție de monezi și de alte obiecte vechi, și, încredințat fiind că doriți tot atît de mult ca și mine prosperitatea Universității din Iași, îmi permit să vă rog să dăruiți această colecție muzeului de antichități al Facultății noastre de litere. Pînă acum persoanele doritoare de propășirea culturii românești, cînd au avut de dăruit ceva, au dăruit, cu rare excepții, tot instituțiilor culturale din București. Este și frumos și original să dăruiască cineva vre-o bibliotecă, ori vre-o colecție de obiecte antice Universității ieșene.

Primiți, vă rog, domnule Sion, încredințarea înaltei mele considerații.

A. Philippide

VII

Iași, 1916 septembrie 16
Domnului ministru al Cultelor
București

Am onoarea de a vă aduce la cunoștință că șase profesori ai Facultății de litere din Iași lipsesc din cauza războiului. Dintre aceștia, trei, reprezentînd cinci catedre, se găsesc pe frontul de luptă (P. Mihăileanu, limba latină titular ; limba greacă suplinitor — Traian Bratu, limba germană — C. Fedeleș, psihologie, titular, limbra franceză suplinitor), iar trei reprezentînd patru catedre se găsesc la biroul presei din București (D. Gusti, sociologie, etică, istoria filozofiei — O. Tafrali ,arheologie titular, istoria antică suplinitor). Nouă catedre au rămas deci fără profesori. În ce privește pe cei trei de pe frontul de luptă, rog numai pe dumnezeu să-i ție în viață, căci dacă vor muri, cu greu vor putea fi înlocuiți, mai ales că la noi oamenii învățați sînt rari. În ce privește pe cei trei de la Biroul presei din București, eu cred că fără nici o pagubă pentru interesele acelui birou ar putea fi lăsați să se stabilească în Iași și să-și ție cursurile. În adevăr, dacă este trebuință de acești profesori, să facă parte dintr-un birou al presei, apoi un birou al presei este și la Iași, iar dacă este trebuință ca în biroul presei din București să fie și profesori universitari, apoi profesori universitari sînt mai mulți la București decît la Iași, așa că trebuința de profesori universitari ai biroului presei din București se poate îndestula prin profesori bucureșteni.

Al. Philippide

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Facultatea de litere, dosar 4/1916, f. 64.

bărnuțiu sau profetismul pedagogic

S-a vorbit prea puțin (N. Iorga, G. Bogdan-Duică, P. Pandrea, Șt. Bîrsănescu, Mioara Cimpoieș, Emil Bâldescu ș.a.) despre sensul pedagogic al operei bărnuțiene. Chiar și atunci cînd această operă a fost supusă unei analize oarecum sistematice (D.D. Roșca, Radu Pantazi) sau cînd perspectiva viza ansamblul acțiunii (N. Bagdasar, G. Em. Marica), finalitatea pedagogică a acesteia nu apărea decît ca produs secundar al unui spirit interesat în primul rînd de mișcarea politică, una cu rost eminamente regenerativ. Desigur, nimeni n-a omis (căci nu se putea) cu totul finalitatea în cauză, dar socotim că nici nu s-a pus un accent destul de apăsat pe dimensiunea pedagogică, în fond esențială, a operei lui Bărnuțiu. Citită sub acest unghi, ea își dezvăluie acea coerență lăuntrică pe care unii comentatori au fost dispuși să i-o nege. În adevăr, figură proeminentă a vieții noastre culturale și politice din secolul trecut, Simion Bărnuțiu a fost mai presus de orice un pedagog, unul de mari ambiții, căci și-a fixat drept țintă modelarea conștiinței românești conform cu nevoile timpului. Este ipostaza lui cea mai completă, recognoscibilă în manifestările de publicist,ideolog, militant politic, pentru a nu le mai aminti pe cele decurgînd din situația lui de profesor. Născut la 21 iulie 1808, așadar în urmă cu un secol și trei sferturi, Bărnuțiu a funcționat mai întîi la școala din Blaj (1829), unde a intrat repede în conflict cu spiritul clerical, pe care l-a combătut în numele ideilor veacului, preconizînd un învățămînt laic și o directivă națională. Numai astfel poporul român din provincia intracarpatică putea deveni apt pentru competiția impusă de împrejurări istorice locale. Numai așa el se putea restabili în „strămoșeasca splendoare". Bărnuțiu a insistat, de aceea, să se ridice cît mai multe școli românești și o universitate menită să formeze pe viitorii conducători ai națiunii. În celebrul discurs din catedrala Blajului, în care se recunoaște chintesența gîndirii sale, el a formulat aceleași idei, convins că numai o bună școală ar putea spori sensibil șansele redresării naționale, îndepărtînd „anatema rusticității eterne" pe care pactul verboozian o aruncase asupra romînilor : „anatemă înfricoșată", al cărei soroc de risipire sosise, pe un fundal de resurecție europeană a sentimentului național. Românii aveau prin urmare datoria să folosească ocazia („Acum ori niciodată", clama poetul) spre a impune o schimbare esențială de statut și a-și întemeia viitorul. Ca și Bălcescu sau Kogălniceanu, ca și marea serie de cărturari ardeleni din deceniile iluminismului, Bărnuțiu a înțeles că, dincolo de sfera politicului, era nevoie de o acțiune sistematică de luminare a maselor, ceea ce voia să însemne : școli la toate nivelele, presă, societăți de cultură, așadar așezăminte formative care să modifice treptat ideile, atitudinile, „mentalul colectiv" (pentru a folosi o expresie curentă), înfrîngînd vechea letargie și solidarizîndu-i pe români în jurul unui program național. Datele specifice Transilvaniei favorizau o asemenea înțelegere a așezămintelor cu scop educativ, puse de cei mai mulți cărturari pe întîiul plan. Este spiritul în care își concepuse și G. Lazăr misiunea, atunci cînd afirma că nației nu-i poate fi indiferent „măcar ce fel de creștere" se dă odraslelor ei. Ca și acela, Bărnuțiu a trecut munții, constrîns, pentru a-și pune toată energia în slujba poporului român. Ca și acela, el se va întoarce să moară pe plaiurile natale. În adevăr, ce fel de creștere se putea închipui la vremea cînd fostul profesor de la Blaj și-a început activitatea și ce a propus el însuși pe acest tărîm ? O educație întemeiată pe valorile istoriei, ale tradiției generatoare de forță morală. De aici accentul pe limbă, ca factor de bază al vieții de neam, și pe cultura populară. T. Maiorescu nu va pierde ocazia de a exploata, polemic, pentru a se rosti **Contra școalei Bărnuțiu** (1868) și a discredita o gîndire al cărei schematism ideologic îi părea nefast. Avea dreptate, desigur, numai că Bărnuțiu n-a tras aceleași concluzii în ordinea practică, după cum nici Maiorescu n-a făcut-o în legătură cu teoria **formelor fără fond.** Între teorie și practică distanța e uneori destul de mare pentru a-i obliga pe exegeți să disocieze planurile. În cazul de față, importantă ni se pare a fi uvertura generoasă a pedagogului spre valorile mari ale lumii, indispensabile în orice sistem formativ autentic. „Scopul educațiunii nu poate fi altul — spunea Bărnuțiu în celebra cuvîntare de la Blaj — decît a cultiva umanitatea în fiecare om pe cît se poate mai deplin". De unde îndemnul la asimilare multilaterală, armonioasă, pentru a dezvolta în individ întreaga lui capacitate creatoare. Am fi tentați să credem, pornind de la critica maioresciană, că Bărnuțiu era foarte dispus să exalte, fie și cu o scuză pedagogică, virtuțile alor săi. Dimpotrivă, el atrăgea luarea-aminte, asupra nevoii de a se porni mereu de la realitatea prezentă. „Educatorul ce voiește să dea o adevărată cultură spiritului național se cuvine ca să cunoască bine, virtuțile și scăderile națiunii sale", observa Bărnuțiu, recomandînd pentru aceasta apelul constant și revigorator la istorie. Se referea, desigur, la trecutul „roman", ca epocă de maximă glorie, dar și la scăderile manifestate în alte epoci, convins (ca odinioară Cantemir, ca mai tîrziu Eminescu, Iorga, Pârvan, Ghibu ș.a.) că flateria e tot atît de puțin recomandabilă în pedagogie, ca și ignorarea virtuților autentice. Pornind de la **hic et nunc,** dascălul are a extinde progresiv raza cunoașterii pînă la nivel planetar. Educația, „lucrul cel sfînt al educației poporului", atîrnă în bună parte de cultura acestuia. „Cultura nu e neapărată numai pentru oamenii particulari, ci și pentru stat, insista Bărnuțiu, adăugînd că „e foarte mare diferență între statul ai cărui membri și-au cîștigat în tinerețe o cultură adevărată, corporală, intelectuală, și morală, și între alt stat, ai cărui membri nu și-au cîștigat atare cultură. Statul dintîi va fi mai sănătos, mai tare, mai înțelegător, mai moral, cel din urmă va fi neputiincios, stupid și espus la multe pericole...". **(Pedagogia,** 1870, 228). I s-a reproșat profesorului de drept de la Universitatea ieșeană iraționalismul, mistica patriotardă ? Iată-l prevenind chiar el, în termeni ce trimit la un binecunoscut text eminescian, o asemenea interpretare : „Patriotismul nu consistă în o adeziune oarbă la pămîntul pe care s-a născut cineva, ci consistă în acea adeziune raționabilă că acel pămînt e scena pe care l-a pus providența pe fiecare să-și facă datoriile" **(ibid.).** Cît privește „confuzia" între **mijloace** și **scop,** de care a fost iarăși acuzat Bărnuțiu, o lectură mai atentă a textelor l-ar disculpa fără vreun abuz interpretativ, situîndu-l mai precis în dezbaterile de idei ce insuflețeau epoca. Într-o atare epocă, era firesc ca „libertatea" să fie privită mai ales sub specia naționalității și ca atîtea alte sensuri ale ei să fie încă ignorate. Desigur, Bălcescu se arăta mai înțelept atunci cînd făcea din libertate un mijloc de a dobîndi fericirea, condiționînd-o de putere, întocmai cum aceasta din urmă îi apărea ca fiind pendinte de unire. Putem înțelege însă pe cei care s-ar fi declarat, ca Bărnuțiu, bucuroși să dispună măcar de libertatea națională. Faptul că ideile lui au avut un ecou atît de mare atestă sensibilitatea epocii la acest registru al libertății și deopotrivă autoritatea morală a profesorului. Pedagogia lui nu privea doar pe tinerii învățăcei pe care-i îndruma, ci națiunea însăși, căreia i s-a adresat mereu. Nu i-am putea înțelege cum se cuvine mesajul dacă n-am avea în vedere, dincolo de entuziasmul palingenetic al unei minorități active, starea de inerție, blazarea, lipsa de orizont a majorității ,atît de dramatic definită apoi de genialul redactor de la **Timpul.** Îndemnînd la eforturi în direcția culturii, pedagogul atrăgea luarea-aminte asupra tendinței de a invoca mereu soarta drept scuză pentru toate neîmplinirile. Soarta se cuvenea a fi înfruntată, constrînsă la îmblînzire, prefăcută în element activ și stimulator : „Să nu ne căi(nă)m, dar, nici să băgăm de vină tot sorții, ci să ne apucăm și noi odată de înaintare...". **(Gazeta Transilvaniei,** 1887, 42). Este aici o prețioasă idee fichteană, din care romantismul a făcut un îndemn la asumarea eroică a misiunii de înnobilare a realității. Pe o asemenea idee voia Bărnuțiu să întemeieze o întreagă pedagogie civică, una care trebuia să fortifice conștiința de sine a neamului nostru. Un „nobil învățător și formator de suflet", cum l-a intuit Iorga, așa se arată el și acum, după trecerea atîtor generații, pentru care opera sa a constituit o sursă de entuziasm resurecțional și de tărie morală. „Ce cere astăzi de la noi onoarea națiunii române" ? Întrebarea bărnuțiană de la 1848 nu e mai puțin pedagogică. Ea ne previne asupra unei **constante,** care este imperativul civic, și a acelor **variabile** care sînt generațiile în succesiunea lor neistovită. De la fiecare din acestea „onoarea națiunii" reclamă răspunsuri adecvate clipei. La vremea lui, Bărnuțiu a crezut că o întoarcere la sursa romană a poporului nostru ar fi salutară pentru procesul palingenetic pe care îl traversa. Acel trecut de faimă universală trebuia să lucreze asupra conștiinței colective ca antidotul puternic pe care un medic îl administrează bolnavului. Frisonul era necesar pentru a-l scoate din letargia produsă de lungile veacuri de apăsare și umilință. Renașterea visată de Bărnuțiu și comilitonii săi nu era de așteptat în toată adîncimea și anvergura decît punînd în fața poporului o oglindă, fie și deformantă, care să-l arate nu atît cum a fost ci cum ar trebui să devină. Este o atitudine ce suscită poate mai multă înțelegere. Căci dacă în absolut eroarea nu e nimic alta decît eroare, împrejurările concrete reclamă o circumstanțiere a ei. Cazul lui Bărnuțiu, exemplar mai ales sub unghiul acelei enorme dorințe de puritate și rectitudine, e un îndemn continuu la meditație. Căci dacă un popor, ca și un individ, trebuie să aibă mereu o finalitate realistă, ținta lui nu se cade a fi nicicînd derizorie. Grandoarea modelului impune gesturi adecvate. Profetismul bărnuțian nu e „mistic", ci pedagogic.

Al. ZUB

convorbiri cu școala

manualul de limbă și literatură (XV)

literatura în liceu (I)

— **Daniel Dimitriu :** Cu manualul de clasa a IX-a (autori : Vladimir Gheorghiu, Nicolae Manolescu, Nicolae I. Nicolae, Constantin Otobacu, **Limba și literatura română,** Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980) intrăm propriu-zis în studiul literaturii : de la literatura populară pînă la Slavici, inclusiv. Ce-ar fi de spus despre selecția autorilor ?

● Al. Andriescu : **Sarcinile manualului pentru clasa a IX-a sînt imense : oglindirea întregii noastre istorii literare, pînă la un punct și a dezvoltării noastre culturale și chiar sociale, de la origini și pînă în epoca lui Slavici, mort în plin secol al XX-lea (1925). Dificultatea cea mai mare rezultă din încercarea, nu prea bine gîndită, de a cuprinde patru secole de literatură într-un singur manual (întregit și cu un capitol, foarte necesar de altfel, intitulat** Compunere și exerciții de cultivare a limbii). **Această dificultate se dovedește, pînă la urmă, imposibil de învins. Cînd nu există soluții, ce poți face altceva decît să improvizezi una. Și cum poți ieși din încurcătură, într-un caz cum este cel care ne preocupă, decît făcînd istorie literară pe sărite, adică lăsînd deoparte, din patru secole de viață culturală și literară, autori importanți (să nu mai vorbim de opere) sau chiar perioade întregi. Coresi este abia menționat, Dosoftei, la fel (deși recomandările programei recente sînt mai generoase), dintre cronicari, doar Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce sînt tratați mai pe larg, Dimitrie Cantemir cîștigă interesul autorilor mai mult prin** Descrierea Moldovei **(cum prevede, din** păcate, **și programa), din care sînt reproduse mai multe fragmente, și mai puțin prin** Istoria ieroglifică, **din care nu se reproduce o frază măcar, deși este vorba de o lucrare literară în sensul adevărat al cuvîntului, Ion Budai-Deleanu beneficiază de exact opt rînduri și două extrase nesemnificative din** Țiganiada, **cadrul social-politic și cultural copleșește pur și simplu literatura din prima jumătate a secolului al XIX-lea, redusă la cîteva rînduri despre Kogălniceanu (de fapt despre** Dacia literară**) și alții, trăsăturile caracteristice ale literaturii de la 1848 sînt lipsite de ilustrarea necesară, se bucură de atenția cuvenită doar Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, nu și Kogălniceanu, Russo, Bălcescu, Bolliac, Ghica, din literatura română de după 1848 sînt reținute numele lui Odobescu, Nicolae Filimon, Bogdan Petriceicu Hasdeu, și nu se spune un cuvînt despre I. Codru Drăgușanu, iar din epoca marilor clasici atenția se oprește, pe larg, asupra lui** Titu Maiorescu, **Constantin** Dobrogeanu-Gherea, **Mihai Eminescu, I. L. Caragiale și Slavici. Nu sînt atît de sigur că locul lui Gherea este chiar printre „marii clasici", deși meritele lui sînt incontestabile în critica literară, dar numai după 1885. Situările sînt însă mai ales cronologice, deși lipsește Macedonski, și mai puțin valorice.**

— D. D. : Care este situația selecției la nivelul textelor ?

● Al. A. : **Mi-am învins cu greu primul răspuns care mi-a venit în minte, pentru că am fost tentat să spun „jalnică", și te rog să reții atunci oricare dintre termenii următori, sau pe toți : „discutabilă", „criticabilă", „de neînțeles", „învechită", „rutinară". Îți amintești că discutînd** Cartea de citire pentru clasa a II-a, remarcam pozitiv prezența unor vechi texte de manual, cum ar fi Muma lui Ștefan cel Mare de D. Bolintineanu. Recitam această poezie cu glas tare împreună cu colegii mei de școală primară, ba o mai și cîntam, dar în gimnaziu n-am mai auzit de ea ! Să reiei astăzi însă acest text și în clasa a IX-a (este drept, restabilit în forma pe care i-a dat-o autorul și nu cu adaosurile în proză inoportune ale autorilor manualului pentru clasa a II-a) este **fără nici o îndoială o eroare. Nu se mai găsea oare nimic din opera acestui poet, aproape necunoscut elevilor, ca să se simtă nevoia reluării unui text, s-o recunoaștem, cam infantil, deși valorifică o legendă din** O samă de cuvinte **ale lui Ion Neculce ? Era mult mai necesar ca elevii să facă acum cunoștință, pe baza textelor lui Bolintineanu, cu ceea ce G. Călinescu numise „tehnica versului muzical", așa cum se înfățișa ea în opera unui poet din secolul al XIX-lea. O posibilă ilustrare o putea oferi una din cele mai cunoscute poezii ale lui Bolintineanu, folosită în manualele mai vechi,** San Marino, **despre care tot Călinescu scria că sugerează „admirabil mișcarea arhaică și automatismul vieții păstorești", transhumanța putînd forma și un punct de plecare în cultivarea sentimentelor patriotice ale elevilor, ca să nu mai vorbim de poema** Mihnea și Baba, **capodopera recunoscută a liricii lui Bolintineanu, care-și trimite influențele pînă la Arghezi. Se puteau reproduce cîteva fragmente din această poemă, cu un real profit pentru formarea unui cititor de poezie cu gust sigur, obiectiv didactic important, care nu se poate realiza cu naivitățile din** Muma lui Ștefan cel Mare, **lectură utilă doar pentru copiii de vîrsta clasei a II-a, la care se adaugă și unii cititori neevoluați, amatori de sloganuri patriotice versificate, mai vechi sau mai noi, care n-au avut, nu au și nu vor avea nimic de a face cu arta.**

— D. D. : În condițiile unei selecții extrem de severe, selecție impusă de parcurgerea, practic numai în doi ani, a întregii literaturi române, unii scriitori sînt văzuți, în aceste manuale, în exclusivitate prin texte cunoscute încă din clasele primare și reluate ulterior. Așa se întîmplă că Bolintineanu devine autor al unui singur poem, **Muma lui Ștefan cel Mare,** iar Ion Ghica pare a nu fi scris decît despre Nicu Bălcescu...

● Al. A. : **Și exemplele acestea ar putea fi înmulțite. Văd aici o proastă aplicare a unui bun principiu didactic, așa numitul principiu concentric, care trebuie să faciliteze accesul elevilor la noile cunoștințe prin apelul continuu la cele vechi, în vederea înțelegerii lor în profunzime. Aplicarea acestui principiu nu justifică deloc repetiția unor texte cum sînt cele citate și altele, de la un manual la altul. Se pot alege, de fiecare dată și la fiecare treaptă, texte noi din aceiași autori. Nu văd necesitatea reluării în gimnaziu a unor texte cunoscute din ciclul elementar, și în treapta a doua de liceu a unor texte cunoscute de elevi din treapta întîi, chiar dacă este vorba acum de texte integrale sau de fragmente mai ample. Obligatorie rămîne doar referirea la acestea, în dialogul dintre elev și profesor, ori de cîte ori se abordează un text nou, dar manualul trebuie să ofere, cu rare excepții, mai ales bucăți de lectură noi față de cele parcurse în clasele precedente. Chestiunea se pune însă și altfel, dezvăluind o față la fel de curioasă a aceleiași probleme.** Scrisoarea III se „învață", după cum se specifică expres în manualul pentru clasa a IX-a, încă „din primele clase de școală". Și „se învață" exact ce s-a mai învățat ori de cîte ori a fost vorba de ea : „glorificarea trecutului prin figura legendară a unui voievod român (în cazul de față Mircea)". Textul este integral în manualul pentru clasa a IX-a, dar accentul pus de temele formulate vizează numai reluarea amplificată a aceluiași volum de cunoștințe, pe baza unor analize cantonate pe aceleași obiective didactice, care solicită aceeași și aceeași parte din Scrisoarea III, cunoscută dinainte de elevi : portretul lui Mircea și portretul lui Baiazid (v. tema : „Încercați să faceți, cu ajutorul versurilor lui Eminescu, portretul lui Mircea și portretul lui Baiazid. Care sînt deosebirile principale dintre ei ?"), ceea ce au mai făcut elevii : sublinierea dialogului Mircea — Baiazid și a procedeelor dramatice în general (v. tema : „Identificați procedeele teatrale din scena luptei"), ceea ce iarăși s-a mai făcut, mergîndu-se pînă la abuz cu lecturile dramatizate ; punerea în relief a antitezei (v. tema : „Identificați pe baza structurii Scrisorii III elementele concrete ale procedeului poetic al antitezei folosit de Eminescu") ceea ce, s-o recunoaștem, de asemenea s-a mai făcut. Nouă rămîne doar tendința de detaliere a acelorași obiective, pe textul citit integral, de unde rezultă un oarecare interes pentru partea finală din această Scrisoare. **Mult mai utilă ar fi fost discutarea, în clasa a IX-a, a tuturor** Scrisorilor **lor Eminescu, cu includerea (și reproducerea, măcar și parțială) a** Scrisorii II **și a** Scrisorii IV, **de care manualele didactice, în afara unor mențiuni întîmplătoare, se feresc ca de foc. (**Scrisoarea I **se face în clasa a XI-a). Cînd formulez acest deziderat, am în vedere faptul, recunoscut de toată lumea, că satira eminesciană dezvăluie o latură esențială, foarte originală și adîncă, a lirismului poetului.**

— D. D. : Autorii de manuale vor, probabil, să-i pună la adăpost pe elevii din clasa a IX-a, și chiar pe cei mai mari, de unele aspecte particulare ale satirei eminesciene (polemica dintre sexe) și de unele crudități de limbaj, care le-ar putea jigni ingenuitatea, în cazul cînd le-ar scăpa funcția lor artistică.

● Al. A. : **Durități de limbaj și chiar „injurii" sînt suficiente și în** Scrisoarea III, **reprodusă în întregime, din fericire, în manualul pentru clasa a IX-a. În legătură cu acestea, Călinescu constata : „Numai un mare poet putea da nobleță unor pure injurii, care dealtfel sînt indiciul unui lirism maxim, întors de la extatic la grandios". Mi se pare ridicol să ne întoarcem de aici, pentru a ne apropia astăzi de textele lui Eminescu culpabilizați de pudibonderiile (cei care nu-mi vor ierta acest franțuzism să încerce să găsească un termen mai potrivit) unor** Grama **din secolul trecut.**

D. D. : Fără îndoială că Eminescu trebuie prezentat integral elevilor. Selecția severă, indiferent de motive, devine păgubitoare în clipa în care omite secțiuni esențiale din opera unor mari scriitori. Aș lărgi, de aceea, ilustrarea, deși, nu mă îndoiesc, vom fi nevoiți să mai revenim asupra acestei chestiuni și în convorbirile viitoare. E inadmisibil ca pentru un absolvent de școală generală prozatorul și dramaturgul Alecsandri să nu existe. Caragiale, autorul atîtor schițe prezente încă în manualul din ciclul elementar, nu există ca prozator.

condiția literaturii române la examenele școlare (I)

Încă din anul 1875, cînd Titu Maiorescu hotărîse, în calitatea sa de ministru al instrucțiunii, introducerea obligativității predării limbii române, ca materie separată de „cea dintîi însemnătate", în programa gimnaziilor și liceelor din România, și cînd M. Eminescu preconiza ca manualele școlare să fie „Obiect de îngrijire națională", limba și literatura română au beneficiat, în mod firesc, de o anume prioritate la examenele din învățămînt-admitere, bacalaureat. Rosturilor specifice de azi ale examenelor, între care amintim verificarea exprimării elevilor și a cunoașterii și aprecierii tezaurului de valori spirituale românești în contextul culturii universale, le vine cu prisosință în întîmpinare acest obiect de studiu. Desigur, literatura română urmărește și obiective aparte, care rezultă din natura specific artistică a disciplinei, cum este acela de a forma din elevi **cititori avizați de literatură,** oameni cu deprinderea de a citi permanent, capabili să adopte și o poziție personală față de lecturile lor. De aici virtuțile formative pe care le poate avea prezența obiectului în cadrul examenelor școlare.

Succesele din ultimii ani ale învățămîntului limbii și literaturii române în liceu reprezintă o certă realitate care nu mai are nevoie de argumentări și dovezi. Recunoașterea acestui adevăr nu ne poate însă îndreptăți să ignorăm și cealaltă evidență, anume că în organizarea, pregătirea și desfășurarea examenelor, studiului acestei discipline nu i se acordă, de fapt, necesara întîietate.

Examinarea la limba și literatura națională, implică, credem, două aspecte principale : unul care privește contribuția la dezvoltarea gîndirii, formarea orizontului spiritual, cultivarea dragostei față de cultura română ; celălalt, de ordin transdisciplinar, vizînd stimularea deprinderilor de muncă intelectuală independentă a elevilor, ambele într-o interdependență dialectică. Ceea ce înseamnă că atîta vreme cît alte discipline, cu această finalitate net educativă, nu fac parte din materiile de examen, limbii și literaturii române să i se rezerve calitatea de a „prelua" asemenea sarcini.

Dar lucrurile nu stau tocmai așa. La probele de verificare acolo unde, se organizează, pentru intrarea în clasa a IX-a, materia cerută la acest obiect este strict limitată la cea studiată în manualul de clasa a VIII-a, stînjenind astfel serios capacitatea examinatorilor de a-și face o idee de ansamblu asupra pregătirii intelectual-culturale a candidaților din toți cei patru ani de gimnaziu. Așadar, ies din discuție — și estimare — atît textele literare incluse în manualele de clasele V—VII, cît și lecturile literare suplimentare recomandate de programele analitice de gimnaziu. Pe de altă parte, maniera de organizare a „probei" este de așa natură, încît, deși un elev obține nota de 2 sau de 3 la limba română — deci atestă lipsuri grave în pregătirea lingvistică și literară — el poate fi admis în liceu în situația în care are o notă mare la celălalt obiect (matematica) sau dacă nu se acoperă numărul de locuri, fiind prea numeroși candidați cu note de 2, 3 ori 4.

La examenul de treaptă, adică la concursul de admitere pentru clasa a XI-a, de la majoritatea liceelor, limba și literatura română nici nu mai figurează ca probă de examen. Subapreciere a funcției patriotic-educative a disciplinei sau ignorare a sensibilizării adolescenților prin intermediul forței sugestive a limbajului poetic ? În orice caz, includerea la concurs **numai** a obiectelor de strictă specialitate din profilul liceului respectiv unilateralizează pregătirea elevilor, afectează negativ dezvoltarea **multilaterală a** personalității tinerilor. Ca să nu mai vorbim de neglijarea implicită a formării lor ca cititori de literatură, a cultivării interesului și înclinației spre lectură și a gustului estetic (e adevărat, în învățămîntul liceal se vorbește tot mai puțin despre trebuințele educării estetice a elevilor !), a discernămîntului critic. De aceea, nenumărați oameni de știință, literați, slujitori ai școlii, elevi, părinți își exprimă, cu diferite prilejuri, nedumerirea față de această atitudine limitativă sperînd, totuși, că limba și literatura română vor fi pînă la urmă repuse în drepturi la concursul de admitere pentru cl. a XI-a de liceu. Ajunși la acest punct al discuției, nu e inutil să ne aducem aminte că, cu decenii în urmă, această disciplină figura, obligatoriu, la examenul de admitere de la **toate** facultățile !

Valeriu C. NEȘTIAN

vă propunem pe...

irina oana cațighera

cineva

(Eu, colindînd fără de mine)

De trei zile n-am ieșit din casă.
Asta pentru că n-am putut să mă adun de prin colțurile pe unde mă rătăcisem fără să știu. Un gînd mi-era într-un ungher în care nici prin minte nu mi-ar fi trecut să-l caut, iar o speranță ajunsese sub capacul pianului, la care nu am mai cîntat în ultima vreme. Mă tem de revărsările din mine.

Cu toate astea, cineva mi-a spus că m-a văzut colindînd ieri prin lume. Și s-a mirat, pentru că nu l-am recunoscut.

Tot ce se poate, mi-am zis, m-a confundat. Cu toate că, din cîte știu, nu semăn cu nimeni care să aibă aceleași drumuri cu ale mele. Ciudat era că mă văzuse pe o stradă pe care treceam într-adevăr de multe ori. Erau acolo umbrele mele. În care mă topisem toată. Erau și lumini ale ochilor mei. Și, înscrise adînc, urmele celor mai fericiți dintre pașii mei.

L-am uitat repede pe acel cineva.
Mai tîrziu, am privit pe fereastră. M-am privit în fereastră. Dar nu m-am văzut. Eram departe, dincolo de ea. Mă plimbam cu pași înceți. Și-n jurul meu crescuse o stradă pe care o credeam atît de depărtată, că nu treceam, demult, decît cu închipuirea de-a lungul ei. Aveam în jur, vinete de nesomn, toate umbrele mele, valuri-valuri de neuitări. Sorii aprinși mereu ai ochilor. Și strada era plină de pași săpați adînc în piatră. Ca în sufletul meu.
De azi îl caut pe acel cineva care mi-a ghicit atît de bine închipuirile.

prima părere

(și-atît...)

Erai vîntul serii.
Mai tare ca toate vînturile mele. Parfum de amintiri topite, de adînci ce sînt, într-o floare. Crescută pe-un mal violet de apă. Și-o aripă de pasăre întinsă deasupra unei nostalgii din care te întorci obosit ca după un zbor lung. Cele mai lungi sînt zborurile prin tine.
Mi s-a năzărit apoi că ți s-au oprit zbaterile.
Păreai o amiază fierbinte. Cu fluturi topiți în lipirea lor pe ferestre. Cuiburi de lumină în dureroasă cădere lină. Lacuri înmărmurite de-atîtea tăceri boltite deasupra. Miezul unui cîntec care nu se va termina niciodată.
Te-am crezut apoi suflarea plînsă a ploii prelinse pe fața mea.
Flacără topită de-adîncul unui clopot de sticlă. Pas după pas marcînd un drum lung cît toate luminile mele puse cap la cap. Șirag de liniște. Fărîme ude de cer coborîte pînă la mine.
Dar ai rămas, ca atunci demult, în viața mea, tot vîntul serii.
Amiezi și ploi uitate.
Dor. Dor de dorul dorului de dor.
Și-atît. . .

balansoarul

(autoportret)

În viață, ca-ntr-o casă, avem fiecare locul nostru : locul meu, de pildă, e într-un balansoar, și e așa de bine stabilit, încît am impresia că m-am și transformat în balansoarul meu-oricum, atunci cînd nu știu pe unde să mă caut, mă uit să văd dacă balansoarul meu mai există, și mă liniștesc — trebuie să fiu și eu pe undeva pe aproape !

Așa ne căutăm unii pe alții prin casă și prin viață, întîi în locurile știute : un fotoliu învelit în catifea uzată de ani, de molii, și de-un trup, colțul unui recamier îmbrăcat în catifea albastră de cît de mult și moale s-a visat în el, un copac singur la margine de lume sub un apus sau poate-un răsărit, nu se mai știe, de cît de veche e amintirea și zadarnică e căutarea. . .

Dar, pînă una-alta, m-am transformat în viață și în casă în balansoarul meu, și uneori aproape că mă dau peste cap de-atîta nebunie de-a trăi...

Ca să mă fac apoi, într-un singur ceas, scaun prăvălit într-o rînă de multă nemișcare. . .
Și să înviu din nou, la o singură suflare de vînt și de speranță...

Sau să devin în noapte doar umbra unui balansoar pe un perete, prinzînd în brațe toată luna intrată pe fereastră să mă scufunde într-o mare sau într-o legendă despre neuitare...
În lumea asta plină de scaune masive, eu sînt prin casă și prin viață doar un balansoar, înclinat cînd în față, cînd în spate, cînd în viață, cînd în noapte, și înclinîndu-și lumea după el. . .
În fiecare zi în alt unghi, / alăturîndu-i altă floare / un pîlpîit, de altă lumînare, / tăcînd, tăcînd, / bătut de lună, plîns de Soare. . .

tîrziu

Zăpada m-a îndreptat acolo
metalic sclipind,
spre țărmul pierdut
al sufletului tău.

Crustele gheții — pleoape
cu stele dedesubt —
protejau o iubire
pe muntele urii, abrupt...

* * *

S-au descheiat
primele două lacrimi —
frig pe pămînt, dogoare-n cer,
numai fulgerul : păianjen stingher
naivul surîs...

două drumuri

Două drumuri prin pădurea de inimi;
sub frunze, străvechi sentimente —
parfumul
mă ține-n răspîntie
tristețea începe să cînte...

Daniela CONSTANTIN

urme pe zăpadă

resurecţia personajului (2)

Sînt ceva mai liniştit pentru c-a încetat să mai discute cu barmanul. Barmanii se numără printre oamenii cei mai nesiguri, au totdeauna urechi prea lungi şi îşi amintesc ce le-ai spus tocmai faţă de cine nu trebuie. Parcă el nu ştie asta ?! O ştie, dar este incorigibil. Poate chiar acum se gîndeşte la urechile barmanului, la timpanele lor duble, cînd îşi plimbă ochii cam plictisit peste capetele celor aşezaţi la mesele scunde, tăcuţi ca nişte jucători de şah. Cred că a şi inventat o poveste halucinantă, cu urechile unui barman, ce se rotesc precum cadrele, transmiţînd orice şoaptă — unor benzi de casetofon care i se învîrtesc în buzunarul pentru batistă, în vatelina unui umăr sau în sticla în care amestecă băuturile... Observ că este aproape gata să se întoarcă spre barman şi să-i spună, persiflînd ca deobicei : V-aţi specializat şi voi, frumoşilor, benzi de casetofon, hai, şi pixuri cu ceasuri electronice, aţi uitat de creionul chimic, băgat în gură la fiecare cuvînt scrijelat pe hîrtie, şi de degetele ca nişte cremvurşti, care vă făceau să transpiraţi, de parcă fărîma de creier vă era în buricul lor, acum aveţi degete de pianist, nu puteţi respira fără manichiură şi, culmea, vi le închipuiţi ca mîinile de prunc... Auzi, barmane, unul ca tine, prin cincizeci şi ceva, a băgat o grămadă de lume la puşcărie, într-un singur an, şi ar mai fi băgat şi pe alţii, dacă un client n-ar fi descoperit că nenorocitul habar n-avea ce băutură trebuia să vîndă, nu cunoştea nici măcar un soi de vin... Dar nu-l mai las să se întoarcă, îl ţin cu spatele la barman şi cu faţa la cei de la mese... Ce şah tîmpit, îşi spune acum, cu paharele pline, ţinînd loc de nebuni, de turnuri, cu scrumierele în loc de regine şi kent-urile sau dunhill-urile în loc de regi !... Îşi mai aprinde o ţigară, un carpaţi fără filtru, şi începe să examineze, mai atent jucătoarele de şah. Toate solide, atletice, planturoase, cu ochi impertinenţi, foindu-şi sînii în bluzele lor lucioase, în giacele lor cu etichete străine, frecîndu-şi picioarele în blugii, ca salamurile sau în pantaloni gîtuiţi la glezne, ca nişte şalvari... Le priveşte feţele machiate, buzele sidefii, pleoapele încărcate de rimel... şi se trezeşte întrebîndu-se cam tare : ce-i domnule, cu fetele astea, ce naiba învîrtesc ele, de unde atîtea lucruri de shop pe trupurile lor ? Şi flăcăii ăştia zdraveni, bruneţi, mustăcioşi, bărboşi, ce sînt, de unde sînt ?... De unde şi pînă unde miroase a Chanel, a Caron, a Nina Ricci, a Frist ?... L-am scăpat, fluieră, au ridicat toţi privirile spre el, fluieră ca un cioban care îşi cheamă cîinele, barmanul strigă alo, domnu, nu-i civilizat, dar el continuă să fluiere, fluieră şi în vreme ce îl scot afară, la braţ, mai mult tîrîndu-l după mine... Ce om, ce încîlceală în capul lui !... Îl tolerez însă, trebuie să-l tolerez pentru poveştile lui, născute tocmai din încîlceala sa, din viziunea lui ambiguă, inceţoşată...

Acum, cînd am ieşit iar pe stradă, cînd pare un om ca toţi ceilalţi, cu care se întîlneşte, îmi aduc aminte că într-o adunare serioasă, unde se dezbăteau probleme deosebite, i s-a dat şi lui cuvîntul, mai spre sfîrşit, şi s-a ridicat, de pe scaun plictisit, agasat, începînd : ce trăncăneală, ce agresiune asupra urechilor mele, ce ifose !... Bineînţeles, a şocat pe toată lumea, lumea aceea manierată cu bun simţ, educată, erudită, i-a cerut explicaţii. Şi el le-a răspuns în silă : Păi, cred că toate cuvintele au menirea unei comunicări directe între oameni, logice, cuvintele aruncate aşa să ne ascundem unul de altul, să ne umple propriile noastre eu-ri, să le impunem şi altora, colorate ca nişte papagali, ca nişte păuni în călduri, pe aceste cuvinte, nu dau doi bani, nu sînt decît nişte haine vechi, cîrpe cu miros de igrasie, de mucegai... Şi un tip cu gesturi repezite, l-a întrerupt, omul conducea adunarea, avea nu-i aşa nişte obligaţii, hahalerele trebuiau puse la punct : ce vrei dumneata, la urma urmelor ce doreşti ?... Iar el a izbucnit în rîs, într-un rîs înalt, aşa cum rîd ţăranii, cînd se îmbată şi treburile merg bine, cu capul lăsat pe spate, să vadă cerul : Ha, ha, ce-aş dori eu ? Ar fi cam multe, tovărăşelule, dar în ceea ce te priveşte aş vrea să nu-i consideri chiar pe toţi treptele scării pe care tot urci şi urci, oricum, pe spatele meu, pe umerii mei nu conta, sînt prea fragil, he-he... Recunosc, este un tip imposibil, face numai gafe... Acum l-am oprit la un chioşc să-şi cumpere ziare, reviste. Mormăie că risipeşte bani degeaba, dar pînă la urmă cumpără un teanc, îl face sul, îl bagă sub braţ şi iese...

Se uita în jur cam descumpănit. Bănuiesc ce ar dori acum. O cafenea liniştită, cu un pahar de bere bună pe masă, unde să-şi citească tipăriturile de sub braţ. Dar mai găseşti asemenea cafenele, unde se scriau articole pentru ziare, lungi poeme sau capitole de roman ? Nuu-uuu, acum sînt nişte babilonii, maşini de găurit timpanele, de mestecat nervii... Şi nu-l pot dezbăra de nostalgiile lui anacronice, în privinţa asta e ca un bătrîn ramolit, pe care îl poţi auzi oftînd : ce ierni erau altădată, ehei, ce zăpadă !... Visele lui sînt bîntuite de trăsuri, de femei în crinoline, adică de tot felul de vechituri... Plictisit, încurcat se aşează pe o bancă, într-un părculeţ. Răsfoieşte în grabă revistele, ziarele, şi nu bagă de seamă (ca şi mine), că un tip mătăhălos i s-a aşezat alături. Abia cînd îl aude întrebîndu-l, cu o voce subţire, de parcă cineva ar încerca să-l sugrume : Ce mai faci, domnule ? — ridică şi el ochii din revistă. Aceeaşi întrebare stupidă, agasantă. Ce mai faci ? — asta e acum în capul lui, la asta se gîndeşte. Fac ce vezi, îţi citesc rubrica, cronica, cum naiba îi zice... E tare nu ? zice celălalt, ştergîndu-şi fruntea năclăită de transpiraţie. E tare, aşa-i ? l-am atins şi pe ăsta... Ce să fie tare ? se întreabă şi el. Ceea ce-am scris acolo, precizează celălalt. El îl priveşte o clipă, apoi izbucneşte în rîs, rîde cum îi este obiceiul, cu capul lăsat pe spate. De ce rîzi, domnule ? mai întreabă celălalt. De capul dumitale, de asta rîd, capul ăsta e tare, zice el. Şi rîde iar. Celălalt se ridică, freacă prudişul sub tălpi : Bună, mie îmi spui ?... Eu care te-am lăudat totdeauna ?... El îl întrerupe, flutură o mînă moale : Gata, am înţeles... să ştii că fiecare laudă a ta a însemnat pentru mine o săptămînă de tristeţe... Celălalt îl priveşte interzis, nu mai are ce-i spune. Ce-ar mai putea să-i spună ? Îl dă dracului, un tîmpit, un caraghios, toată faima lui constă în mîrîiala asta veşnică, în veşnica strîmbătură din nas. Îl părăseşte şi mătăhălosul s-a dus, şi el se uită în urma lui ca şi cum şi-ar aminti de ceva. Brusc, se ridică de pe bancă şi-o porneşte cu mersul lui de hahaleră... Priveşte în jur, caută cu ochii... Ce naiba mai caută ? Aha, un telefon public. Bagă leul, face numărul şi aşteaptă. Clinc, alo !... Aud şi eu vocea de la capătul firului. E prietenul său, paremi-se, singurul prieten. Ce faci, omule, mai trăieşti?... După cum vezi sau... pardon după cum mă auzi... Vino la mine, zice celălalt, un coniac Vrancea, o cafea naturală... Băieţaş, zice el, nu mă duce cu zăhărelul tău... Ţi-am citit ultimul articol, mi-a căzut sub ochi din întîmplare... Ei, ei, zice celălalt. Ţi-a plăcut, nu ? Mă, tu îi crezi pe toţi proşti, zice el. Tu ţi-ai inventat o poveste şi-ai ajuns să crezi în ea. Povestea deşteptului, într-o gloată de proşti... Ai belit în dreapta, în stînga şi, după ce te-ai ajuns, îndemni la concordie, la iubire, hai ?! Ce ipocrit !... O glumă bună, se aude cealaltă voce, răguşită subit. Ce glumă, băieţaş ? întreabă el. Iubire, hai ? Mă, la tine nici ura nu este cum trebuie, nimic, nimic... Ia ascultă ! se agită cealaltă voce. Ce să mai ascult ? Ai descoperit tu petricica aia, din cismă, care ne rodea călcîiul, ha, ha..., lipsa de iubire între noi toţi... Scoatem pietricica şi, gata, totul e în regulă, putem continua marşul..., marşul dragostei faţă de aproapele..., de aia, de ailaltă... Ce gogoşi lansezi, băieţaş ! Îţi închipui că ne batem pe ele, că nu mai prididim să le ducem la gură, aşa-i ? Te înşeli... Rîd toţi, eşti o păstaie seacă, un tub gol, o băşică !... Clinc ! i s-a trîntit telefonul în nas. Nici nu mă aşteptam la altceva... Prăpăditul şi-a pierdut şi ultimul prieten... Nu, îl dau dracului, nu-i bun de nimic, nu ţine nici pentru un capitol de roman... Insurecţiile lui neghioabe plictisesc, mă trag spre monotonie... Gata, îl părăsesc... Nu se clinteşte de lîngă telefon. E derutat. Se uită la mine ca un cîine rătăcit în oraş, scăpat de la lanţul căruţei unui ţăran... Ducă-se naibii, nu pot să-mi iau nici o răspundere pentru el. O fiinţă care renunţă la unicul prieten nu merită nici o umbră de stimă, de îngăduinţă... Acum şi-a băgat mîinile în buzunare şi a pornit iar. Ca o hahaleră... Cine ştie pe mîna cărui găgăuţă va încăpea. Treaba lui, oricum, pe mine nu mă mai interesează...

Corneliu ŞTEFANACHE

consemnări

contexte

a doua confesiune despre prietenie

Am fost în anotimpul cireşelor la Panciu. Revin aici de cîteva ori pe an. În copilărie şi adolescenţă treceam aproape în fiecare sîmbătă — zi de tîrg — pe lîngă **Soldatul de bronz,** aureolat de coroana maiestuoasă a unui stejar bătrîn. O statuie, un monument modest, dar poate cu atît mai tulburător, închinat celor ce s-au jertfit în primul război mondial, război al cărui faimos „triunghi al morţii" îşi avea două dintre vîrfuri înfipte necruţător în Vrancea, adică în inima României. Am recitit de zeci şi zeci de ori numele săpate pe soclu, nume de români, evrei, armeni, oameni din Panciu, majoritatea cu gradul de **soldat,** nume simple de eroi, căci aşa stă scris : Eroilor din Panciu, Patria recunoscătoare ! Ele mi-au amintit şi-mi amintesc de povestirile din lungile seri de iarnă ale bunicului, infanterist pe linia întîi la Mărăşeşti, căzut prizonier la nemţi şi întors dintr-o captivitate de un an în Germania, după spusele bunicii şi ale tatei, parcă mai bătrîn cu un secol.

Imaginea Soldatului cu arma în mînă din centrul pitorescului tîrg de odinioară şi al modernului orăşel de azi — demult vestit la noi ca şi peste mări şi ţări pentru sevele binecuvîntate ale dealurilor dimprejur împădurite cu vii, — se leagă în memoria mea de povestirile de război ale bunicului, însoţite de cîntece scumpe nouă tuturor românilor, dar puse în vremea aceea sub obroc. Murmurate atunci cu grijă şi teamă, ele aveau să fie slobozite abia în a doua jumătate a deceniului al 7-lea, învăluind din nou munţii, cîmpiile, dar mai ales sufletele noastre. Bunicul însă coborîse, trist şi grav, înainte de această renaştere, în pămîntul Vrancei şi se contopise cu el ; cu pămîntul pe care-l slujise simplu şi firesc, cu sapa şi arma, şi unde de-a lungul multor zeci de ani îşi revedea cu emoţie, la fiecare 6 august, împreună cu prietenul şi tovarăşul său de luptă, moş C., locul în care-şi avusese săpată masca de infanterist — pe cîmpul de bătălie din faţa gării Mărăşeşti.

Dar la un moment dat, prin deceniul al 8-lea, şi orăşelul dintre vii, şi Soldatul cu arma din centrul său au intrat în literatură, într-un roman.

Autorul care s-a născut, a copilărit şi şi-a trăit adolescenţa la Panciu, este unul dintre puţinii dar incomparabilii mei prieteni, unul dintre acei prieteni care-ţi marchează destinul. Încît, parafrazîndu-l pe Heraclit, aş putea spune : prieteniile tale, destinul tău. Pentru biografia prietenului meu, acel memento în piatră şi în bronz, acel simbol al jertfei şi al războiului din oraşul visurilor sale şi oarecum şi ale mele, din oraşul speranţei care ne rămîne are o semnificaţie mult mai profundă şi nu eu sînt îndreptăţit să vorbesc despre asta, cu atît mai mult cu cît a vorbit direct sau indirect prozatorul însuşi şi, de nu mă înşel, publicistul — într-un incomod **Jurnal.** De altfel, romanul restituind lumea şi atmosfera tîrgului natal din anii ultimului război l-a dedicat **Mamei.**

L-am cunoscut la Iaşi, după ce auzisem de el prin '66 cînd apărea revista **Cronica** ; eram student. Apoi mi l-a evocat cu căldură şi admiraţie un prieten comun, cu care fusese coleg în redacţia unde începusem să lucrez şi eu, un prieten care „a trecut printre noi cam zgribulit" şi nu ştiu pe ce tărîmuri îşi mai risipeşte acum spiritul... Căci era un risipitor de vocaţie. Cînd se împlineau cinci ani de la moartea lui Călinescu, m-am prezentat nu fără sfială (încă se mai păşea cu o superbă sfială într-o redacţie) la revista pe care o conducea, cu un articol despre marele critic. Cred că pe atunci nu ne simpatizam deloc. N-aş putea spune de ce. Probabil, în ceea ce mă priveşte, şi din cauza unor colaboratori ai săi pe care îi detestam cordial şi ale căror ifose şi dorinţă de afirmare zgomotoasă şi cu orice preţ le extindeam, în mod regretabil, şi la persoana lui.

Mi-a dat un telefon, spunîndu-mi că i-a plăcut textul, că mă felicită şi că-l va publica în numărul omagial aflat în pregătire. Am fost foarte surprins. Omul era, cum aveam să mă conving apoi de nenumărate ori, contrar aparenţelor, prietenos, generos, dispus să încurajeze şi să sprijine oricînd un tînăr — deşi el însuşi la acea dată era tînăr — însuşire rară, mult mai rară decît ne putem închipui. Nu întotdeauna a avut noroc, nu întotdeauna a avut fler, nu întotdeauna a pariat pe cine merita, dezamăgirile nu i-au fost puţine nici din acest punct de vedere, dar a risca şi a greşi mizînd pe tineri e şi frumos, şi inevitabil pînă la un punct.

Prietenia noastră s-a verificat în timp, nepremeditat fireşte, nu ne-am propus — ia să punem noi acum la examen prietenia ; a verificat-o însăşi viaţa, cu evenimentele şi cu întorsăturile ei imprevizibile şi mai puţin fericite. Şi nu pot să uit încercînd iarăşi un sentiment de profundă repulsie un episod : o „tîrtiţă cu glas" (sintagma aparţine unui important scriitor contemporan cu limbă colorată), care-şi lega biografia de poet steril şi manierist de cea a marelui clasic din Ţicău — dar care, la prima ocazie, a schimbat fără ezitare „mahalaua celestă", de care făcea atîta caz şi unde era totuşi cineva, cu alte tărîmuri şi credinţe — umblînd şi fluturînd (avea şi timp, fiindcă toată viaţa a fost un parazit) pe sub ochii scriitorilor din acest oraş-punct cardinal al literelor române, într-un moment dramatic şi mai ales confuz pentru prietenul meu, o hîrtie menită să adune semnături în scopul scoaterii lui din breasla scriitoricească. Nu l-a luat fireşte nimeni în seamă, sau aproape nimeni, dar chiar de s-ar fi întîmplat să strîngă acele iscălituri, faptul tot fără nici o importanţă ar fi rămas.

Am evocat împreună cu prietenul meu într-o toamnă a speranţelor încă nespulberate şi a povestirilor calme, pentru că omul ştie să prefacă în literatură, chiar şi în literatură orală totul —, experienţe pozitive şi negative din viaţa noastră şi din istoria ultimelor decenii a incomparabilului, a dragului nostru Iaşi. De sus, din Copou, lucrurile se văd mai bine parcă decît de oriunde. Discutăm adesea şi-i admir acuitatea de a defini o situaţie, un om printr-o metaforă inspirată, plasticitatea formulelor, umorul. În preajma sa nu poate picoti, dovedindu-se şi astfel că este un scriitor care practică **genul cel mai vital,** cum a numit un critic proza ; un romancier care nu poate lipsi din nici o ierarhie a prozei româneşti contemporane, iar dacă lipseşte, cu atît mai rău pentru ierarhiile respective şi pentru cei care le întocmesc. Şi „turnul său de fildeş" este un perpetuu şantier. A terminat de curînd o nouă carte. Un roman cu care îşi sărbătoreşte amiaza vieţii şi din care a citit un fragment la Cenaclul „Junimea", bucuros că are prilejul de a dialoga şi de a se confrunta cu gustul şi exigenţele scriitorilor mai tineri.

Scrisul este, în ceea ce-l priveşte, nu numai o muncă istovitoare căreia i se dăruie cu o voluptate aproape perversă, nu numai o **boală,** ci şi o formă de putere, o putere de care el singur dispune : modul său de a lupta, de a se implica, de a trăi. Fiindcă — iată o banalitate enormă — şi pentru a face literatură trebuie înainte de toate să trăieşti, să supravieţuieşti. Şi el ştie, mai bine decît mulţi alţii, ce înseamnă **primum vivere...**

Constantin COROIU

convorbiri — 1883

între „nuvelă" şi „reportaj"

Ion Urdilă, o altă „novelă" de N. Gane, reprodusă, şi ea, din Almanahul Societăţii „România Jună". Punem mereu între ghilimele subtitlul **„novelă"**, nelipsit la N. Gane, pentru că, într-un fel ne surprinde această formă (incorectă etimologic) la cărturari cu studii de drept roman ce nu se poate a fi fost străini de omonimul bizantin însemnînd decret al unui bazileu (Iustinian în primul loc). Personajul central, ca şi **Aliuţă** dintr-un număr precedent, e capabil de o densă încordare dramatică interioară, se resemnează aparent într-o supuşenie totală faţă de stăpînul ce-i iubeşte cu adevărat unica şi tăinuita fiică. Nota contrastelor de tip romantic e sporită şi de formula-avertisment („Te rog cruţ-o !" — amintindu-ni-l pe Leon Negruzzi), de pasiunea inconştientă cu care Ilinca răspunde chemărilor iubirii vinovate, de remuşcările boiernaşului trimis la studii, gata să răscumpere totul printr-o căsătorie ce să sfideze opreliştile sociale mai întîi. Numai că... Ilinca dispare (multe situaţii-limită sînt parcă preluate direct de filmul italian **Gelozia**), probabil la fel de seducătoare şi pentru un altul, autorul accentuînd contrastul dintre tată şi presupusa odraslă pînă la incompatibilitatea genetică (sub raportul tentativei de investigaţie psihologică, Ion este totuşi personajul cu adevărat memorabil).

Drumul lui Wilhelm von Kotzebue din Germania şi pînă la **Băile de la Slănic** (Moldova) parcurge şi alte itinerarii... paralele. Desigur excursia se impune din necesităţi de tratament balnear şi climateric. Numai că plouă, în plină vară, douăsprezece zile neîntrerupt, şi-i lesne de înţeles că uneori caii trebuie înlocuiţi de boi, căruţa de car, că viitura apelor te pune să treci vadul de-a călare, că podurile de lemn se cam rup aidoma roţilor trase grăbit pe şină ; asta înseamnă nu numai grija proviziilor, ci şi a buzunarului căci, oricît de ospitalieri spune călătorul că sînt moldovenii, aceştia nu vor să-şi distrugă atelajele nici să umble prin noroaie de dragul ospitalităţii : mai apar la popasuri şi ţigănaşii cu feţele rugătoare ; mai vor şi copii boiereşti hatîrîuri neprevăzute... Am văzut în partea a doua a acestor **Schiţe din Moldova** că pe von Kotzebue, sincer prieten al Moldovei de altfel, îl supără, mai ales, starea proastă a drumurilor pe care localnicii le străbat fie cu chiote şi hurducături, fie punînd umărul alături de animale la greu ; dar să spui cu mîna pe inimă că glodul ajungea la butuc chiar şi în vîrful dealului, la cumpăna apelor, adică, e tot una cu a zice „absolut din întîmplare" că un antreprenor conaţional s-ar fi oferit să „modernizeze" drumul de la Tg. Ocna la Slănic pentru o... derizorie sumă de opt mii de galbeni aur. Cu toată negura din suflet (şi din... peisaj), călătorul — totdeauna preocupat şi de cele economice — găseşte răgaz să ne facă întregul istoric al staţiunii, al dezvoltării ei nu prea strălucite pînă la 1855. Observaţiile critice par a fi juste, dar soluţia preconizată într-o rugăciune... ortodoxă fi-va ea salvatoare ? Poate printre convivii întru desfătarea trupească, a căror tovărăşie călătorul străin nicicînd nu o dispreţuieşte, s-or fi aflat şi epitropii gata să întrebe cine-i generosul antreprenor recomandat „ca din treacăt" şi li s-or fi „luminat" minţile, dar, pentru edificarea noastră actuală, ar trebui să parcurgem alături de „literatura" lui von Kotzebue doctele studii statistice ale lui Gh. Băileanu dedicate istoricului Aşezămînt.

Cert că şi pentru particularităţile-i **Doina** lui Eminescu e paginată la sfîrşitul revistei, chiar după o **Notiţă despre cronica lui Hur** (cuprinzînd un ofis edificator în privinţa omului de şi pentru cultură ce a fost Grigore Al. Ghica Voevod).

L. D.

inscripţii

zexe

De firav ce era, iubitul meu confrate, umbră de om, nu putea rezista unei vîntoase puternice decît înaintînd perpendicular pe linia de forţă a valului de aer ; altminteri „îl bătea vîntul", schimbîndu-i brusc direcţia mersului. În furtună, linia dreaptă însemna pentru el un zig-zag sau o traiectorie sinuoasă asemeni serpentinelor montane.

Într-o zi un telefon îmi întristă sufletul : prietenul fusese dus cu ambulanţa la spitalul de urgenţă. Am efectuat un cross magistral pe marele bulevard şi am pătruns în salonul în care victima atît de dragă inimii mele zăcea pe un pat alb, cu capul împletit parcă din bandaje albe, prin zăpada cărora un singur ochi arunca fulgere negre spre vizitator.

— Tu, şi aici ? am întrebat descumpănit.

— Eu şi aici, clipi confratele. M-a făcut zob o matahală...

— Dar cum, pentru numele lui Dumnezeu ?

— Coboram spre Ţicău. Pe o uliţă dosnică o namilă de om bătea „tehnic" un copil plăpînd. Palme, pumni, upercuturi... M-am oprit şi am strigat : lasă copilul în pace ! Matahala mi-a ripostat : e al meu şi fac ce „vreu", şi dă-i. Bietul copil începu să sîngereze : hemoragie nasală, o ureche ruptă. Am apucat mîna bestiei, dar el de colo : bă, sfrijitule, nu te „încontra" cu mine ! Lasă copilul ! am urlat. Bă, ţîrule, zob te fac... Şi, după cum vezi, zob m-a făcut. Arcada ochiului drept spartă, nasul turtit, ansele urechilor muşcate, echimoze pe trup...

L-am mîngîiat, l-am îmbărbătat şi i-am spus că voi reveni să-i aduc flori şi compasiunea asociaţiei de satirici, al cărei preşedinte era.

A doua zi, cînd am deschis uşa, ochiului bandajat îi era îngăduit să privească prin monoclul unei vînătăi de toată frumuseţea.

— Şi nu dai matahala în judecată ? i-am reproşat eu.

— Neputînd dormi, mi-am imaginat o luptă dreaptă cu namila : ea cu năpraznica-i forţă fizică, eu cu forţa satirică. L-am poftit pe un podium al umorului. i-am cîrpit cîteva perechi de palme simbolice şi l-am obligat să asculte propria lui biografie :

C-un gîngurit, odrasla viril respinse funda de prunc, cronometrîndu-şi oac-oac-ul cu secunda, mărind vioi subtul pelincilor cu gongul şi-n sînii dulci ai mamei întrezărind ping-pong-ul. Podeaua explorînd-o ca falnic argonaut, natura obiectivă îl cam făcea knock-out— ci vastele-i cucuie blindau puternic ţigva,proteguindu-i gîndul şi — virtual — relicva. Sucit ca titirezul şi urbei dînd ocolul, spărgea cu piatra geamuri — senin ca discobolul. Trimis la şcoală, zilnic îşi aducea de-acasă odgoane ca s-o lege de gard — din prima clasă. Cu nasul mops ca priza şi părul cum e coxul, el arăta somatic că-i înrudit cu boxul. Inferior şi tare ca piatra, maxilarul îi apăra şi limba şi-ntreg vocabularul. Îşi admira cu sete frumoasa-anatomie cum i se umflă-n bicepşi şi-n cap cum se subţie, sărind din pană-n muscă şi înflorind sub stele — ca un cais — de visul categoriei grele. Polisportiv şi-olimpic, sărea precum maimuţa de pe trapez pe recuri şi-acolo, uţa-uţa, gigantica : de-atîta vitează gătitoare i se scurgea din ţigvă gîndirea în picioare. Cu schiurile-n talpă ori cu lopeţi în deşte era — la munte — vultur şi-n ape repezi — peşte. De-ar fi găsit prin cosmos punct fix să-şi puie laba cum blîndul Arhimede ceruse—atunci degeaba, atîta de puternic ajunse şi năpraznic c-ar fi zvîrlit planeta curat la dracu-n praznic... Scutit de orice tremur şi orice frămîntare pe suprafaţa mică a creierului mare, dorindu-şi să cîştige mai iute handicapul Namila constatase că-l stinghereşte capul. Deşurubîndu-l tehnic, precum Mercur un pinten, el deveni mai trupeş, mai vesel şi mai sprinten. Orgoliul că-l întrece pe Cronos la secunde porni să i se urce la cap, dar n-avea unde !

— Şi care din voi a ieşit învingător ?

— Tot namila. Ştii ce mi-a spus ? „Bă, deşteptule, pe mine vrei tu să mă duci cu mîia ? Tacă-ţi leoarba, că te fac zob. Zexe ! Acel „zexe" m-a dat gata. Am închinat steagul.

Nicolae ŢATOMIR

interferențe

centenar KAFKA

intrarea în castel

(fragmente)

1. O modestă propunere

... R.-M. Albérès o spune neted dintru început, fără ocolișuri și eufemisme: opera lui Kafka i se pare *creația unui nebun.* Mă rog, e dreptul său, deși la modesta-mi pricepere întru ale prozei nu cunosc autor mai lucid, mai vizionar, mai adînc-văzător decît praghezul. Iar dacă luciditatea cea mai acută ține de semiologia demenței, Albérès e un adevărat revoluționar în materie de medicină. Dar poate că el va fi voit a sugera altceva, cum că o luciditate în exces „marginalizează" posesorul ei, iar extremele se ating. Ceva ce simțise și Rabelais cînd a creat termenul *morosophos,* adică de *nebun-înțelept.* Însă atîta subtilitate nu văd să fi căzut pe capul criticului, așa încît afirmația lui rămîne curată blasfemie, oricum am lua-o. De fapt, cînd nu pricepi nimic — și Albérès e cam paralel cu Kafka! — soluția salvatoare e următoarea: sau decretezi ceea ce nu pricepi drept lucrarea unui nebun, sau afirmi că aceea este *inexplicabilă.* Insul nostru recurge la ambele expediente. De la Albérès citire: Kafka a scris deliberat romane inexplicabile; ele nu au cheie și nu pot fi interpretate; par a fi opera unui țicnit; scopul nutrit de autorul *Metamorfozei* a fost pur și simplu să consterneze, să intrige, să înspăimînte, să producă oroare; romanul kafkian nu poate fi redus la un comentariu în termeni raționali; interpretările de pînă acum (simbolice, prin Cabbală, prin doctrina hassidică, prin Meister Eckhart etc.) sînt doar niște copilării; *idem* în ce privește lecturile psihanalitice; secretul kafkian va rămîne pe vecie ascuns. Prin urmare, orice rînd despre Kafka e un delict. Atitudinea autorului *Istoriei romanului modern* îmi aduce aminte de anecdota cu filosoful din antichitate care față cu splendoarea, magnificența, perfecțiunea *Unului* plotinian a căzut în genunchi nemaiavînd suflu decît să exclame: *Unule!* Unule! Așa și cu al nostru „istoric", minus venerația eroului fabulei de deasupra. Și acum ne-a devenit clară „modesta propunere" a lui R.-M. Albérès. Dacă Franz Kafka nu poate fi explicat, interpretat, comentat, celui care nutrea intenția reprobabilă de a comite atari „ghidușii" nu-i mai rămîne decît o singură ieșire: un *adio* duios adresat celor vii. Dar cum pentru suicid subsemnatul nu are nici o vocație, va înainta spre „castel", tentînd a propune o explicație (sfioasă) „inexplicabilului" kafkian.

2. O operă fără concluzii

Lăsînd la o parte patima justițiară, voi recunoaște că o singură dată, totuși, Albérès o nimerește și anume cînd face observația că autorul *Procesului* renunță să-și exprime sensibilitatea, opiniile, ideile; bineînțeles că în loc să dezvolte această sugestie fertilă el se întoarce la părerea favorită, o adevărată manie în cazul său, afirmînd că Franz Kafka *a construit deliberat povestiri ininteligibile,* firește numai și numai cu perfidul scop de a le salva de orice interpretare posibilă. Și cum a interpreta înseamnă a căuta și a dezvălui *o semnificație,* logic urmează de aici că Albérès neagă operei praghezului orice semnificație. Ceea ce ne învățase chiar dintru început, dar repetiția e mama învățăturii... Recunoscîndu-mă prea bătrîn pentru a mai fi educabil, voi stărui cu încăpățînare în convingerea mea că lucrarea scriitorului praghez *are, nu poate să nu aibă un sens.* Să revenim însă. Aș face mai întîi o nevinovată aluzie la faptul că „istoricul" romanului modern nu-i chiar primul care a observat reticența kafkiană în a-și dezvălui opiniile proprii, spaima de a trage toate concluziile din premisele pe care ni le oferă. Cel puțin două cazuri sînt notorii în această privință: Cervantes și Kierkegaard. Cum cel din urmă a fost unul din autorii favoriți ai lui Kafka, practica aceasta de a se feri să se pronunțe *pro* sau *contra* poate să-i fi fost inoculată de filosoful danez. În treacăt fie spus, Kierkegaard fost-a un adevărat maestru al disimulării. Scrierile și le publica sub cele mai variate pseudonime, vreo zece la număr, și, fapt amuzant, una dintre ele este semnată cu numele *Frater Taciturnus.* Tot un „frater taciturnus" pare a fi compus și *Castelul:* nicăieri nu aflăm vreo părere despre care, cu mîna pe inimă, să putem susține că este proprietatea lui Kafka și că-l exprimă. Fapt e că autorul ne informează, descrie totul cu o adevărată *conscientia scrupulosa,* dar nu apreciază, nu vrea să se implice prin nimic. Și tocmai această lipsă de „participare", reticența aceasta cu adevărat hiperbolică, ne intrigă, reclamînd măcar o ipoteză, oricît de riscantă ar fi ea. Să spunem că e un simplu reflex kierkegaardian? Ar fi mult prea la îndemînă. Să plonjăm în abisurile psihanalitice, știut fiind ce mină bogată constituie opera kafkiană pentru împătimiții profunzimilor, complexelor, subconștientului? Ar fi poate o pistă, dar n-o vom urma decît în chip pasager, numai așa ca să fim siguri, cu expresia lui Kafka din parabola sa *În fața legii,* că n-am omis nimic, *că n-am neglijat nici o posibilitate.* Pe scurt, explicația ar veni în felul următor. Ca punct de plecare aș lua desigur *Scrisoarea către Tatăl,* datînd din 1919, acel rechizitoriu amănunțit făcut de un fiu tiranizat o viață de al său *pater familias.* Firește, scrisoarea n-a marcat o *eliberare* și nici n-am cunoștință dacă a parvenit destinatarului. Un loc din cuprinsul epistolei mi se pare de ajutor ipotezei mele (pe care nu pun mare preț, subliniez încă o dată), anume pasajul în care Kafka își acuză părintele în termenii următori: „mai ales n-am avut niciodată voie să te contrazic (...) temperamentul tău autoritar nu acceptă așa ceva... Imposibilitatea unor relații pașnice între noi a mai avut o altă consecință, foarte normală dealtfel: m-am dezobișnuit să vorbesc... În fața ta — îndată ce e vorba de treburile tale devii un orator excelent — m-am obișnuit să șovăi și să mă bîlbîi cînd vorbesc, dar și asta ți s-a părut prea mult, așa că, pînă la urmă am ajuns să tac, la început de ciudă poate, dar după aceea fiindcă în fața ta nu mai eram în stare nici să gîndesc și nici să vorbesc". Abia acum, cînd transcriu aceste rînduri, presimt că e destul de verosimil ca „frater taciturnus" să fi devenit Kafka tocmai datorită acestui „complex" căpătat de timpuriu. Apoi, cui se adresează opera sa „în absolut" (ca dealtfel opera oricărui creator) dacă nu unui *pater noster* și mai despotic, și mai violent, neadmițînd vreo abatere de la taciturnism, cu atît mai mult contrazicere, opinie proprie etc.? Să părăsim totuși seducătoarea ipoteză, pentru a formula alta cu sorți de izbîndă cel puțin egali. L-am pomenit mai sus pe Cervantes. Cine are proaspătă în memorie „gesta donquijotescă" își va aduce aminte, poate, de *Prologul* romanului. Acolo autorul mărturisește negru pe alb că nu simte deloc ispita de a *comenta* faptele cavalerului său, cititorul fiind liber a-și forma impresia care-i convine; nici o opinie pro sau contra dinspre partea lui Cervantes. Mai mult decît atîta, pe întreg parcursul narațiunii autorul va păstra cea mai deplină *neutralitate,* ba chiar va avea grijă să încurce toate urmele, să ascundă toate „cheile" posibile, toate *semnele,* cu o ingeniozitate cu adevărat „cabbalistică"; ambiguitatea e maximă. Oricum, s-a observat de mult voluptatea lui Cervantes de a mistifica, practicînd un „joc cu măștile" în stilul cel mai kierkegaardian. Cît despre opinia sa față de imaculatul hidalgo e bine să zicem cu vorba cea veche: *ignoramus, ignorabimus,* adică *nu știm, nu vom ști...* Însă problema, ca și în cazul autorului *Soliei de la împărat* (parabolă construită aproape programatic pe tema labirintului) rămîne: ce instinct sau ce teamă le-a interzis celor doi să-și dezvăluie părerea, închizînd toate porțile „castelului" intim, aruncînd toate cheile? O ipoteză destul de plauzibilă, deși greu de dovedit prin „scripte", au încercat recent cîțiva exegeți.

Marthe Robert de exemplu își exprimă oarecari rezerve față de această supoziție, adăugînd însă că „subtilitatea cabbalistică" a părintelui ingeniosului hidalgo ar putea fi privită și ca „un instrument al unei critici radicale a culturii și societății. În acest ultim caz, el ar fi veritabilul instigator al *noii cabbale* de care Kafka se simțea chemat *(Jurnal,* 16 ianuarie 1922) pentru a descrie o situație comparabilă în întregime" (idem). Excelenta comentatoare *dixit* și mie nu-mi rămîne decît să consemnez cu fidelitate și această ipoteză, deși speculațiile despre un Kafka subit convertit de Dora Dymant în ultimii ani de viață la cercurile hassidice și „mesager" în paginile *Castelului* al unor teze de natură esoterică, mi se par cu totul și cu totul extravagante și foatre puțin credibile (...).

3. Nostalgia Castelului

Vom încerca să argumentăm întîi că eroul *rătăcitor* din *Schloss* se află în labirint, precum cel homeric, și, apoi, să propunem o explicație a faptului că accesul la „castel" îi este și-i va rămîne pururi interzis. Agrimensorului nu-i e dat să se întoarcă „acasă", în Ithaca aceasta modernă, în van jinduită. Că e vorba de labirint o aflăm chiar din primele pagini. K. sosește *noaptea,* așadar la vremea cînd orientarea devine, mai ales pentru un „străin" ca el, foarte precară. De altfel, să observăm în treacăt, majoritatea episoadelor romanului se petrec în „regim nocturn" (plimbările arpentorului, conversațiile sale, și, firesc, nu?, amorurile cu înlocuitoarele kafkiene ale seducătoarei Kirke). La sosire tot K. nu uită să declare: „N-am vrut să scap ocazia de a face o plimbare prin zăpadă, dar am greșit drumul de cîteva ori" (să mai amintim că și Ulysse „greșește drumul de cîteva ori", cu ajutorul lui Poseidon, desigur?). A doua zi, dimineața, eroul nostru face o primă tentativă de a ajunge în incinta castelului. Dar izbînda nu-i este oferită pe gratis, trebuiesc ceva străduințe și pentru asta... Și agrimensorul nu dezarmează: „Așadar, porni înainte, dar mai era cale lungă. Căci strada, această stradă principală a satului, nu ducea spre dealul castelului, ci doar pînă-n apropiere, iar de acolo cotea ca dinadins în altă direcție, și chiar dacă nu se îndepărta de castel, dar nici nu se mai apropia de el... Coti pe o ulicioară cu și mai multă zăpadă; era o trudă grea să-și scoată picioarele ce se afundau mereu, îl treceau nădușelile; deodată se opri locului și nu mai putu înainta". Citatele, firește, le-aș putea înmulți, dar la ce bun? Cine nu vede în ce inextricabil labirint e condamnat să orbecăiască eroul nostru? Și acum ne-a mai rămas întrebarea încuietoare: de ce *mitul odiseic,* transfigurat de Kafka în narațiunea sa, nu e urmat pînă la consecințe, în toate articulațiile sale? Dar se înțelege de la sine: o *suprapunere* perfectă nici nu se putea. O fi romanul un gen uzurpator de felul său, dar nu și unul care să se bizuie pe „plagiat". Și, de altfel, însăși *viziunea despre lume* a evoluat, doar s-au scurs vreo trei milenii de la Homer; elinul trăia într-o lume „închisă", rotundă, guvernată de un centru (vă aduceți aminte cum luau naștere asemenea *centre,* cum un biet pietroi era decretat „omfalos", „buric al pămîntului"). Oroarea elină față de *infinit* este notorie, de asemenea; orice rătăcire se rezolva pînă la fine, doar fusese inventat vestitul „fir al Ariadnei". În schimb, viziunea kafkiană s-a dispensat de orice „fir călăuzitor". Universul său e unul „descentrat" (ca să uzez de un termen la modă), o geografie „deschisă"; labirintul nu mai are soluție și toate încercările de a evada din încîlceala sa sînt de la bun început sortite eșecului (ca în *Kaiserliche Botschaft).* Cum vedem ne-am întors la chestiunea atinsă în paginile precedente. Dacă anticul (aristotelic fiind) nu concepea silogism fără concluzie, logica lumii kafkiene se compune din silogisme trunchiate, sau, alteori, din raționamente ale căror premise proliferează mereu și mereu, amînînd pentru totdeauna încheierea. Firul Ariadnei pare a fi fost iremediabil pierdut. Cu toate acestea „mitul lui Ulysse e foarte important pentru noi. Sîntem cu toții puțin ca Ulysse, căutîndu-ne, sperînd să ajungem să ne regăsim patria, vatra, pe noi înșine" *(Proba labirintului). Castelul* kafkian s-ar putea să exprime tocmai această nostalgie a omului modern, pierdut în propriul labirint, nostalgie a „castelului", adică a *regăsirii de sine...*

Valeriu GHERGHEL

poemul penelor

Ea aduce ceața groasă a nordului căci ea e eisbergul gotic
înghețata cu mii de arome tropicale
ea e eisbergul care nu va luneca nicicînd la tropice;
ea aduce ceața iar el zboară prin ceață precum corbul negru-albăstrui.
Vînători cu sîrmă ghimpată sidefie în loc de fular
cu breloc în formă de urnă uriașă
își încarcă liniștiți revolverele și trag glonte după glonte:
toate ricoșează în ceața groasă în ceața ei
căci ea este eisbergul gotic
eisbergul care nu va luneca nicicînd spre tropice.
Cînd încearcă să fugă se izbește dureros
în ultimele pînze ale ceții ceața ei groasă
căci ea este eisbergul gotic și numai ea
numai ea poate încălzi seara lungă de toamnă tîrzie.
Cînd toamna tîrziu ea-i va fi ars cu gheața ei toate penele
în fum înecăcios și galben
ceața va crăpa și el va ieși între stăncuțe și ciori.
Vînătorii scoate-vor atunci carnețele pentru-a mai trage o linie.
Ea este eisbergul gotic
și nicicînd nu va luneca spre tropice.

Radu ANDRIESCU

brize

recitalul

Toată seara fusese neliniștit. Cobora des în marele parc, prefăcîndu-se că urmărește pe cineva. Efort suplimentar, numai ca să nu-și dezvăluie agitația, să nu fie surprins de ceilalți că se perpelește înaintea recitalului. Ce l-ar mai fi cîrîit cu vorbele lor încărcate de ambiguități greu de lămurit, amestecuri fine de răutăți ca între artiști și de mici bășcălii băiețești: ce, mă, parcă ziceai că numai băutorii de lapte fac pipi în pat înaintea debutului, tu nu vezi ce față de Macbeth, ai? Cît efort ar fi trebuit să depună ca să le spună, rîzînd, că sînt niște cobre veninoase și niște gușteri rîioși și niște... Cobora și urca, numărîndu-și pașii mari, de decatlonist, fredonînd șuierător și exersînd pe clape invizibile. Nu se putea liniști și știa că are nevoie de somn adînc și lung ca să poată triumfa a doua zi într-un program în care figurau cel puțin trei piese, Bach, Rachmaninov, Silvestri, dușmănoase în sublimitatea lor. De ce, revenea obsesiv întrebarea, acest zbucium dureros, cînd e vorba de frumusețe, de ce acest paradox de care publicul nu vrea să știe, nu are dreptul să știe? Ar fi vrut ca Dona să fie acum lîngă el, să poată participa la această frămîntare, de fapt să-i alunge, ca-n atîtea rînduri, frămîntarea prin intervențiile ei, pe cît de sofisticate, pe atît de liniștitoare, în aparenta lor lipsă de logică. Paradox?, i-ar fi răspuns ea, tot întrebîndu-se, unde vezi tu paradox, cînd, de fapt, pui în discuție două realități atît de distanțate una de alta, momentul săvîrșirii artei și momentul receptării ei, realități greu de împreunat, și, mai mult, greu de condiționat una prin cealaltă, fii rezonabil, băiete, nu e treaba ta, făptuitorul de artă, să rezolvi astfel de probleme, tu trebuie doar să făptuiești, ce mai, tu trebuie să cînți bine mîine și atît, restul... Da, de Dona avea nevoie acum. Urcă în fugă și îi dădu telefon din camera lui. Vino, îi ceru respirînd aprins, vreau să te văd, am nevoie de tine, mai mult nu-ți pot spune. Ea îi răspunse duios, după ce așteptă calmarea respirației lui, că e mai bine să se liniștească singur, e mai recomandabil, apăsă ea pe cuvînt, gîndul la mine, senin, fără suspiciuni, apoi un somn adînc, continuu, asta e cea mai bună soluție în preajma recitalului. Nu?, spuse Dona, înainte de-a închide, cu acel ton tandru convingător, în fața căruia el ceda totdeauna împăcat. Dar nu și acum. Rămase lîngă telefon, neștiind ce să facă. Se repezi dintr-o dată la bicicletă, îi verifică nerăbdător farul și în cîteva minute rula aprig pe străzi depărtate și pustii. O oră? Două? Nu știa, nu voia să știe. Luna era puternică, cerul era de un negru curat și rece. Se simțea bine, se bucura că va putea adormi mai repede după drumul acesta primenitor. Coborî înspre casă, ocolind parcul, luminat doar acolo unde erau jocurile. Se opri brusc: leagănul era în balans. Lăsă bicicleta și se apropie încet, să nu fie observat. Cei doi, îmbrățișați, își făceau vînt o dată, într-o mișcare calmă, unduioasă, armonică. Părul ei, alb acum, sub lună, marca balansul pe fondul închis al copacilor. Da, era Dona! Se întoarse la bicicletă și se îndreptă spre casă. Urcă și se băgă în pat. Adormi greu și visă că s-a întîlnit cu ea și că ea îi povestea că l-a visat cum se dădea într-un leagăn pe malul mării și cum... Se trezi transpirat în sunetul telefonului. Era Dona. Îi trebuiră secunde bune pînă să se dezmeticească. Cum ai dormit?, îl întrebă cu acea vagă nuanță de grijă, atît de verificat binefăcătoare. Ce-ai visat? De-abia acum, el își dădu seama că toate astea le visase și că Dona era aici, la telefon, alături de el, că totul fusese doar un vis urît. Se învioră brusc și-i repetă fără șir c-o iubește și că vrea s-o vadă imediat. Daaa?, unde?, se alintă ea prelungit. Cum unde?, acolo, la 10. acum e 9. O găsi în locul atît de bine știut de ei doi, așteptînd încă tulburată. Veni spre ea, îi atinse părul și o invită: să intrăm! Dona îl privi speriată. Vedea de-abia acum că e în frac. Unde să intrăm?, îl întrebă, arătînd circular copacii care nu ascundeau nici o clădire. Acolo indică el pîlcul de tei bătrîni, uite, s-a adunat lumea pe trepte, e timpul să încep. Îl mai privi o dată: era foarte palid. Își eliberă mîna dintr-a lui și începu să fugă înapoi, cu părul zbătîndu-se într-o parte și-n alta.

Val GHEORGHIU

scrisoare de departe

una cosa mentale...

Nu credeam că voi mai reciti vreodată „Tratatul despre pictură" al lui Leonardo da Vinci. Se pare însă că ori de cîte ori ne aflăm în fața unor pînze ale unui pictor contemporan trebuie să ne întoarcem la însemnările ilustrului florentin pentru a stabili proporția exactă dintre adevărul exprimat de artist și cele spuse în „documentul cel mai prețios din toată istoria artei" cum definea Keneth Clark „Tratatul". Pentru că, oricît am dori să limităm pictura, atunci cînd o comentăm, la „probleme tehnice" ne revin în minte cuvintele genialului dascăl: „Pictura este o știință și o artă... Pictura este o filosofie..."

Nu știu dacă, în secret, Magritte și Leger, Chirico și Boccioni iar la noi pictorii de după cel de al doilea război mondial nu au tras cu ochiul învățînd din lecția Bătrînului și conspectînd conștiincios paginile lui da Vinci. Oricum, învățătura lui folosește și astăzi chiar dacă, prin temperament, fiecare pictor își mînă creionul și pensula pe foaia de hîrtie ori pînză după cum îi este firea. Și talentul.

Mărturisesc umil că, privind tablourile lui Pencea am dorit să mă verific pe mine însumi și tot ce ochiul, iscodind, a înregistrat pe retină de-a lungul deceniilor care au trecut. Asociațiile (să le spunem „culturale") s-au derulat în memoria subsemnatului cu o rapiditate fantastică și nu este vina mea că scriu așa cum scriu acum despre Pencea. Poate greșesc, dar nu cred, atîta vreme cît autorul respectiv mă seduce prin tablourile sale oferindu-mi o viziune proprie asupra lumii și vieții. O imagine a universului uman pe care o poți admite sau respinge dar pe care nu o poți ignora.

Înainte de a fi pictor ori savant, Ioan Pencea face parte din acea familie de spirite cu care mă însoțesc și care începe cu miniaturiștii francezi, cu Cimabue și nu cu Giotto, cu frescele de la Arbore și nu cu acelea de la Voroneț, cu futuriștii italieni și nu cu suprarealiștii francezi, cu Dali și nu cu Picasso.

Dar poate merg prea departe cu asociațiile mele încercînd să-l încadrez pe Ioan Pencea într-o anumită categorie existențială cînd, mai bine, ar fi să mă limitez la școala ieșeană de pictură, la „meseriașii de geniu" al cărui maestru incontestabil, cel puțin pentru mine, rămîne pînă la sfîrșitul nostru de secol Dan Hatmanu.

Tablourile lui Pencea, atîtea cîte a pictat, cuprind în ele mai multă poezie decît „agreabilele zarzavaturi sentimentale" cu care sîntem obișnuiți obosind prin sălile unor expoziții. Și cînd mă gîndesc la poezie, am în vedere nu liricoida înșirare de cuvinte „ce din coadă or să sune" ci rigoarea dogmei cuvîntului de a spune prin el cîte ceva despre misterul acestei lumi atît de necunoscute nouă, tuturor. Și iarăși, nu întîmplător Vasile Mihăescu, poetul, și-a ilustrat o carte de versuri (termenul „ilustrat" nu e cel mai potrivit dar nu am altul la îndemînă!) cu reproduceri după lucrările lui Pencea. Și nu întîmplător, adaug, Nichita Stănescu și alți poeți din generația sa află în pictorul ori în sculptorul preferat propria lor regăsire de sine.

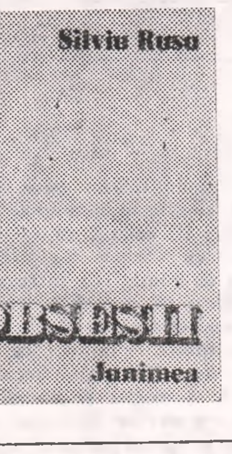
Se poate vorbi mult despre metafizica picturii lui Pencea, despre faptul că înainte de a fi „zugrăveală" tablourile lui sînt „una cosa mentale".

Se poate medita cu folos asupra tablourilor sale și nu mă îndoiesc de faptul că „specialiștii" își vor spune, desigur, cuvîntul. De pildă despre raporturile dintre griuri și galben în pînzele celui de trei ori laureat pe țară al Festivalului Național „Cîntarea României". Dar pe subsemnatul l-a interesat înainte de toate „iscodirea gîndului" din creația lui Pencea. Acea riguroasă poezie a unei comunicări care te tulbură prin originalitatea sa.

Corneliu STURZU

Ioan PENCEA: „Compoziție", II

starea de impact

Postumele lui Silviu Rusu aduc în prim-plan un poet cu deosebire original și expresiv în conturarea a ceea ce titlul sub care sînt adunate spune : **Obsesii.** Cele șase culegeri de versuri anterioare anunțau, mai exact spus enunțau unele din motivele pe care volumul de față, editat în absența autorului, le desăvîrșește, motive adunate acum într-un solilocviu încordat despre viață și moarte, amîndouă puse sub semnul violenței. Bucuriile, exprimate prin gesturi brutale, sînt asemenea bătăilor din cîrciumi, „cînd flăcăii își sparg capetele / cu pari din garduri rupte" iar „fetele îi spală de sînge / și-i cară prin garduri / prin spatele caselor / și-i culcă". Brutală este o moarte presimțită, așa cum brutală este însăși iluzia vindecării : „. . . dar a început vindecarea / blestemata învăluire / cu ceață peste rănile deschise / mă văd în oglindă / cu rănile strîmb înghețate // o vindecare acută / mă amenință, doctore !" Întreaga idee e sintetizată într-un ciclu de șapte poeme, un fel de autoportret „cu ștreangul de gît", o autobiografie rostită după sentința capitală : „Soarta mea / este de iarbă / înaltă și crudă / în care a căzut zvîrlit de o mînă nevăzută / un uriaș ciocan // îl simt cum apasă / cu rădăcini / ca umbra norilor furtunii // îl simt nu îl văd / iarba plutește /iarba se clatină / ca o fată umblînd cu mine / încă nenăscut // iarba nu știe / umbra se-ntoarce / în pămînt / iarba se culcă / dedesubt/ o umbră. . ." Poetul trăiește așadar o stare de impact, de agresiune a contrariilor, și rostul lui e să măsoare pe cadranul propriei sensibilități ultragiate presiunea și tensiunea forțelor ce se confruntă.

Formula poetică e austeră, de expresivitate primitivă, descinzînd parcă dintr-un folclor arhaic. De obicei, Silviu Rusu transcrie abrupt, manipulînd foarte sugestiv prim-planul. Undeva chiar notează bacovian : „E toamnă. Plouă. / Haitele se-mpart / în cîte două // cîinele complet, / cîinele-par / cîinele, cîini / se-mpart și dispar".

Evocarea condiției țărănești, dintr-o remarcabilă compoziție **(Țăranii),** se face după tipicul artei naive, unde toate elementele sînt nete și egal expresive. Urzeala versurilor e îndeobște aspră, precum postavul țărănesc, uneori însă capătă suplețe, atingînd evanescența țesăturii de in sau de borangic, pe care poetul caligrafiază broderii imperceptibile : „Lin tot mai lin / se trase pînza de in / (. . .) țesătoarea / (. . .) prinde-a se topi ca o floare // se face subțire, nu mai vede / albastrul ochilor ei se face verde / eu încerc s-o opresc între pleoape / dar ea este prea concretă și prea aproape / e stăpînă singură a albastrului / și mă depărtează de in ca o apă, lin / ca o apă în care m-am pierdut / ca în cer / mă depărtez și rămîn și pier / cel ce rămîne e un dulce suspin / greu distingîndu-se în nesfîrșirea pînzei de in. . ."

Dincolo de obsesii și de tehnică, volumul lui Silviu Rusu se distinge prin ceea ce aș numi consistența francheții, prin ambiția de a fi elocvent și emoționant dincolo de subterfugii și de artificii. Confesiunea, brutală și pură totodată, orînduiește rostirea după o logică a instinctului care nu dă greș, refuzînd să-și evalueze elocința, atingind tensiuni maxime cu minimă cheltuială de abilitate. E motivul pentru care volumul e copleșitor în simplitatea lui și, deopotrivă, e rafinat prin prospețime. Transcripția poetică ajunge la admirabile esențializări ale stărilor lirice, esențializări în care firescul și insolitul se ating și se confundă. Apărut la un an după dispariția prematură a autorului său, **Obsesii** e un testament care aduce spectaculos în atenția noastră un poet puternic și de frapantă personalitate. Este, indiscutabil cea mai bună carte a lui Silviu Rusu, carte care impune o reevaluare a ceea ce autorul a publicat anterior. E vorba de un gest editorial nu în primul rînd de circumstanță, ci de firească și necesară recuperare. „Junimea" tipărește astfel unul din cele mai interesante volume de versuri din ultima vreme.

Daniel DIMITRIU

panoramic editorial

DAN ANGHELESCU :

„Mașinării de traversare a sufletului toamna"

Iată un volum de versuri care prin ineditul titlului său poate stîrni curiozitatea cititorului de poezie de azi. Nu va fi probabil, își va zice desigur el, un poet autumnal obișnuit, precum sînt cei din *Antologia — Toamnei* de Ion Pillat în 1921. Toamna e o anticameră a senectuții, o prevestire a sfîrșitului la Bacovia și alții, anotimpul căderii frunzelor, al involuției. Dan Anghelescu e poetul care nu se lasă copleșit de tristețea ei, el recomandă nimicirea neliniștei pe care himera morții încearcă să ne-o trezească în suflet : „Înjunghie jivina-întrebărilor tale / Înfige în ea un cuțit argintiu / Atuncea cînd toamna în doze letale / Îți cade pe suflet și încă ești viu".

Ne putem însă păzi de ciudata „astronomie" a frunzelor ludic, născocind aparate gratuite, mașinării fără întrebuințare practică, valabile doar în ordinea spirituală, „pentru prelungirea vieții de seară", cu o scară suavă pentru visători, mașinării pentru fantomele infantelor din secolul al cincisprezecelea, mașinării prevăzute cu minavetă de zburat prin suflet, velocipede pentru vînări de vînt. Față de *„continentele de toamnă"*, eul liric are o vocație, „profund clandestină" de a-și pune în mișcare „îndureratele lui mecanisme" de evaziune, de a zbura sau, dimpotrivă, de a fixa, de a rămîne pe loc ca un copac. Dar, orice ar face, omul nu-și poate învinge destinul și concluzia poeziei *Quasi una fantasia* e că „Rebelul a rămas sub căderea de frunze fatală" cînd „Toamna trecea ca o carte suavă de filozofie a morții".

Dan Anghelescu e un fantazist cu ceva din fastul galant al simboliștilor, al lui Verlaine, Samain, D. Iacobescu : „Să-ți pui iubito dară fantasticul tău malacoff / Și-o albastră perucă pudrată cu-o pulbere tristă / Cînd ai s-auzi în saloanele serii bocănind doar un singur pantof / Vin eu, inventatorul mașinăriilor ce nici nu există". ...„Astăzi să pui pe tine maleta vernil / Și obsesia pentru florile de NU MĂ UITA / Să arborezi o mînă dulce-n prima decadă a lui april / Și să porți rochii lungi de seară de cîte ori îmi faci cafea".

Foarte interesant este autoportretul din *Poem despre nesfîrșit — privitorul și despre alcătuirea ciudată a sa* în care Dan Anghelescu se declară poet al privirii „numai ochi fiind eu, numai văz, numai privire-privire", pătruns de o lume ce se instalează în el ca o Fată-Morgană migrînd spre umbră : „N-am cum să mă ascund, n-am cum să mă refuz / Totul din jur privire mă cere / Acoperit de ochi pe frunte, pe umeri, pe suflet și în auz / Sînt ostenit de-a fi mereu privire-durere /".

Cu noul său volum, Dan Anghelescu se afirmă ca un poet original, autentic, de neconfundat.

Al. PIRU

GEORGE DAMIAN :

„Noapte de grație"

Al patrulea volum al lui George Damian, *Noapte de grație*, nu modifică defel imaginea disponibilităților sale poetice. El rămîne și aici același versificator tenace, capabil fără doar și poate de mari elanuri sufletești. În *Noapte de grație*, de pildă, nota obișnuită e melancolia, autorul cîntînd cu osebire trecerea timpului, iubirile defuncte, peisajele autumnale, o melancolie leneșă, monotonă, ca o apă mîloasă, a cărei curgere e prea rareori întreruptă de cîte un vers, un sunet plin, strident în atmosfera generală („Hai să-l iubim hai să-l iubim și să-l desnebunim !"). Nici măcar influențele, multe și mărunte, n-au pregnanță în această pastă amorfă, ce îmbracă în haina anonimatului. O singură excepție notabilă, *Și totuși*, unde tiparul arghezian e izbitor : „Acuma cînd auzul îmi este tulburat / De fluturi mari scămoși și moi / Încerc cu sufletul să vă încerc / Să pot afla ce se întîmplă / Și mai ales ce-o să rămînă / În urma trecerii noastre / Albastre au fost de cînd știu / Diminețile noastre / Și totuși ..." Să reținem primul vers, pentru că auzul e, înaintea văzului, simțul predilect al poetului : „Ne intră-n auz și-n privire / Gustul pămîntului frate..." ; „De cînd urechea mea și ochii / izbiți au fost de fulgerul luminii". Lumea e percepută auditiv, urechea, veșnic trează, înregistrîndu-i cu o dibăcie de-a dreptul profesională vocile : „Astă noapte i s-au ivit florile / Și eu, nedormind, le-am ascultat răsuflarea...", „Și-acolo, suspendați, vom asculta / Tăcerea marilor îndrăgostiți...", „Și nici n-am auzit cînd, îngînă celălalt" ; „Trec dintr-o cameră în alta / Și las toate ușile deschise / Să pot auzi telefonul" ; „S-aud venind noile iradiații..." ; „În curînd o să auzim din nou graurii" ... ; „Atunci flaute vor zice dulce zvon de lenevire" : „peste auz îmi ning / Fluturi scămoși / pe care abia îi mai disting" ; „vinul seaude fierbînd" etc. E curios cum această sensibilitate auditivă nu produce în mod obișnuit o poezie de constantă muzicalitate, linia melodică poticnindu-se în nearmonie : „Pe lîngă umbra caselor pitice / cu beciuri mirosind a vinuri tari / Se mai aud și-acum plîngînd / Domnițe necinstite de Tătari // La Darabani, la Darabani / Sticloase ape glasuri mistuite / Galop de cete-n trecere haină / Și soarele din toamna asta bună // La Darabani iubită fără tine / Mă simt pierdut ca-ntr-un blestem de gînd / Ca un copil visînd urît..." *(La Darabani).* Bine începe și *Mai sunt femei* („În fiecare dimineață, vara, cînd orașul doarme / Subtilizez din parcuri trandafiri / Pe care îi împart femeilor frumoase / Cu mers legănător, cu gene somnoroase"), ca să sfîrșească precum urmează : „Iar eu supus sînt să plătesc amenzi / Și ele știu, și-mi ies în cale și-acuma..." / Mai sunt femei ce știu s-aprindă Luna !". Doar în *Vicleana apă...*, îndemînarea poetului e evidentă pînă la capăt, echivalînd cu o promisiune : „O să mai vin-o noapte. / O să mai treac-o zi. / I-așa de tristă umbra / Iar noi parcă n-am fi... / Mai spune-mi o poveste / Ori cîntă-mi, ca să știu, / Ce-a mai rămas, ce este, / De ce-i așa tîrziu... / Pe unde vă petreceți / Bărbații mei de vin / Și voi femei nebune / Sublim legănătoare / Pe care punți de treceri / Va trebui să vin / Și înspre care spații / Adînci risipitoare... / Hai să rămînem umbre ! Ca ele să apunem, / Și să ivim prin vorbe / Noi colonii celeste / Cu greu ne mai deprindem, / Cu greu ne mai supunem / Prea deselor oprelişti / Din lumile aceste... / E dimineață-n struguri, / În flori e dimineață ; Trec peste noi vedenii / Mai albe decît ziua / De-atîta dor de humă / Mă-ncearc-o sfîntă greață / Și tu ades te tulburi / De marile imperii / Și eu ades mă clatin / Și prea ades mă sperii...".

Adrian OPRINA

TEODOR V. ȘTEFANELLI :

„Amintiri despre Eminescu"

În ciuda aparențelor, memorialistica privitoare la Eminescu este deosebit de bogată. Prieteni și cunoscuți, colegi și învățăcei, amici și inamici politici s-au simțit datori să lase posterității mărturii despre marele poet. Multe dintre acestea sînt consemnări fugare, momente, toate importante pentru istoricul literar. Puțini, însă, au fost aceia care, cunoscîndu-l și fiindu-i în apropiere vreme îndelungată să fi lăsat urmașilor contribuții memorialistice mai cuprinzătoare. Între aceștia, Teodor V. Ștefanelli, cu ale sale *Amintiri despre Eminescu*, ocupă, alături de I. Slavici cu *Amintirile* sale, locul cel mai însemnat. Aici găsim și motivul care a determinat Editura Junimea să includă în planul său de apariții, la 100 de ani de la apariția *Luceafărului*, reeditarea cărții juristului și istoricului bucovinean. Ediția aceasta (prima din 1914 încoace), îngrijită de cunoscutul editor și folclorist Constantin Mohanu, este însoțită de un substanțial studiu introductiv (p. 5—40), de un *Argument editorial* (p. 41—43), de *Bibliografie* (p. 187—195) și de indici (p. 199—212), instrumente indispensabile unei reeditări filologice.

Studiul introductiv, intitulat modest *Prefață*, este o cuprinzătoare cercetare asupra vieții și operei lui Teodor Ștefanelli, — cea mai serioasă din cîte i s-au consacrat. Const. Mohanu se ocupă mai întîi de familia și de numele cărturarului, arată că tatăl acestuia, negustor în tîrgul Siret, se opunea politicii habsburgice de deznaționalizare a românilor din Bucovina, atitudine moștenită de fii săi. Ajuns om al legii, Ștefanelli a apărat de abuzurile imperialilor pe cei care trudeau din greu, le-a apărat limba și a întemeiat societăți care s-au bucurat de mare faimă, cum a fost Arboroasa din Cernăuți, iar împreună cu Ștefan Ștefureac și cu S. Fl. Marian pune bazele publicației bucovinene „Revista politică" (apărută în 1886, la Suceava). Ani în șir, Ștefanelli se va ocupa de cercetarea istoriei Bucovinei și mai cu seamă de istoria Cîmpulungului Moldovensc. Academia Română răsplătește aceste eforturi prin alegerea lui ca membru titular, în 1910. Const. Mohanu insistă asupra activității scriitoricești a lui Ștefanelli și readuce în atenție numele unor povestiri inspirate din viata muntenilor bucovineni. De altfel, legăturile cu viața poporului, cu tradițiile lui au fost permanente, iar dragostea lui Ștefanelli pentru limba maternă și pentru instituțiile noastre moștenite se vede adeseori în *Amintiri*. Autorul studiului face interesante aprecieri asupra valorii documentare a lucrării editate.

Amintiri despre Eminescu de T. V. Ștefanelli și studiul care însoțește această carte trebuie citite și recitite, pentru că amîndouă cuprind interesante aspecte ale zbuciumului unui popor ale cărui pămînturi strămoșești au fost în multe rînduri cotropite prin lăcomia fără saț a unor imperii trecătoare. Ștefanelli mai puțin, dar mulți alții au crezut că la Putna, în 1871, Mihai Eminescu a difuzat o poezie a sa, fapt infirmat prin cercetări semnate de Perpessicius (vezi Perpessicius, *Eminesciana*, 1971, p. 261—274) și D. Vatamaniuc, *Date de istorie literară în „Curierul de Iași"*, în „Cronica", 3.IX, 1966, p. 8. Este vorba de poema *La mormîntul lui Ștefan cel Mare* scrisă de D. Gusti.

Ion POPESCU-SIRETEANU

VICTOR IANCU :

„Întrebări în asfințit"

Victor Iancu se înscrie în linia prozei ardelenești. Este un mediu în care natura nu intervine decît funcțional (peisajul e absent), autorul fiind absorbit de lectura aspectelor morale ale vieții, dezvăluite prin confruntări care se anunță difuz, izbucnesc pe neașteptate sau se anulează brusc printr-o tragică renunțare. Într-un fel, nimic nou în aceste povestiri. Aceeași dramă a fetei de om bogat, îndrăgostită de un fecior fără avere, nenorocirea pîndind fără milă la capătul unor dureroase căutări și frămîntări (bine surprinse de autor). Și aceasta, într-o strînsă desfășurare a narațiunii, care răsare de undeva din curgerea vremii și se pierde, în final, în aceeași curgere a vremii, unică relație care s-ar putea face cu povestirea sadoveniană, de care o desparte stilul (expresiv-) „bolovănos".

Deși povestirile din mediul rural sînt mai puține, ele sînt și cele mai reușite. În celelalte, prioritară e anecdotica banal erotică („Brusturi"). În „Drum închis" degringolada atinge punctul maxim atunci cînd „Melania (Lany) Cocean s-a întors pe neașteptate de la Tîrlișoara și i-a surprins pe amorezi în împărăția lui Eros". Insistența autorului în zugrăvirea unor comportamente în derivă angajează o anume persiflare a ambianței, inclusiv prin numele personajelor, ale unor formații sportive (una se numește Politehnica Tîrgu Frumos !), ca și prin toponimice (un personaj este renumit pentru „severitatea față de elevii liceului din Tîrgu Blajin" !). Populată cu arivişti sau dogmatici, care întrevăd tardiv propria alienare sau închistare, proza aceasta își are și ea nivelul ei de interes, mai ales cînd nu-și propune să mimeze o complexitate ce-i este improprie. În „Labirint", Mihai Drulea (!), distins universitar, iubește (ilicit) o studentă, perorînd hamletian pe tema opțiunii (imposibile !) între confortul casnic și de catedră și posibila aventură, nu lipsită de riscuri, cu juna dispusă să-i facă (tot ilicit și mai ales, fără pretenții măcar patronimice) un fiu. În fața perspectivei (schițată de un amic) de a pleca cu ea (Ramona), după absolvire, undeva în lume, Drulea rămîne perplex, ripostînd cu un calm bun simț care coboară întreaga povestire la nivelul unor banale infidelități conjugale, cărora tichia de bovarism (masculin !) le stă cumplit de nelalocul ei. Ceea ce nu înseamnă că Victor Iancu nu este un autentic povestitor. Care continuă să se caute pe el însuși...

Alina NOUR

ION LOTREANU :

„Despre analogie și alte eseuri"

Despre analogie și alte eseuri are darul de a impresiona încă de la început pe îndrăzneții care încearcă să o parcurgă. Variate, în ceea ce privește domeniul, eseurile sînt mostre de erudiție, expresii luxuriante ale unei firi meditative. Fără îndoială, un lector mai puțin avizat va rătăci inutil în aceste spații culturale. Rezultat al unor cercetări fragmentare (literatură, beletristică, filozofie, muzică) volumul semnat de Ion Lotreanu dezvăluie o altă față a intelectualului care ne obișnuise cu versuri nu lipsite de oarecare interes. Pentru el totul pare atît de limpede, argumentele suficient de clare, tonul cu modulații catifelate se menține în limitele unui echilibru clasic, de invidiat. Perspectiva largă, dificilă, abordată cu seninătate și curaj, fondată pe indiscutabile informații culturale este mai întîi autentică. Și asta fiindcă autorul, amator de surprize, dacă nu descoperă enigme în pînza de paianjen a textului, se grăbește să le inventeze. Oricum, „antologia" de eseuri sugerează cercetătorului cîteva punți de legătură, nebănuite. Astfel în pagini nu lipsite de o anume densitate, contestă afirmații șubrede, opune unor divagații lipsite de relief și culoare, demonstrații cu o solidă bază științifică. Reperele utilizate îi asigură o poziție stabilă, în teren. De pildă, autorul, în urma unor complicate demonstrații, cu trimiteri la scriitori iluștri, concluzionează în cîteva fraze, judecăți la îndemîna oricui. După opinia sa, ceea ce cade sub incidența transferului de sens, în creația populară românească „este operă a unui eu unificat în care se sting instinct, intelect, intuiție, sensibilitate", sau, în legătură cu scrisul arghezian : „faptul de expresie impus de Arghezi (proza) este de o originalitate uluitoare". Nu mai puțin interesante vor părea la o primă lectură eseurile cu privire la C. Stere, cum l-a corectat pe Kant gînditorul român C. Rădulescu-Motru, despre filozoful raționalist Mircea Florian, care în ultima parte a activității sale s-a apropiat de marxism, opiniile despre literatură ale lui Rebreanu, despre Călinescu cel ce „a lansat paradoxuri care cad din ce în ce mai bine", despre „amoriul" în poezia noastră populară, sculptura lui Brâncuși, lumea morometilor. Așadar, o problematică atrăgătoare din care nu lipsesc surprizele. **Dspre analogie și alte eseuri** cuprinde un șir de ipoteze, tălmăcite de un specialist, dotat cu uneltele necesare. Insuficient cercetate „galeriile" descoperite riscă să se prăbușească, sau să fie trecute cu vederea. Într-o perspectivă mai largă, în aria de preocupări a lui Ion Lotreanu, volumul acesta va fi considerat o carte de copilărie.

George BĂDĂRĂU

MARC EIGELDINGER :

„Drumurile soarelui"

Marc Eigeldinger (n. 1918) a publicat din 1941 **(Le Pèlerinage du silence)** pînă în 1978 **(La Maison transparente)** nouă volume de poezii comentate, între alții, de Pichois, Starobinski, Jeanneret și Pierre Emmanuel.

Selecția de poezii traduse în românește, făcută din volumele Mémoire de l'Atlantide (1961), **Les chemins du Soleil** (1971) și **La Maison transparente** (1971), justifică întru totul aprecierile critice. Avem în față o poezie care în termenii lui Eigeldinger, „ia parte la ritmul forțelor telurice și la creșterea universului vegetal." Forțele telurice se manifestă prin metaforele argilei, turbei sau orichilaque-lui iar „solitudinile vegetale" sînt formate din maci, ciulini, ferigi, albăstrițe, erici, barba împăratului, crețuște, oronia sau oyat, sînt populate de licorni, salamandre, ereți sau sînt vizitate de Eva, Dedal, Icar, Phaeton, Isis, Euridice, Psyche, Eos și Selene iar alteori de Brendan și Esclarmonda. Spații mitice și mitologizate, prin urmare, „spații privilegiate" care uneori se cheamă Atlantida, Icaria și Septimania, alteori cline/vîlcele, arhipelaguri, păduri, drumuri, sihăstrii, lagune și lacuri, sau, pur și simplu, o „casă trasparentă" : „Pe culmea încă neștiut-a sufletului, / În care graiul spulberă opacul / Îmi fac din semne nehălăduite / Îngustă, transparentă, casa mea."

De altfel, asemeni tuturor poeților reflexivi, Eigeldinger se explică detaliat atît în magistrale texte de tip „ars poetica" — „Graiul tăcerii", „Grai solar", „Inscripții (I), (II), (III)", „Alisa (VI)", cît și în eseuri. În unul dintre acestea aflăm că poezia este „viziune întruchipată în grai prin străfulgerarea prelungită a invenției metaforice."

Din punct de vedere tehnic, poezia lui Eigeldinger, de o unitate impresionantă, impusă, mai întîi, de solida sa cultură clasică și modernă, este de o strictețe formală mai rar întîlnită printre contemporani. În al doilea rînd, numeroasele epigrafe (din Ronsard, Rousseau, Rimbaud, Hugo, Eluard, Saint-John Perse ș.a.) pentru volume, cicluri sau poeme individuale care se constituie într-un permanent aparat auxiliar ce complică armătura textelor și ne solicită lărgirea orizontului de așteptare și așa restructurat de țesătura aluziilor din interiorul textelor. Amatorii de comparații pot găsi în poezia lui Eigeldinger paralelisme și concordanțe cu Eminescu însuși („Pe al absenței povîrniș, / Te-aud din susurul de vînt, / În al tăcerii rămuriș / Și-n plopii fremătînd...", deși poate că este vorba doar de matricea eminesciană din limbajul poetului-traducător), cu Blaga („Eu inima verdeții o aud/Cum tropăie în taină-n sînul gliei..." : și nu numai aici, ci, în general, Eigeldinger este poet al unor ample spații culturale, el se minunează în fața naturii, îi sporește tainele și se vede rămas, în cele din urmă, doar cu cuvîntul, imaginea și gîndul și... Arghezi („vorbele de pucioasă și mocirlă" împreună cu invocațiile adresate divinității).

Volumul tradus de Aurel Tita mai cuprinde și o complexă prefață semnată de regretatul Vasile Florescu, o „Introducere la un poet ermetic solar" în care se discută statutul poeziei în general, al relațiilor ei cu retorica, elocința și muzica, poezia tradițională în raport cu cea modernă sau probleme de versificație — un adevărat minitratat de poetică prin urmare. Dar marea reușită este a traducătorului care a realizat, se pare, un lăudabil compromis între cele două tipuri de „topologii" lingvistice.

Șt. AVĂDANEI

magazin

• cicerone sbanțu

bumerang

Explozia urmată de formidabilul incendiu a izbucnit exact la ora unu după miezul nopții, iar Breavu a ajuns la locul faptei exact după două ore și treizeci de minute ; adică exact cînd din căsuța unde se petrecuse evenimentul nu rămăsese mai nimic.

De două zile ploua insistent, *mocănește*, spre satisfacția ierbii abia încolțite și a mugurilor pregătiți să irupă după o iarnă nesuferită cu vînturi uscate și fără pic de zăpadă.

Avînd grijă să nu facă vreo mișcare prea bruscă, Breavu s-a așezat oftînd lîngă șofer, și-a privit ceasul la lumina plafonierei, apoi a făcut semn că se poate porni.

— De ce așa de tîrziu, a întrebat după un timp, cu voce domoală, de parcă ar fi rostit cuvintele doar așa, ca să treacă timpul.

— Acum mi s-a ordonat să vin, raportă milităreşte Prescure, știind el cîte ceva despre *blîndețea* afișată de șeful său în astfel de situații.

— Cine ?

— De serviciu este căpitanul Plăcintă...

— Aha.

— Știa că aseară nu v-ați simțit prea bine, încercă Prescure timid, privind țintă asfaltul ud. S-o fi gîndit că ați adormit...

— Aha, repetă încet Breavu, lăsînd pleoapele să cadă peste ochii ce trădau chinul prin care trecea de trei zile, de cînd se declanșase criza.

„Ești un inconștient ! — îi strigase doctorul, măturînd cu un gest furios vraful de medicamente de pe birou — Astea nu vindecă, ci doar calmează ! O să-i ridice careva vreo statuie nemaipomenitului maior care cu rinichii făcuți praf s-a tîrît de ici colo, crezînd oare că fără prețiosul tău aport se duce totul de rîpă ? ! Infantilism !".

Bineînțeles că fără el... Dar, de unde să știe doctorul ce înseamnă singurătatea ? De unde să știe ce înseamnă nopțile și zilele *libere* petrecute între pereții unei garsoniere triste ? De unde să știe ? !

Mașina a frînat brusc și Breavu a deschis ochii. Spectacolul se terminase iar spectatorii se grăbiseră probabil să plece înainte de a se trage cortina ; lipsa lor, a curioșilor dornici să știe cît mai multe, să dea informații și sugestii, să comenteze și să-și ofere serviciile, îl impresionă neplăcut pe maior.

Pompierii își strîngeau meticuloși instrumentele, cîțiva milițieni păzeau locul unde *acum* nu se mai putea întîmpla nimic, iar girofarul unei ambulanțe, uitat în funcțiune, se învîrtea inutil.

Breavu s-a apropiat de targa ce tocmai urma să fie introdusă în mașină și a ridicat un colț al cearșafului ; cadavrul carbonizat arăta înfiorător și maiorul se grăbi să se îndepărteze.

— O să fie al dracului de greu ! îi strigă la ureche un locotenent de la *tehnic*, murdar pînă în albul ochilor de funingine și praf. Ce-a lăsat focul, au distrus vitejii ăștia cu tulumbele și cu tîrnăcoapele ! O să fie al dracului de greu !

— Nu sînt surd, mormăi Breavu, pornind spre ceea ce pînă nu de mult fusese una dintre căsuțele acestei străzi ude și pustii.

Locotenentul avea de fapt dreptate ; explozia, incendiul și apoi apa, măturaseră totul, lăsînd la vedere doar pereții înnegriți, grinzi arse, resturi de mobile, băltoace murdare și un miros pătrunzător, înecăcios.

— Parcă a fost un depozit de muniții, preciză tînărul de la *tehnic*, vorbind de astă dată în șoaptă. Este evident că explozia nu s-a datorat vreunei sobe de petrol sau vreunei butelii.

— Cînd am raportul ?

— O să fie foarte greu să...

— Cînd ?

— Spre seară...

— E bine, făcu Breavu și îi întoarse spatele.

— Să trăiți ! îl luă în primire șeful formațiunii de pompieri. Tovarășe maior...

— Mă cunoști ?

— Cine nu vă cunoaște ? Sînteți ca o... legendă. Printre noi, ăștia mai tineri, circulă despre dumneavoastră fel și fel de istorii... captivante !

— E de vină vîrsta, dar o să vă treacă, îl liniști Breavu, scoțînd un „snagov" din tabacheră. Ți-ai format vreo părere despre ceea ce s-a întîmplat aici ?

— Raportul meu o să ajungă la dumneavoastră *pe cale ierarhică !*

— Ei, poftim, te-ai supărat ? !

— Permiteți ? Trebuie să plec.

— Desigur, desigur, e bine și *pe cale ierarhică*, mormăi Breavu, pornind spre mașina lui Prescure. Conform bunului său obicei, acesta adormise cu capul pe volan și maiorul s-a văzut nevoit să bată destul de tare în geam cu vechea sa tabacheră. Vezi ce tare plouă ? Și parcă s-a făcut mai frig...

— Gata, mergem ? se arătă nedumerit șoferul, învîrtind cheia în contact.

— Băieții or să-și facă treaba și fără aportul meu prețios ; ba aș putea spune că or să și-o facă mult mai bine dacă eu nu-i voi sîcîi... Hai, dă-i drumul !

— Unde ?

— Unde se poate duce un bătrîn la o asemenea oră și pe o asemenea vreme ? Acasă, în pat, la căldurică... Îi zici lui Plăcintă să-mi adune pe birou toate rapoartele care vor sosi, apoi... liber.

— Nu trec să vă iau ?

— Prescure, Inspectoratul funcționează perfect și cînd nu ești tu prin preajmă. Du-te omule acasă, la nevastă și la copii ! Dacă o să mă prăpădesc de dorul tău, știu unde te pot găsi...

Garsoniera l-a întîmpinat ca de obicei, cu acea ostilitate greu de definit. Cîndva a încercat să o *îmbuneze*, aducînd pe furiș buchete de flori, sau spoindu-i pereții în culori vesele ; în zadar, o împăcare nu era posibilă ! Ar fi putut să o părăsească, să se mute, dar oare amintirile nu s-ar fi încăpățînat să rămînă acolo ? !

Breavu a scuturat balonul îmbibat de apă și l-a atîrnat să se usuce în baie, apoi a încercat să prelungească ritualul bărbieritului. Da, da, cu toții aveau dreptate, îmbătrînise, iar în ultimile zile, nesuferita de criză îi accentuase ridurile și cearcănele.

A prăjit două ouă (singur fixase rația de două ouă prăjite în unt, o singură dată pe săptămînă, numai vinerea), le-a mîncat fără nici un chef alegînd cu grijă doar gălbenușurile și a pus resturile într-o pungă de plastic, să i le dea dimineață lui Bobv, uriașul motan negru care îl aștepta lîngă ușă. A încercat să afle *domiciliul stabil* al misteriosului animal, dar nimeni nu știa nimic ; motanul apărea cu precizie matematică, fix la șapte, își lua porția, îl conducea pînă jos, la intrarea în bloc, torcînd și frecîndu-i-se de picioare, apoi dispărea fără urmă.

Abia după ce a băut ceaiul calmant și a înghițit doza de pastile, s-a hotărît să ridice receptorul telefonului : „Te-am sculat cam devreme, să mă ierți" a zis, după ce a auzit în cască un *alo* agresiv. „Tu, moșneag fără somn, ți-ai făcut un obicei dintr-asta !". „Dă-mi un punct de sprijin și răstorn Universul !". „E veche !". „Și noi sîntem... vechi". „Te rog, fără chestii deprimante ! E destul de afurisită ploaia care mi-a înnebunit toate încheieturile, de nu pot închide un ochi !". „S-a încîlcit iarăși un ghem și îmi trebuie un capăt...". „Știu, știu, voi ăștia, detectivii, nu puteți face un pas fără *șoarecii de la evidență !* Știu !". „Plăcintă... ?". „Cine altul ? ! Îți respectă... metodele ! L-a trimis pe Prescure, am fost la sediu, am căutat, am găsit, ți-am făcut raportul... Acum probabil vrei un *rezumat*". „Cam așa ceva...". „Nici nu se putea altfel ! Acultă, maior somnambul : Ionescu B. Ionescu, șaptezeci de ani, pensionar, fost cercetător lipsit de har la *Institutul 47*, fără antecedente penale, fără nici un fel de rude, cu domiciliul în strada *Lămîiței 32*, în casa pe care a moștenit-o de la părinți". „A fost un individ obișnuit, *curat...* ?". „De *curățenie*, tu te ocupi ! Adio !".

Breavu a pus receptorul în furcă, zîmbind ; vechiul și bunul său prieten de la *evidență* avea un mod original de a purta un dialog !

(Va urma)

publicitatea acum un veac

Așadar, răsfoind în continuare colecția ziarului „*TIMPUL*" pe anii 1877—78, să vedem și în acest episod ce mai vindeau și mai cumpărau, ce mai pierdeau sau mai cîștigau, ce mai consumau ori numai priveau concetățenii noștri de la finele veacului trecut...

Zile (de ianuarie '77) la rînd, bucureșteanului (și tot românului) i se aducea la cunoștință marele chilipir pe care îl oferea *Marele magasim de haine Alb & Jos. Grünbaum, colțul Bulevardului, cassa Grecianu : Inevitabilul resbel din Orient aducînd o criză spăimîntătoare în toată Europa, mărfurile au scădzut foarte mult. Pentru acest cuvint,casa noastră fiind în legătură cu mai multe fabrice din Europa, ne-am decis a vinde cu prețuri foarte reduse. Rugăm dară pe onorabilii noștri clienți și pe întregul public să binevoiască a ne visita, spre a se convinge singuri că numai în magasimul nostru se poate găsi hainele cele mai moderne și cu un preț incomparabil de eftin. Cu osebire recomandăm MINCICOAVE (paltoane lungi cu cordoane]. În magasinul nostru a mai sosit 1 000 duzine cămăși și articole de modă bărbătească, specialitate de Paris. Comandele din provincie se efectuează cu cea mai mare promptitudine : lucrurile ce nu vor conveni se primesc înapoi.*

După nici zece zile, proprietarii aceluiași *mare magasin*, văzînd că devine *situația din dzi în dzi mai critică și fiindcă suntem prea încărcați cu mărfurile*, anunțau hotărîrea lor de *a le vinde cu prețuri încă și mai reduse.* Așadar și prin urmare : *Rugăm pe Onor Public a-și da osteneală de a ne visita spre a se convinge că numai la noi se pot găsi hainele cele mai noue cu preciurile în adevăr admirabil de eftine. În deosebit recondăm : PALTOANE À LA LORD SALISBURY sosite chiar acuma ; HALATURI DE STRUC. Întotd'auna se găsesc și un mare deposit de HAINE NEGRE. Cel mai mare asortiment de articole de modă. Cămăși cu franci 5,65 bucata.* Iar pe la mijlocul lunii următoare soseau nu numai *un mare asortiment de pardesiuri și costume de prima-veara*, ci și o scrisoare de mulțumire de la un *onor client* din Bacău, epistolă pe care, cu profitabilă... modestie, firma Alb & Jos. Grunbaum se grăbește să o publice în coloanele periodicului bucureștean : *Onor Domn ! Am primit halatul ce mi-ai trimis — vă mulțumesc prea mult, este de o calitate bună și în adevăr că prețul de 25 fr. plătit, nu e scump. [...] aşi mai comisiona și alte straie, dar mă tem că nu mi-or veni pe corp, căci nu știu măsura. Primiți asigurarea considerației mele.. G. Dumbravă.*

Fiindcă se pare că și pe atunci fiecare își avea „durerile" sale, iată că, pe lîngă grija „resbelului din Orient" și a posibilelor falimente, exista și banala... suferință dentară ! În acest caz, era util de știut că : *Durerile de dinți de orice fel, chiar cînd dinții sînt găuriți și cătămați, se înlătureazā la moment și pentru totd'auna prin celebrul ESTRACT DIN INDIA. Acesta n-ar trebui să lipsească în nici o familiă din causa efectului escelent.* (C. B.)

adolescența la post-restant

Asta-i situația, vorba anului ! Departe de mine gîndul consolării celor văduviți de o sinapsă în plus la momentul oportun, dar pierderea unui concurs nu e totuși cea mai mare catastrofă. La paisprezece, la șaisprece, la optsprezece ani șansele surîd larg celor perseverenți. Să nu uitați asta acum, cînd văzduhul și strada răsună de voios ciripit de nedomolite vrăbii, de insistent uruit de motoare zdravăn ambalate sau de larma pestriță a puștimii dezlănțuită în vacanță și în spațiile dintre blocuri, dîrz apărate de pensionari pentru iarba, florile sau morcovii conținuți. Cu antifoane bine înfipte în pavilioanele urechilor, posesorii unui anume plan de viață, redistribuiți într-o altă școală decît cea dorită, din cauza unei zecimi sau sutimi mai puțin în media obținută, să înalțe iar steagul pe metereze respectînd spartan modalitățile de antrenare a apetitului pentru lucru. Cum s-a hotărît să procedeze *Letiția P.* după ce a răsfoit „Jurnalul" lui Gide, *sustras din secțiunea bibliotecii de-acasă, din raftul cu indicația „după 16 ani"*. Așadar, călindu-și indiferența față de fireștile atracții ale vacanței mari, ea va continua să studieze tratate de biologie și chimie, *„domenii în care sînt convinsă că am idei. Dar pentru a nu greși trebuie să cunosc exact contribuțiile celorlalți oameni de știință. Pentru destindere voi citi biografii de savanți, neuitînd ca în fiecare seară să-mi compar lucrul de peste zi cu cel din ajun. Voi* citi numai literatură bună. Urmează să-mi *procur dicționare și atlase de specialitate. Voi reuși oare ?* Bineînțeles ! Dar nu exagera, viața nu-i chiar atît de scurtă cum ne închipuim atunci cînd ne copleșesc proiectele. Nu, de o mie de ori nu, *Radule* băiatule ! De ești convins că gingașul cord al Danei consună în același ritm cu al tău, renunță la romantic-prăfuitul procedeu folosit (cu urmări fatale, vai !) de Cyrano, chiar de ai un nas la fel de mîndru ca al lui. Fetele nu mai suspină demult după adoniși, iar dacă mai strivesc între pleoape vreun Alcibiade trîntind portiera unui Peugeot roșu în fața celor cinci trepte ale scării blocului, o fac fără urmări în existența cotidiană, în care se lasă impresionate îndeobște de scînteierile minții. Arată-i-te iubitei în fiecare dimineață cu un trandafir, invincibila armă a timizilor, în rîndul cărora te-ai plasat din nebăgare de seamă. De-i vei vorbi așa cum mi-ai scris mie, te va asculta cu neascunsă încîntare, în timp ce roza o va prinde în mreaja-i de arome. *De la sfîrșitul lui iulie ziua s-a lățit deodată pe 14 ore. Trei mă uit la televizor, una mănînc, patru citesc, două fac cumpărături și-mi mai rămîn patru să bat mingea. Unde ? Că tantile cu șoimi care vin în parc* (împrejmuire betonată cu gard înalt de sîrmă, n.n.), ne *gonesc cînd vrem, noi băieții de a șaptea, să începem un fotbal cu : „Ia mai plecați de-aici, vreți să-i loviți pe-ăștia mici ? Sînteți cît poarta și vă arde de joacă ?" Poate întrebați dumneavoastră șefii sectorului „joacă" cu ce să umplem noi cele patru ore ale fiecărei zile pînă la 15 septembrie.* Voi întreba, *Sorine D.* Dar pînă sosește răspunsul vine o nouă vacanță mare, așa că tu, isteț cum te bănuiesc, adaptează-te. Am înțeles că locuiești într-o piață închisă vehicolelor, ați putea încerca acolo, însă fără șuturi puternice, altfel îi deranjați pe cei ce degustă îndelung berea pe terasele berăriei sau patiseriei din preajmă. Întru totul de acord cu tine, *Iuliana. Mimi, cu ochi albaștri ca cerul*, cum să te sinucizi *pe jumătate, cu spray spumant* pentru că *el* ți-a respins intențiile matrimoniale ? Ai numai 14 ani, nu ai citit încă „Suferințele tînărului Werther", de Romeo și a sa Julietă ai auzit doar, reținînd din etern-actuala lor poveste doar amănuntul vîrstei, și acționezi ca o stea de cinema în declin sau o modistă de melodramă. Apropiindu-te de tărîmul de care nu scapă nimeni ți s-a șoptit oare că frumusețea vieții e ascunsă în noi înșine ? Ar fi singurul cîștig al pueril-ridicolei tale mizanscene.

De la munte, de la mare, de pe șantierele hărniciei, aștept încă vești de la voi.

CORESPONDENT

roua lecturii

împotriva baronului von münchhausen

3. Văzînd doi urși (meteahnă veche) se apropie de ei. Masacrul, căci un masacru va fi, începe jucăuș, pervers ; printre ghețari nu-i nimeni să-l oprească, poate să-și dea drumul, căpitanul Phipps nu riscă să își pună mintea cu un balamucalgiu ! „...scoțînd briceagul — chiar acesta pe care-l vedeți aici (l-a păstrat, mîndru de ce-a executat cu dînsul ! *n.n.)* — apucai (ursului *n.n.)* piciorul stîng de dinapoi și-i tăiai trei degete". Realizați finețea detracată a baronului ? Pe urmă abia ursul e împușcat. Trezindu-se, datorită împușcăturii, alte „mii de urși", el îl jupoaie expert pe cel mort și se bagă-n blana lui pentru a nu fi depistat. Urșii îl miroase, naivi, și se lasă trași în piept. Un om normal și-ar fi luat imediat tălpășița, mulțumind lui Dumnezeu că a scăpat teafăr dintr-o atare belea. Dar baronul, dezlănțuit, nu pierde rarissima ocazie. „Cîndva îmi spusese un felcer bătrîn că o lovitură în șira spinării ucide pe loc. Amintindu-mi (ce memorie la țanc ! *n.n.)* de cuvintele lui mă hotărîi să fac o încercare". Așa o numește el, „încercare !". Și exterminarea urșilor în masă are loc ca într-un abator al infernului. Aceștia cad, ține să precizeze Münchhausen, „fără să zică nici pîs". Apoi, pentru a-și justifica oarecum nebunia, dînsul trimite în dreapta și-n stînga șunci și blănuri prietenilor, lorzilor amiralității, lorzilor tezaurului, lordului primar etc. Mituiți, ei tac. Nu însă și căpitanul Phipps care ratase călătoria de descoperiri geografice. El va numi acea zi de tristă amintire, „ziua blănurilor de urs".

•

Nu mai vorbim de voioșia cu care Münchhausen „gustă" diferite întîmplări nenorocite. Un lup îi mănîncă tacticos, de la coadă la cap, sub ochii lui încîntați, calul înhămat la sanie. Bidiviul lituanian pe care-l călărește într-o bătălie își pierde toată partea dinapoi în așa fel încît, atunci cînd soarbe, apa se scurge pe jos gîlgîind. Baronul pleacă, bineînțeles tot călare, în căutarea celeilalte jumătăți spre a le coase una de alta. De ce nu și-a schimbat calul ? Fiindcă nu ar mai fi trăit „experiența" de a se deplasa pe o ciozvîrtă !

•

Așa se comportă baronul Münchhausen cu animalele. Dar cu oamenii ? În fața unui bătrîn general ce bea fără să se îmbete din cauză că, avînd doar o jumătate de țeastă, alcoolul se evaporă prin scoaterea oportună a pălăriei, baronul nu se sfiește, ci dă foc aburilor, înconjurînd capul acestuia cu un nimb de flăcări usturătoare.

•

Moartea unui cațic este transmisă cu o veselie suspectă : „...trecea tocmai prin grădină, îndreptîndu-se spre casă, cînd copacul se prăbuși cu vuiet și *din fericire* (s.n.), îl lăsă mort pe loc". Dîndu-și seama de gafă, vrînd s-o înlăture, recurge la un șiretlic și adaugă repede : „Am spus «din fericire» ? Da, da, din fericire, domnilor, fiindcă, fie-mi îngăduit să v-o spun (diabolică implicare a auditoriului prin aprobarea ce i se cere cu falsă umilință ! *n.n.)*, cațicul acesta era cel mai dezgustător tiran". Să nu ne lăsăm înșelați, baronul s-a bucurat, pur și simplu, de strivirea cațicului.

(Va urma)

EMIL ȘI DETECTIVII

exerciții de tragere

Din presa vremii : „Cu prilejul împlinirii a o sută de ani de la nașterea lui Titu Maiorescu, s-au organizat serbări comemorative de către mai toate instituțiile noastre de înaltă cultură, subliniindu-se rolul determinant pe care acest mare critic l-a avut în cultura românească (...)

La Iași, amintirea lui Titu Maiorescu a fost poate mai vie ca oriunde. La unele școli secundare, la barou, la ateneele populare și mai ales la Universitatea Mihăileană s-a vorbit despre Maiorescu, care și-a început cariera în Iași, unde a pus bazele societății „Junimea", a cărei rol a fost determinant în promovarea culturii noastre. D-nii Octav Botez, G. Călinescu și I. Minea au analizat cu mare bogăție de amănunte și cu toată competența opera filozofului, profesorului, criticului și omului politic..."

(Cu prilejul sărbătoririi centenarului nașterii lui Titu Maiorescu, în : *Însemnări ieșene*, nr. 5, 1940, p. 354—365).

Arhiva muzeografică : „O ceată de tineri m-a rugat a lua asupră-mi călăuzirea lor pe potecile cele anevoioase, adesea abia atinse, uneori rău străbătute, mai totdeauna nesigure, ale Literaturii române

Negreșit, ei își vor fi zis în gîndul lor : ca bătrîn, el nu o dată a trebuit să greșească, și va fi avut destulă vreme pentru a-și cunoaște păcatele unul cîte unul ; (să) vină dară între noi cît mai curînd cu sacul său de povețe încercate, ferindu-ne de cîte pățise el însuși într-o viață literară îndesată și necurmată de peste un patrar de veac.

Și bine au cugetat tinerii ; atît de bine, încît îmi mușc degetele cum nu cugetasem și eu tot așa la începutul alergărei mele, căci cine știe de cîte ispite, de cîte poticneli, de cîte păreri de rău n-aș fi scăpat cu fața curată, dacă mă puneam atunci cu încredere în adăpostul unui cărturar vechi de zile, rece la creier și cald la inimă..."

(B. P. Hasdeu, Un cuvînt înainte în : *Revista nouă*, an I, nr. 1, 1887).

Arhiva anecdotică : „Cetisem odată, pe cînd eram credincios, că vor veni păsări cu clonțul de fier și ne vor mînca de vii (...). Acum însă am ajuns în așa hal, încît cu drept cuvînt putem zice : „Ferice de porci și de celelalte dobitoace". În adevăr, iată, cetim în „Citoyen et Bataille" de la Paris că D-l Pasteur se află la Avignon pentru a cerceta pricina unei boli care a omorît 20 000 de porci, și pentru o boală de cai, care nu știm cîți va fi omorît. Pentru acest scop, D-l Pasteur a primit de la guvernul francez suma frumușică de 50 000 de franci. Nu ne îndoim că în curînd va afla pricina boalelor și dobitoacele vor scăpa de dînsele. Ferice de porci și ferice de cai !..."

(Ioan Nădejde, Ferice de porci..., în : *Contemporanul*, nr. 11, 1882, p. 436).

JUNIMIST

dintre sute de catarge

SIMONA CONDOR—Galați. În cele trei fragmente din **Mica publicitate**, precum și în **Vis vechi** (titlu neadecvat), reușiți, prin limbajul insolent, să comunicați perfect. Așadar, se poate. Ne mirăm că alături de asemenea piese figurează și simple tatonări.

IULIAN MOCANU — București. În materie de poezie, știam — cu aproximație — ce ne așteaptă ; noutăți, nu prea. In schimb, microromanul fantastic ne-a produs o plăcută surpriză. Dacă ați putea să acordați mai mult timp literaturii, rezultatele nu ar întîrzia atît.

CONSTANTIN ZĂGAN — Albești, jud. Botoșani. De data aceasta nu ați fost la înălțime. Avem dreptul să vă muștruluim. Dacă nu simte, cu fiecare vers, o sfîșiere, poetul nu are șansa de a convinge. Debarasați-vă, cît mai curînd posibil, de gestică, de joc, de orice ambuscadă a cuvintelor fără încărcătură afectivă. Sperăm să considerați sugestia noastră nu un parti pris, ci o concluzie în urma seriilor de experiențe încheiate uneori dramatic.

M. I. AMBIESCU — Galați. Șarje pentru întîlniri amicale.

SABIN HOREA — Cluj-Napoca. Trimiteți texte dactilografiate.

V. PUSTIU — Suceava. Neconcludent.

SORIN DUMITRU — Constanța. Ați fi putut să indicați (pe același ton categoric) doar o singură soluție.

NICOLAE MIHAI — Bacău. Din cele cîteva file, am desprins o poezie foarte frumoasă (**Numai tristețea**). Așteptăm.

TANIA BOGDAN — Iași. Deocamdată, nu.

MARIAN ENACHE — Constanța. Manuscrisele încredințate se află în loc sigur ; vom discuta pe text la prima întrevedere.

Ioanid ROMANESCU

robert young

s.u.a.

• solul albastru

POVESTIRE NEŞTIINŢIFICO-FANTASTICĂ

Planetoplanul se ivi din vîltoarea Universului şi, greoi, se aşeză pe nisipurile albastre ale Pămîntului.

Căpitanul Freempf deschise trapa de coborîre. Ieşi în lumina scînteietoare a dimineţii pămînteşti şi, cu sete, îşi umplu plămînii cu aerul îmbătător, de puritatea cristalului. În depărtare, ca nişte cioburi colorate de sticlă, inundate de razele puternice ale soarelui se vedeau ruinele oraşului mort.

Privirea comandorului se însenină: „Pămîntul — gîndi el — Iată-te, deci, cum eşti, Pămînt...".

Ceilalţi trei participanţi la istoricul zbor ieşiră unul după altul din navă şi se aliniară în faţa căpitanului Freempf. Cîtva timp ei priviră în jurul lor curioşi.

— Albastru, — oftă, în sfîrşit, Berp.

— Într-adevăr, albastru — se miră Fardel.

— Ia te uită, albastru — pufni Pampf.

— Păi sigur că da, albastru — zise moale comandorul. Doar au atestat şi astronomii noştri că albastrul pătrunzător al Pămîntului nu se poate explica numai prin existenţa atmosferei. Trebuie să existe un anume component albastru chiar pe învelişul solid al planetei. Acum ştim, e chiar solul.

Se lăsă într-un genunchi şi ciupi cu veneraţie pulberea de jos iar aceasta i se fărîmă între degete ca o ceaţă albastră. Comandorul se ridică, îşi scoase cascheta şi încremeni aşa, inundat de lumina soarelui, cu părul răvăşit în vînt, cu privirea aţintită în zare, — un simplu marţian care a avut cinstea de a purta prin volburile neştiute ale Universului triumful ştiinţei marţiene.

O uşoară tristeţe îi umplu inima comandorului şi gîndurile i se întoarseră la planeta natală. Îşi amintea de verile plăcute, mîngîietoare de pe Marte, cu serile lor leneşe, cu conversaţiile liniştite, lipsite de grabă, la un pahar de limonadă aurie, în cerdacul bunicii...

Comandorul simţi în ceafă un oftat uşor al cuiva. Se întoarse brusc:

— Despre ce e vorba, Berp?

Berp îşi drese vocea:

— Vă cer iertare, sir, — zise el răguşit. Nu vi se pare că asemenea descoperire s-ar cuveni să... vreau să spun, sir, zborul a fost foarte lung, iar lui Pampf şi Fardel, ba chiar şi mie, sir, mi s-a uscat zdravăn gîtul... ăăă... de fapt ne-au cam lăsat şi nervii, sir, şi ne-am gîndit să...

Se întrerupse brusc sub privirea rece a comandorului.

— Bine. Puteţi deschide o ladă cu poşirca aia păcătoasă a voastră, dar numai o ladă, e clar? Şi încă ceva. Dacă găsesc o singură sticlă aruncată anapoda să murdărească peisajul acesta încîntător, o să încremeniţi la carceră toţi trei.

— Dar unde să le punem, sir? Dacă le lăsăm pe navă va creşte consumul de combustibil la start şi aşa n-avem prea mult.

Comandorul căzu o clipă pe gînduri.

— Îngropaţi-le în pămînt — spuse.

...Îşi amintea cu precizie chipul soţiei. Iat-o, stă înaintea lui, ascultă şi... mănîncă. Dar nu ştia ce anume mănîncă. E drept, după cum şi-o amintea, ea mînca întotdeauna.

Comandorul încercă să-şi abată gîndul la ceva mai plăcut şi începu să reflecteze asupra posibilităţilor de reîntoarcere pe Marte. Dar îi apăru înaintea ochilor nu marea triumfătoare a oamenilor de pe rachetodrom ci chipul sever al inspectorului de la Ajutorul Cosmic care, fără milă, îi reţinea din premiile pe care le lua, impozitul pe capitaţie, impozitul pe aer, impozitul pe lemn, impozitul pe iarbă şi impozitele pentru primul război mondial, pentru al doilea război mondial, pentru al treilea război mondial şi pentru al patrulea război mondial. „Care este logica să plătesc eu impozitele pentru nişte războaie în care au luptat tatăl său, bunicul, străbunicul şi răsstrăbunicul?", gîndi el cu tristeţe. Se mai gîndea să mănînce şi să bea ceva. Îi privi cu invidie pe Berp, Pampf şi Fardel. Pe ăştia-i doare-n cot de impozite. Îi doare-n cot de toate. Sar şi ţopăie în jurul grămezii de sticle goale, ca nişte sălbatici şi deja au şi croit un cîntecel deşucheat despre nisipurile albastre ale Pămîntului. Căpitanului Freempf ascultînd cuvintele i se înroşiră urechile iar apoi şi chipul îi deveni purpuriu.

— Ei, ajunge, copii! — strigă el. Terminaţi-vă sticlele, ardeţi lada şi marş pe navă. Mîine ne aşteaptă o zi grea.

Berp, Pampf şi Fardel săpară ascultători patru rînduri de gropi şi acoperiră cu nisip albastru micii soldăţei de sticlă. Apoi arseră lada şi, urîndu-i comandorului noapte bună, dispărură în navă.

Comandorul stătu culcat multă vreme în întunericul cabinei sale, gîndindu-se la soarta pămîntenilor — la minunata civilizaţie creată de ei, care s-a născut şi a murit, fără a lăsa nimic în urmă-i în afara amintirii evocate de acea grămăjoară de ruine. În sfîrşit, adormi.

În dimineaţa următoare căpitanul Freempf se apropie de trapa de ieşire, o deschise şi... înlemni. Drept în faţa navei el văzu douăzeci de arbori de bere. Întîmplarea îi puse instantaneu în mişcare creierul. Căpitanul Freempf nu mai văzuse pînă atunci arbori de bere. La drept vorbind, nici măcar nu auzise vreodată de existenţa lor. Dar ce alt nume potrivit aţi putea da unei plante mari cu aspectul deplin al unui arbore încărcat de sticle cu lichid chihlimbariu care atîrnă din crengi ca nişte fructe gata pentru cules? În tînăra livadă abia apărută era o veselie în toată legea. În afară de asta judecînd după rîndurile de grămăjoare proaspete de pămînt de la marginea livezii, noile seminţe fuseseră deja semănate. Toate astea nu le putea înţelege. De neînchipuit era faptul că tocmai pe Pămînt putea exista un asemenea sol, din care într-o singură noapte au putut să răsară din nişte sticle goale, arbori de bere. O bănuială sumbră despre soarta pămîntenilor îi încolţi în minte.

Pampf se apropie de comandor cu paşi uşori ţinînd cu veneraţie în fiecare mînă cîte o sticlă.

— Gustaţi, Cap', — îi spuse el cu limba împleticită. Să crăp eu dacă aţi băut în viaţa dumneavoastră ceva mai minunat.

Comandorul, cu o privire zdrobitoare, îl puse la locul său.

— Eu sînt ofiţer, Pampf, — îi strecură el printre dinţi. — Ofiţerii nu beau *bere*.

— A-a-am uitat, sir, sînt vinovat.

— Vinovat?! Nu ăsta e cuvîntul, Pampf! Cine ţi-a dat dumitale dreptul — şi prietenilor dumitale — să mîncaţi... a-a-asta... să beţi fructe pămînteşti nesterilizate? Ascultă, Pampf, dumneata, în calitate de chimist al expediţiei, erai obligat în primul rînd să iei probe de sol. Mi se pare că eşti peste măsură lipsit de cea mai elementară curiozitate ştiinţifică.

— Asta nu mai are nici un sens, sir. Un sol în care seara plantezi o sticlă goală de bere şi dimineaţa găseşti un astfel de arbore, nu poate fi decît produsul unei ştiinţe care ne-a depăşit cu un milion de ani. Deduc, Cap', că lumina solară reflectată de suprafaţa Lunii, ajungînd pe Pămînt dă solului puterea de a face ca tot ceea ce semeni în el să răsară.

Comandorul tresări:

— Ai spus, *tot?*

— Sigur, sir. Noi am semănat sticle goale de bere şi am obţinut arbori de bere. Păi, nu-i aşa?

— Hm, — făcu gînditor comandorul. Se-ntoarse brusc şi intră în navă. Toată ziua el şi-o petrecu în cabină copleşit de gînduri. Cînd soarele apuse, comandorul ieşi din navă şi, la adăpostul nopţii, îşi îngropă toţi banii care erau păstraţi în compartimentul din spate. Iniţial îi păru rău că nu adusese mai mulţi, dar apoi se gîndi că, principial asta nu are absolut nici o importanţă, întrucît, odată cu primele roade ale arborilor va dispune de un uriaş fond somincer.

Dar în dimineaţa următoare, cînd căpitanul Freempf ieşi grăbit din navă îndreptîndu-se către mica sa grădină experimentală nu găsi acolo nimic în afara straturilor albastre făcute de el în ajun. Mai întîi îl cuprinse o adîncă deznădejde, apoi gîndi: *„Probabil cu banii, asta e mai complicat. E posibil să nu fie mai uşoară cultivarea unor plante producătoare de bani, decît să-i cîştigi"*. Comandorul privi cu invidie livada de arbori de bere răsărită viguros peste noapte cu crengile îmbietor încărcate de miraculoasele roade.

Ieşi în luminişul însorit şi se opri cu respiraţia încărcată. Drept în faţa lui, trei minotauri păroşi, beţi criţă, făceau tot felul de figuri caraghioase cu picioarele încovrigate, răcnind din fundul bojocilor un cîntec dezmăţat despre nisipurile albastre ale Pămîntului, cîntec în care-şi făcuse apariţia deja şi cel de al doilea cuplet. Văzîndu-l pe comandor ei îşi întrerupseră dansul neobrăzat îl priviră timp vreun minut, cu privirea înceţoşată, apoi îşi văzură iar de ale lor.

Acum căpitanul Freempf nu se mai îndoia în privinţa soartei care îi urmărise pe pămînteni, nimicindu-i. Dar ce s-a întîmplat, se întreba el, cu arborii pe care aceştia i-au cultivat. El era un om cu o minte analitică foarte sistematizată şi răspunsul nu se lăsă mult timp aşteptat: locuitorii Pămîntului, bînd conţinutul lichid al fructelor, polenizau în acelaşi timp coaja lor de sticlă şi, plantîndu-le înapoi în solul albastru, obţineau arbori noi. Cît timp n-a fost rupt echilibrul ecologic, totul s-a desfăşurat absolut normal, potrivit acestei fericite simbioze. Dar pămîntenii, se vede, au pierdut simţul măsurii şi fatala suprasaturaţie i-a dus la moarte iar arborii, nefiind în stare de autopolenizare, treptat, treptat au dispărut.

Da, da, tragică soartă. Dar oare moartea treptată sub povara impozitelor este o existenţă cu mult mai firească?

Toată ziua comandorul îşi frămîntă mintea chinuindu-se să afle care ar fi posibilitatea de polenizare a biletelor de bancă şi, în sfîrşit, pierzîndu-şi orice brumă de speranţă, dădu din mînă şi, alergînd în cabină, trase cu hotărîre de uşiţa furniruită a barului.

În acel moment năvăli în cabină şi trio-ul acela nenorocit. Fardel făcut un pas moale înainte.

— S-s-sir, începu el, abia mişcîndu-şi limba în gură, — t-t-rebuie să v-v-vă aducem la c-c-cunoştinţă, că... n-n-noi... nu mai avem de gînd... s-s-să ne întoarcem p-p-pe Marte.

Comandorul se întoarse cu asprime:

— Căraţi-vă în livada voastră mizerabilă şi lăsaţi-mă în pace! — răcni el.

Cînd echipajul, ţinîndu-se de pereţi, părăsi cabina, căpitanul Freempf scoase din bar o sticlă şi, din cîteva înghiţituri, o dădu gata. Apoi, clătinîndu-se, coborî de pe navă, semănă sticla goală şi se aşeză să aştepte roadele.

Soarele dimineţii îl găsi pe comandor stînd în acelaşi loc, cu un zîmbet blînd pe buze. Entuziasmat, veghea creşterea primului său puiet plăpînd de arbore de gin, care se înălţa vioi din nisipurile albastre ale Pămîntului.

Traducere de
Anatol GHERMANSCHI

lirică portugheză

No tempo dividio (1954); *Mar novo* (1958); *Cristo cigano* (1961); *Livro sexto* (1962); *Geografia* (1967); *Antologia* (1968); *Grades* (1970); *Dual* blicat volumele de poezii: *Poesia* (1944); *Dia do Mar* (1947); *Coral* (1950); *No tempo dividio* (1954); *Mar novo* (1958); *Cristo cigano* (1961); *Livro sexto* (1962); *Geografia* (1967); *Antologia* (1968); *Grades* (1970); *Dual* (1972), dar şi proză (*Os contos exemplares*, 1962), povestiri pentru copii eseuri şi a tradus (în portugheză) din Euripide, Dante, Shakespeare şi Claudel şi (în franceză) din poeţi portughezi, de la Camões la Fernando Pessoa. *(m.p.)*

portretul unei prinţese necunoscute

Pentru ca ea să aibă un gît atît de fin
Pentru ca încheiturile ei să aibă o frîngere de tulpină
Pentru ca ochii ei să fie atît de curaţi şi ridicaţi
Pentru ca spatele ei să fie atît de drept
Şi ea să-şi poarte fruntea aşa înălţată
Cu o atît de simplă limpezime deasupra capului
Au fost necesare succesive generaţii de sclavi
Cu spinarea îndoită şi mari mîini răbdătoare
Servind generaţii succesive de prinţi
Încă niţel cam întunecaţi şi grosolani
Avizi cruzi şi vicleni

A fost o imensă risipă de oameni
Pentru ca ea să fie acea desăvîrşire
Singuratică exilată fără vreun ţel

(Dual, 1972)

tristan şi isolda

Peste marea în Septembrie voalată de brumă
Soarele voalat descreşte
Impregnînd aur în spumă
Unde cea mai vastă aventură înfloreşte.

Tristan şi Isolda pe care mereu i-am văzut trecînd
Într-un fundal de orizonturi maritime
Asemeni cu marea mişcînd
În fatalitatea fantastică a ritmurilor
Se plimbă în agonia de astă seară
Unde o nelinişte soră cu-a lor coboară.

Tristan şi Isolda care cu Toamna-n risipire,
Rostogolindu-se din părăsire în părăsire,
Duceau cu ei suspendată
Indicibil extaziată
Prezenţa morţii.

(Dia do Mar, 1974)

ascultă

Ascultă:
Ce liniştit e totul, ce lin doarme.
Pereţii limpezi, pămîntul străluce,
Şi, pictate pe geamul ferestrei,
Cerul, o verde cîmpie, doi copaci.
Închide ochii şi dormi în adîncul
A tot ce nicicînd n-a-nflorit.

Nu atinge nimic, nu privi şi nu-ţi aminti.
Fiece pas
Face să se cutremure mobilele încălzite
În atîtea zile de soare, inutile şi lungi.

Nu-ţi aminti, nu aştepta,
Nu fi înlăuntrul unui fruct:
Timpul şi soarele nu coc nimic aici.

(Coral, 1950)

În româneşte de Marian **PAPAHAGI**

petöfi sandor

către soare

O, soare, dragă domnule
Ţi-aduc o suplică,
Prea-mi eşti zgîrcit cu razele,
Fii bun, te-nduplecă!

Răsai în toate zilele
De Domnul datele,
Ci-n casă nu-mi dai licărul
Cu adevăratele.

E beznă-n ea ca-n... cît pe ce
Să-i spun şi numele!
Măcar puţin tu, razele,
Pe geam, adu-mi-le!

Ştii slujba mea: e versului
Alt vers să-nsăile!
Şi ştii cît li-s poeţilor
De reci odăile!

Doar şi tu zmuls-ai cîntece
Din liră timpului
Cît mai fusese Jupiter
Stăpîn Olimpului.

Collega, dragă domnule,
Ai milostenie,
Şi razele mai dă-mi-le
Făr' de zgîrcenie!

1845

primăvara dragă ţi-i...

Primăvara dragă ţi-i,
Mie toamna sură,
Tu de primăvară ţii
Cînd Brumar mă fură.

Rumenă ca ruja eşti
Cea de primăvară,
Mie-n ochi lumini cereşti
Toamna îmi presară.

Doar să fac un singur pas
Şi-am intrat în iarnă,
Şi, cărunt, am şi rămas
Neaua să mă cearnă.

Dacă voi păşi-napoi,
Pe cînd tu-nainte,
Ne-o uni pe amîndoi
Vara cea fierbinte.

1846

despre versurile mele proaste

Aş scrie versuri straşnice
O sumedenie,
Dar scriu şi proaste unele
Din milostenie.

Aş ajuta eu oamenii
Scriind pe-alesele?
Ce-ar face bieţii, criticii
Doar cu succesele?

Ceva mai rău le trebuie
Şi lor. Destul e că
Trăind cu rămăşiţele
De zor le-nfulecă.

Din alţii vrînd să mestece,
Pe gură intre-le
Căci oameni chiar şi criticii
Or, fi, de-almintrele.

Pesta, 1845

cel mai frumos vers

Eu versuri multe-am scris pe lume
Şi rele nu-s, e-adevărat,
Dar versul ce-o să-mi dea renume
Se lasă încă aşteptat.

Cel mai frumos va fi-mpotriva
Vienei, cînd, prin bătălii
Cu spada mea ce străluci-va
Voi scrie „moarte"-n inimi mii.

1847

În româneşte de N. I. **PINTILIE**

Redacţia: Iaşi, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacţie
Redactor şef: **Corneliu Sturzu**
Secretar responsabil de redacţie: HORIA ZILIERU
Andi Andrieş, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

Apare pe 20 ale lunii
● Preţul unui exemplar, lei 5.
Abonamente: 6 luni, 30 lei; 1 an, 60 lei

Pentru străinătate abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, Bucureşti, str. 13 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136 — 137, telex 11226.

54737

I. P. Iaşi — cd. 997